

Betekintés az Egri Roma Szakkollégium tudományos munkásságába

Szerkesztette: Pacsuta István

Eger, 2019

Tartalom

Bevezető	3
Simonyi Sándor Rajmond: Egy diagnosztikus teszt eredményének bemutatása a földrajzoktatás témaköréből	5
Varga Martina: Fiatalok bűnelkövetők a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységének tükrében	20
Bakos Martin: Kocsmakultúra	63
Horváth Evelin: Két kultúra távolságának mérése	98

Bevezető

Az Egri Roma Szakkollégium alapvető célkitűzése, hogy hozzájáruljon a közéleti feladatvállalás iránt elkötelezett, aktív társadalmi párbeszédet folytató roma értelmiségiek formálódásához, akik a szakmai kiválóságot ötvözik a társadalmi és szociális kérdések iránti érzékenységgel. A magyarországi roma felzárkózás érdekében kiemelt feladat a jövőt építő értelmiség képzése, amely érdekében a szakkollégium hallgatói a „Tudományos munkacsoport” keretein belül társadalomtudományi kutatásokat végeznek.

A hallgatók érdeklődésüknek megfelelő témát választva gyakorlatot szerezhetnek a kutatómódszertan területén, közelebbről megismerhetik az őket is érintő társadalmi problémákat. Az önálló témaválasztásnak köszönhetően számos kutatási terület jelenik meg a szakkollégiumi palettán. Jelen kötetben betekintést nyerhetünk a hallgatók által végzett munkákba, melyek TDK és szakdolgozati formában kerültek véglegesítésre.

A több témát felölelő kötetben olvashatunk a földrajz oktatásának módszertani kérdéseiről. Különböző iskolatípusok kerülnek összehasonlításra, hogy kiderüljön, miért olyan nehéz kiválasztani a továbbtanulás helyéül szolgáló középiskolát, miért tulajdonítanak oly nagy szerepet a továbbtanulás szempontjából ennek a választásnak. Kiderül, hogy a különböző tudásszintek közül melyik jellemző és melyikben szenvednek hiányt a diákok.

A második írásból megtudhatjuk, hogy az alternatív büntetések formái Magyarországon rövid múltra tekintenek vissza, ezért a vizsgálatuk sem gyakori, noha ez a büntetési forma humanisztikusabb, és jobb szocializációra ad esélyt, különösen a bűncselekményt elkövető fiatalok esetében. Dolgozat a devianciákról szóló elméleti bevezetővel visz közelebb a témához. Ezután az alternatív büntetés fogalmát tisztázza, illetve annak fajtáit fejti ki. A dolgozat fő részében a Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkájával ismerkedhetünk meg és az alternatív büntetésekkel kapcsolatos statisztikai adatokkal. Emellett a pártfogó felügyelőkkel készített interjúk tapasztalatairól számol be, a területenként észlelt különbségek kiemelésével.

A következő dolgozat a „kocsma” – sajátos értelmezésben „kultúrkocsma” - közösségi térként betöltött funkcióját vizsgálja. Az ebből adódó sajátos képződmény mikroszinten megjelenő motivációit térképezi fel. A kocsmába járókat önálló szubkultúrának tekinti, mivel megfelelnek annak a kitételnek, hogy bár a társadalmon belül léteznek, és bár stílusuk vagy ízlésük nem feltétlen egyezik, de bizonyos viselkedési szabályok minden „tagra” érvényesek. A dolgozatban a klasszikus fogalmom-magyarázatok mellett egyéni megközelítéseket és etnometodológiai szempontokat is felfedezhetünk.

Az utolsó írás a roma identitás kérdéseire keresi a választ. Szakkollégiumi hallgatók bevonásával kvalitatív vizsgálatot folytattunk arra vonatkozóan, hogy egy kisebbségi társadalom énképét hogyan befolyásolja a többségi társadalom. Ennek eredményeit dolgozza fel a szóban forgó munka. A dolgozat célja, hogy bemutassa, a roma emberek identitását mennyire befolyásolja a többségi társadalom. Mit gondolnak a romák a többségi társadalom hozzájuk fűződő viszonyáról, illetve hogy ez a kapcsolat mennyire befolyásolja a megkérdezett romákat. Eredményei a kisebbség gondolkodásmódjába nyújtanak betekintést, hogy mit gondolnak a saját közösségükről, a többségi társadalomról és a többségi társadalom kisebbségi közösségről feltételezett véleményéről. A kutatási előzmények alapján láthatóvá vált, hogy az elmúlt körülbelül 20 évben nem sok változás történt, sem a romák/cigányok ügyében, sem a többségi társadalom véleményében.

Simonyi Sándor Rajmond: Egy diagnosztikus teszt eredményének bemutatása a földrajzoktatás témaköréből

EREDMÉNY

A felmérőlap készítése során célkitűzésem volt, az egy tanórányi időkeretet ne lépje túl a megírása, továbbá középiskolás osztályok töltsék ki (főként 10. vagy 11. osztályosok). Egyetlen nyolcadik osztályt vontam be a teszt megírásába, melynek oka az iskolában működő speciális KIP tanítási stratégia volt. Ez azért nem okozott különösebb gondot, mert a feladatlap összeállításánál olyan témaköröket érintettem, melyet már 8. osztályig is tanulnak a tanulók, a földrajz tananyag lineokoncentrikus elrendezésének köszönhetően. Törekedtem arra, hogy a feladattípusok változatosak legyenek, és más - más fajta tudásszintet igénylő feladatokból tevődjön össze a mérőlap.

A feladatlap az alábbi kerettantervi (2012) témaköröket érintette (1. melléklet):

- A Föld, mint kőzetbolygó szerkezete és folyamatai
- A légkör
- Magyarország – helyünk a Kárpát-medencében, Európában
- A világgazdaság jellemző folyamatai
- Társadalmi folyamatok a 21. század elején
- Földi tér ábrázolása

Összesen 131 feladatlap kitöltésére került sor a négy iskolában. Ezeket kijavítottam, értékeltem, összesítettem iskolánként, témakörönként és kérdésenként, majd készítettem minden kérdésből egy kimutatás táblázatot, majd diagramokat.

Az **első** feladat mind a két része egy zártvégű, egyszerű választásos feladat volt (1. melléklet), melynek megoldása a ráismerési tudásszintet igényelte. Szövegértés és az ábrák segítségével kellett kiválasztani a helyes választ. Összességében jól teljesítettek a diákok mivel az 1. „a” feladatban 89% -os a jó válaszok aránya, addig a „b”részben 78%. A legjobb eredményt a budapesti gimnázium érte el ugyanis hibátlanul oldották meg a teszt ezen részét.

A **második** feladat szintén zártvégű kérdés volt, amelyhez egy négyféle asszociációs feladat társult (ráismerési tudásszint). Ennél a résznél nyolc alkérdésre kellett válaszolni. El kellett dönteniük, hogy a megadott válaszlehetőségek közül, melyik állításra lesz jellemző az aprózódásra, mállásra, mindkettőre vagy egyikre sem. Állításonként a legrosszabb összesített eredmény 10%, míg a legjobb 52% lett. Iskolánként a legjobb teljesítményt a fővárosi gimnázium és a speciális általános iskola érte el. Mind a kettő intézmény tanulói négy – négy megállapításnál tudták a legjobb arányban a helyes választ. A legkevesebb helyes választ a kisvárosi gimnázium diákjai adták, ugyanis átlagosan hat kérdésre hibás választ adtak. A feladat legjobb eredménye a fővárosi gimnáziumban született (80%), míg a legrosszabbat a kisvárosi gimnázium (4%) egyik tanulója produkálta.

A **harmadik** feladat a nagy földi légkörzés témaköréhez kapcsolódott, amelyhez a tanulóknak ábraelemzési feladattípust kellett megoldaniuk reprodukció alkalmazása által. Ennek a feladatnak az eredményeit a 9. táblázatban összesítettem, ugyanis a mérőlap során ez a témakör érte el a legrosszabb eredményt. A táblázatban kiemeltem a részfeladatonként legjobban teljesített iskolákat (félkövér betűtípus), továbbá a táblázat utolsó sorában látható a feladat átlaga iskolánként. A legjobb átlagos eredményt a speciális általános iskola érte el (42%), közel hasonló eredményt produkált a két gimnázium (25-26%) és messze a legrosszabb eredményt a gyakorlóiskola diákjai mondhatják magukénak (15%). Részfeladatonként iskolától függetlenül 41% -ot sikerült elérni a legjobb eredményként összesen (3.a.1 kérdés), de kiemelkedő a speciális iskola teljesítménye, annak ellenére, hogy a legrosszabb százalék is az ő nevükhöz fűződik.

2. táblázat: A felmérőlap harmadik feladatának iskolánkénti és összesített helyes válaszainak százalékos megoszlása (saját szerkesztésű)

KÉRDÉS	speciális általános iskola	megyeszékhelyi gyakorlóiskola	kisvárosi gimnázium	fővárosi gimnázium	átlag részfeladatonként
3.a.1	65	28	30	42	41,25
3.a.2	55	22	30	42	37,25
3.a.3	45	23	34	42	36
3.b	0	1	13	5	4,75

3.c	0	1	17	5	5,55
3.d	85	16	26	19	36,5
átlag	41,66	15,16	25	25,83	26,91

A **következő** feladat Magyarország megyéivel, megyeszékhelyével, és fő folyóival volt kapcsolatos. Ebben már a nyíltvégű, topográfiai feladatok megoldásához szükséges megnevezési tudásszintet kellett használniuk. A megyék megnevezését tekintve a legjobb eredményt a kisvárosi gimnázium érte el, akik négyszer érték el a legjobb eredményt (legjobb százalékuk 91%), míg a fővárosi gimnázium tanulóinak sikerült a legkevesebb helyes megoldást adniuk minden részkérdésnél.

Az **ötödik** feladat egy zártvégű, asszociációs feladat volt, amely reprodukciós tudásszintet igényelt. Az adott országok nevét kellett megnevezni a termékeik alapján. Ez egy jól sikerült feladat, ugyanis az első országot összesen a diákok 73% -a találta el, míg a másodikat a 93% -a tudta megnevezni. Iskolánkénti eredmények?

A folytatásban a **közetburokhoz** kapcsolódó zártvégű mennyiségi összehasonlítási feladat következett, amely a ráismerési tudásszintet használt. Iskolánként a legjobb eredményt a megyeszékhelyi gyakorlóiskola érte el a) rész 74% és b) rész 83% -kal, míg a fővárosi gimnázium (47%) érte el a legkevesebb pontszámot ebben a feladatban. Talán ennek hátterében húzódhat a hagyományos lexikalitáson (gyakorló) és a fővárosi gimnázium képességfejlesztésre nagyobb hangsúlyt fektető tanítási módja (hospitálás).

A **hetedik** feladat egy zártvégű rendszerezési feladat volt táblázat segítségével és kiegészítésével ráismerési tudásszinten. A megfelelő kép állításhoz való illesztését a teljes mintára nézve legrosszabb eredménnyel 52%-kal sikerült, míg a legjobb 92% lett. Iskolánként a kisvárosi gimnázium adta a legtöbb helyes megoldást, míg a legkevesebbet a speciális iskola tanulói ugyanebben a részfeladatnál. A ráismerésnél, hogy melyik felszíninformák alakultak ki a külső erők pusztító munkája eredményeként a teljes mintára vonatkoztatva a jó válaszok legkisebb átlagos aránya 37%, míg a legmagasabb jó válasz arány elérte a 81%-t. Intézményenként a legjobb százalékot (100%) és a legkevesebbet is a budapesti gimnázium érte el.

Magyarország nemzeti parkjait tekintve (kakukktójas) a speciális általános iskola kitöltői tudták eldönteni, hogy van e ilyen nemzeti parkunk vagy nem négy állításnál tudták a

legmagasabb százalékot elérni a többi iskolához képest, míg a kisvárosi gimnazisták öt alkalommal érték el a legkevesebb százalékot.

A kilencedik feladat egy korfa elemzés, mely az egyik legjobban sikerült feladat volt. A diákok legrosszabb összesített teljesítménye 61%, míg a legjobb 96%. Iskolánkénti legrosszabb teljesítmény is meghaladta az 50%-t (speciális általános iskola), legjobb a kisvárosi és a fővárosi gimnázium volt (100%).

Az **utolsó feladat** egy szabadrajz típusú rész volt, ahol Magyarországot kellett megrajzolni emlékezetből, majd hat db természet- vagy társadalom földrajzi fogalmat kellett bejelölniük, amelyet saját maguktól tettek meg, az eddigi ismereteik alapján. Ennek célja a mentális térképük vizsgálata volt. A térkép rajzolása 52%-ban sikerült, míg a topográfiai bejelölés (hat darab) a speciális iskolában 25%, gyakorló iskolában 26%, kisvárosi gimnáziumban 21%, míg a budapesti/fővárosi gimnáziumban 76%-nak sikerült hibátlanul.

A mérőlap egésze főként ráismerési és reprodukciós szintű feladatokból állt (Kormány 2004). A tanulók eredményeit összegezve a reprodukció érte el a legalacsonyabb értéket (49%), majd a megnevezési (60%), ráismerés (65,8%) és az adatalkalmazási (83%).

3. táblázat: A diagnosztikus mérőlapon elért eredmények tudásszintekként (%)

(saját szerkesztés)

Iskola kód	Ráismerés	Megnevezési	Reprodukció	Alkalmazási
speciális általános iskola	63%	63%	53%	77%
megyeszékhelyi gyakorlóiskola	63%	63%	34%	83%
kisvárosi gimnázium	61%	66%	38%	89%
fővárosi gimnázium	68%	44%	45%	83%

A táblázatból megállapítható, hogy az iskoláknak az alkalmazási feladatok sikerültek a legjobban, bár ennek előfordulási aránya alacsony volt a mérőlapban. A ráismerési tudásszintet követelő feladatok sikerültek a legjobban, hiszen itt erőteljes szerepet játszik a tippelés is, különösen, ha egy alternatív választásos feladatról, vagy egy mennyiségi összehasonlításról van szó. A legrosszabb eredmények pedig reprodukciós tudásszinten és az átmenetet képező

megnevezésin születtek (3. táblázat). Az intézmények közötti és összesített eredmények kis szórást mutatnak. Így további statisztikai kapcsolatot kerestünk az iskolák különböző paraméterei között.

A tesztet kitöltők nemek szerinti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy a speciális, gyakorló, illetve a kisvárosi gimnáziumokban a lány válaszadók aránya 60% vagy a fölötti volt, míg a fővárosi gimnáziumban fiúk voltak többségben.

Vizsgáltam, hogy a kutatásba bevont iskola tanulóinak körében miként alakul az anyák (4. táblázat) és apák (5. táblázat) iskolai végzettsége szerint elkülönített eredmény. Ezek alapján már mutatkozott statisztikailag igazolható kapcsolat.

4. táblázat: Anyák iskolai végzettsége iskolánként (saját szerkesztés)

Anya iskolai végzettsége		Iskola				Összesen
		spec. iskola	gyakorló	kisvárosi gimn.	fővárosi gimn.	
nyolc osztály vagy alacsonyabb	N	6	1	2	2	11
	%	31,6%	2,1%	10,0%	10,0%	10,3%
szakmunkás	N	5	8	4	0	17
	%	26,3%	16,7%	20,0%	0,0%	15,9%
érettségi	N	7	18	8	4	37
	%	36,8%	37,5%	40,0%	20,0%	34,6%
felsőfokú (diploma, PhD)	N	1	21	6	14	42
	%	5,3%	43,8%	30,0%	70,0%	39,3%
Összesen	N	19	48	20	20	107
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Az 4. táblázatból látható, hogy jelentős eltérés mutatkozik az egyes iskolákban megkérdezett tanulók esetében az anya iskolai végzettségét illetően. Az eltérés szignifikáns ($p < 0,05$). A speciális általános iskolában az érettségizett és a nyolc osztály vagy alacsonyabb iskolai végzettségű anyák aránya közel azonos. A fővárosi gimnázium esetében kimagasló a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (közel 40%). Ugyanis a megkérdezettek több mint 2/3-a arról számolt be, hogy édesanyjának diplomája vagy doktori fokozata van. Ugyanakkor ebben az

iskolában nem került a mintába olyan tanuló, ahol szakmunkás végzettségű az anyja. A többi vizsgált iskolában az anyák kb. 1/5-e ilyen végzettséggel rendelkezik.

Szintén szignifikáns különbség mutatkozik a kutatásba bevont iskolák között az apák iskolai végzettségében ($p < 0,05$) (5. táblázat). Az speciális általános iskolában nem került a mintába olyan tanuló, akinek édesapja érettségivel vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezne, azonban a 75%-a maximum nyolc osztályt végzett, a többiek szakmunkás végzettségűek. A gyakorlóiskolában és a kisvárosi gimnáziumban az érettségizett apák aránya közel azonos. Utóbbiban azonban az apák közel 50%-a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezik. A speciális általános iskolával ellentétben a fővárosi gimnáziumban a diákok 85%-a arról számolt be, hogy édesapja minimum diplomás, míg minden tizediknek érettségizett.

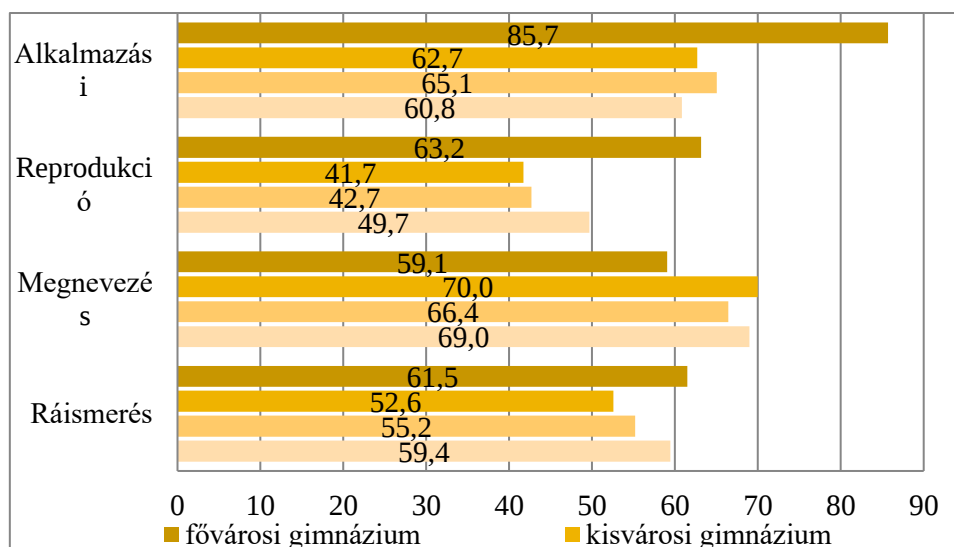
5. táblázat: Apák iskolai végzettsége a kutatásba bevont iskolákban

(saját szerkesztés)

Apa iskolai végzettsége		Iskola				Összesen
		spec. iskola	gyakorló	kisvárosi gimn.	fővárosi gimn.	
nyolc osztály vagy annál alacsonyabb	N	15	0	2	0	17
	%	75,0%	0,0%	10,5%	0,0%	16,0%
szakmunkás	N	5	17	9	1	32
	%	25,0%	36,2%	47,4%	5,0%	30,2%
érettségi	N	0	16	7	2	25
	%	0,0%	34,0%	36,8%	10,0%	23,6%
felsőfokú (diploma, PhD)	N	0	14	1	17	32
	%	0,0%	29,8%	5,3%	85,0%	30,2%
Összesen	N	20	47	19	20	106
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ezt követően a különböző tudásszintek alapján próbáltunk meg statisztikai kapcsolatokat keresni. Mind a négy tudásszinten vizsgálódunk.

A ráismerési és a megnevezési tudásszinthez kapcsolódó feladatokban elért összesített százalékos teljesítményt nézve közel azonos átlag- és szórásértékek figyelhetők meg, mely azt jelenti, hogy jelentős eltérés az egyes iskolák között nem figyelhető meg e tekintetben.

1. ábra: Az egyes tudásszintekben elért százalékos eredmény iskolánkénti bontásban

(saját szerkesztés)

A reprodukció és az alkalmazási esetében szignifikáns különbség mutatkozik a vizsgált iskolák között, a fővárosi gimnázium tanulóinak vizsgált eredménye jóval magasabb, mint a másik három iskoláé, amelyek közel azonos teljesítményt produkáltak.

Vizsgáltam, hogy az egyes háttér változó (iskola; tanulók neme; tanulók szüleinek iskolai végzettsége) és az egyes tudásszintek esetében elért eredmény között kimutatható-e szignifikáns összefüggés (6. táblázat). Egyrészt az említett háttérváltozók (alacsony mérési szintűek) és a tudásszintek százalékos eredménye (magas mérési szintű) közötti összefüggést vizsgáltam varianciaanalízis segítségével. Másrészt a százalékos eredményekből osztályzatokat képeztem (0-39% elégtelen, 40-54% elégséges, 55-74% közepes, 75-89% jó, 90-100% jeles), így ezek is alacsony mérési szintűvé váltak és ezeket – szintén a háttérváltozókkal – keresztábla és Pearson-féle khi-négyzet segítségével vettem össze.

6. táblázat: A vizsgált háttérváltozók és tudásszintek közötti összefüggések (Pearson-féle khi-négyzet értékek; kiemelve, ahol statisztikailag kimutatható az összefüggés) (saját szerkesztés)

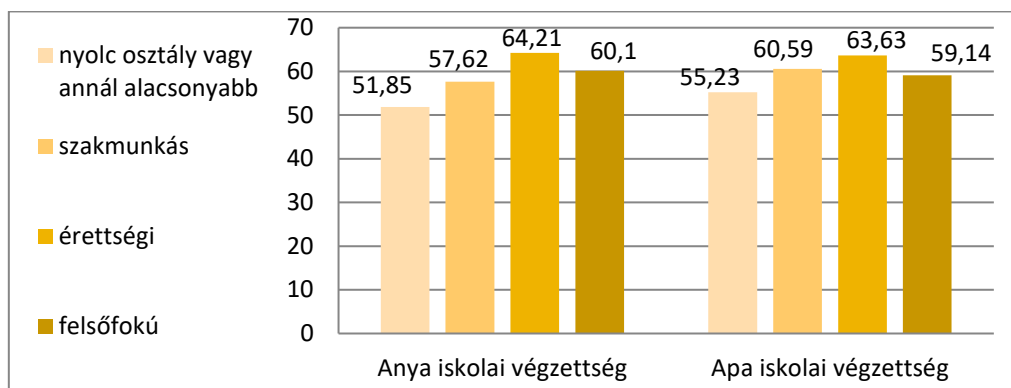
	Iskola	Tanuló neme	Anya iskolai végzettsége	Apa iskolai végzettsége
Ráismerés	0,163	0,360	0,657	0,674
Megnevezés	0,563	0,288	0,002	0,038
Reprodukció	0,001	0,363	0,227	0,195
Alkalmazási	0,002	0,314	0,002	0,021

Az anya és apa iskolai végzettsége, illetve a reprodukció és alkalmazási tudásszint átlaga egymással egyenesen arányos. A legmagasabb eltérés a nyolc osztály vagy annál alacsonyabb, illetve a középfokú végzettségű szülők gyermekeinek tudásában látható. Ez leginkább az apa iskolai végzettségét vizsgálva az alkalmazási esetében mutatkozik meg (6. táblázat). Azon válaszadóim ugyanis, ahol az apa iskolai végzettsége nyolc általános vagy annál alacsonyabb, az alkalmazási tudásszinten mindössze 55,39%-os eredményt értek el, míg ha felsősokú az apa iskolai végzettsége, akkor ez az eredmény 22%-kal magasabb. Közel hasonló különbség mutatkozik meg a reprodukciós tudásszint esetében is: 43,14% a maximum nyolc általánossal rendelkező apák gyermekeinek esetében 56,87%. Mindez azt is mutatja, hogy a tanulói teljesítményben a jelentős változás nem akkor figyelhető meg, amikor már érettségizett szülők gyerekeiről beszélünk, hanem a szülők – főleg az apák – középfokú (akár szakmunkás) végzettsége az már közel azonos teljesítményt eredményez a vizsgált tudásszinteken.

7. táblázat: Reprodukció és alkalmazási tudásszinteken elért százalékos eredmény a szülők iskolai végzettsége szerint (saját szerkesztés)

Anya iskolai végzettsége					
	nyolc osztály vagy annál alacsonyabb		szakmunkás	érettségi	felsőfokú (diploma; PhD)
Reprodukciós	N	11	17	37	42
	Átlag	40,00	47,45	52,43	54,13
	Szórás	20	23,67	22,34	20,04
Alkalmazási	N	11	17	37	42
	Átlag	50,76	63,73	73,87	77,78
	Szórás	22,50	26,01	18,55	23,04
Apa iskolai végzettsége					
	nyolc osztály vagy annál alacsonyabb		szakmunkás	érettségi	felsőfokú (diploma; PhD)
Reprodukciós	N	17	32	25	32
	Átlag	43,14	50,21	50,13	56,87
	Szórás	21,36	20,88	20,47	22,59
Alkalmazási	N	17	32	25	32
	Átlag	55,39	71,35	72,67	77,08
	Szórás	27,63	22,39	20,34	22,90

Vizsgáltam a diagnosztikus felmérőlap összesített pontszáma és a szülők végzettsége közötti összefüggést. Az anya végzettsége esetében szignifikáns összefüggés mutatható ki, és az apa végzettségét illetően is hasonló tendencia látható. Feltételezhető, hogy az elemszám növelésével ebben az esetben is megállapítható lehetne a statisztikailag kimutatható összefüggés. (2. ábra)

2. ábra: Az összesített százalékos eredmény a szülők iskolai végzettsége szerint

(saját szerkesztés)

Az összesített százalékos eredményt a korábban már bemutatott felosztás alapján osztályoztam (ordinális skála), azonban szignifikáns összefüggés nem található a vizsgált háttérváltozók és az osztályzatok között.

ÖSSZEGZÉS

1. A diákok elméleti tudása nagyobb, mint a gyakorlati. (hipotézis)

A felmérésem szerint a diákoknak nem az elméleti, hanem a gyakorlati tudása a nagyobb. Ez a mérés érték jött ki Homoki Erika doktori dolgozatában is, aki felmérést végzett 2009-ben és 2015-ben is, ahol a reprodukív tudásszinti válaszok lettek a legalacsonyabbak, ahogyan nálam is (Homoki 2016). Összesítve 42%-t értek el, és iskolánként is ez 28% és 53% között mozgott (6. táblázat). Ennek oka az is lehet, hogy a tanulók nem képesek ennyi lexikális tudás befogadására, amelyet a magyar közoktatás elvár. A legjobb eredmény az alkalmazási tudásszintű feladatánál sikerült. Véleményem szerint, a diákoknak még mindig a gyakorlati tudásuk lesz a gyengébb, ennek bizonyítása érdekében még a továbbiakban szeretnék feladatlapot kitölteni, amelyet összetudok hasonlítani ezzel a 2018-as diagnosztikus teszttel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A PIRLS és TIMSS 2011 tájékoztató (2012). Oktatási Hivatal. Budapest.

Babbie, Earl 2001. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó. Budapest.

Falus Iván - Ollé János 2000: *Statisztikai módszerek pedagógusok számára*. OKKER Kiadó. Budapest.

Falus Iván (szerk.): 2007. *Didaktika*. Nemzeti Tankönyv Kiadó. Budapest.

Homoki Erika: 2016. Földrajzi ismeretek és készségek kapcsolata a hétköznapi élettel különböző társadalmi csoportok vizsgálata alapján. (Kézirat, PhD értekezés). DE, Debrecen.

K. Nagy Emese: 2015. KIP Köny I.-II. Miskolci Egyetemi Kiadó.

Kormány Gyula: 2004. A földrajz tanítása. Bessenyei Könyvkiadó. Nyíregyháza.

Kovácsné dr. Nagy Emese 2015. A Komplex Instrukciós Program hazai innovációjának és disszertációjának folyamata Habilitációs dolgozat. (Kézirat, habilitációs értekezés) EKF, Eger.

Makádi Mariann - Farkas Bertalan Péter - Horváth Gergely. 2013. Tanulási – tanítási technikák a földrajztanításban

http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/Tanulasi_Tanitasi_Technikak_A_Foldrajztanitasban/book.pdf (2018.12.27.)

Makádi Mariann 2017/1. Mi történik a földrajzórán? Látrajz a földrajztanításról egy felmérés és a szakmódszertani tanórák tapasztalatai alapján.

http://foldrajztanitas.elte.hu/wp-content/uploads/geometodika_2017_01_MM_tordelt.pdf (2018.12.27.)

Makádi Mariann: Változások a földrajztantárgyban az új alaptantervek és kerettantervek bevezetése után (különös tekintettel az általános iskolára)

http://geogo.elte.hu/images/downloads/3_Kepzeshez_kapcsolodo_anyagok/3.2_Szakmodszertani_felkeszules_segedanyagai/Segedanyag_Valtozasok_a_foldrajztantervben.pdf (2018.12.27.)

Ütőné Visi Judit: 2007. A földrajz tartalmának, szerkezetének és szerepének átalakulása a hazai közoktatásban. (Kézirat, PhD értekezés). ELTE, Budapest. 148.

Ütőné Visi Judit: 2011. Mérés-értékelés a földrajzoktatásban. Educatio Kht. Hallgatói Információs Központ. 6-38.

MELLÉKLET

Iskola telephely:.....Szül. év:.....

Évfolyam:Neme:..... Dátum:.....

Szülők iskolai végzettsége*: Apa:.....Any:

*1. befejezetlen általános iskola 2. általános iskola 3. szakmunkás 4. érettségi 5. főiskola 6. egyetem 7. tudományos fokozat

1. A Grand Canyon egy sivatagban található az USA-ban. Ennek a nagyon nagy és mély kanyonnak több kőzetrétege van, melyeket a Föld kéregmozgása hozott felszínre a múltban. A Grand Canyon mélysége néhol 1,6 km. A mélyben a Colorado folyó folyik.

Nézd meg az alábbi, a Grand Canyon déli oldalról készült képet! A kanyon falán több különböző kőzetréteg látható. (2pont)

Mésző A

Agyagpala A

Mésző B

Agyagpala B

Kristályos pala és gránit

a) A Grand Canyonban a hőmérséklet minimuma 0 °C alatt, a maximuma 40 °C felett van. Bár a kanyon sivatagos területen van, a repedésekben néhol víz található. Hogyan gyorsítja ez a hőmérsékletváltozás és a repedésekben lévő víz a kőzetek felaprózódását?

- A A megfagyott víz oldja a meleg kőzetet.
- B A víz összetapasztja a kőzeteket.
- C A jég legyalulja a kőzetek felszínét.
- D A megfagyott víz kitágul a kőzetek repedéseiben.

b) Rengeteg tengeri állat kövülete, kagylók, halak és korallok találhatók a Grand Canyon A jelű mészkőrétegében. Mi történt évmilliókkal ezelőtt, ami magyarázatot ad arra, hogy ilyen kövületeket találtak ott?

- A Az ősidőkben az emberek odahordták a tengeri élőlényeket az óceánból.
- B Hajdan az óceán sokkal viharosabb volt, és a tengeri élőlényeket óriási hullámok hátán vetette ki.
- C Valamikor óceán borította a területet, ami később visszahúzódott.
- D Néhány tengeri állat szárazföldön élt, mielőtt a tengerbe vándorolt.

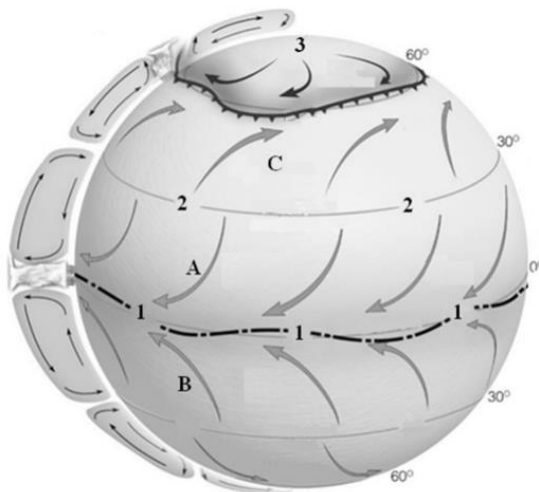
2. Döntse el, hogy melyik folyamatra vonatkoznak az alábbi állítások! Írja a megfelelő folyamat betűjelét az állítások előtti pontozott vonalra! (8pont)

A) aprózódás B) mállás C) mindkettő D) egyik sem

- 1. Fizikai folyamat.
- 2. Az egyenlítői övben nagyon intenzíven zajló folyamat.
- 3. Szerepet játszik az üledékes kőzetek kialakulásában.
- 4. A folyamat során megváltoznak a kőzetek kémiai tulajdonságai.
- 5. A térítői övben jellemző.
- 6. A folyamathoz vízre van szükség.
- 7. A belső (geológiai) erők hatására alakul ki.
- 8. Végtermékét a víz is elszállíthatja.

3. Tanulmányozza a nagy földi légkörzést bemutató ábrát, majd válaszoljon a kérdésekre! (6pont)

a) Milyen légnyomás uralkodik az ábrán az alábbi számokkal jelölt övekben illetve helyen?

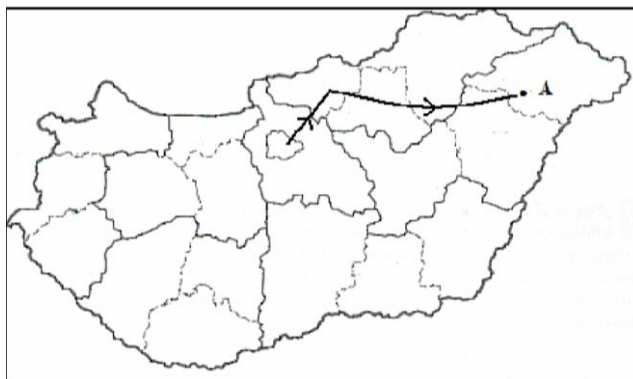
1.:

2.:

3.:

- b) Nevezze meg az „A” betűvel jelölt szelet irányával együtt!
- c) Nevezze meg az „B” betűvel jelölt szelet irányával együtt!
- d) Melyik szélrendszer uralma alatt áll a „C” betűvel jelölt öv?

4. Egy légi felvételeket készítő helikopter Budapestről indult. A térképen berajzolt útvonalat megtéve az A betűvel jelölt megyeszékhelyen szállt le. (8pont)

a) Mely megyéket érintette a helikopter az útja során? Írja a megyék nevét a repülés irányának megfelelő sorrendben a vonalakra!

1. 2.
3. 4.
5. 6.

b) Nevezze meg az A betűvel jelölt települést!

c) Melyik folyónk felett repülhetett el az alábbiak közül? Húzza alá a folyó nevét! Több folyó megjelölése hibának minősül.

Rába Tisza Duna Körös

5. Nevezze meg a képen látható termékek melyik országból származnak! (2pont)

Írja az emblémák mögé az ország nevét a pontozott vonalra!

6. Húzd alá a helyes választ! (2 pont)

Melyik kőzetlemez vékonyabb? Az óceáni- a szárazföldi.

Mi az oka a Föld belső hőjének? A napsugárzás – a radioaktív anyagok bomlása.

7. Mely képek ábrázolják ezeket! Írd a képek betűjelét a felszínformák neve után? Mely felszínformák alakultak ki a külső erők pusztító munkája eredményeként? Tégy X-t a megfelelő cellába! (6pont)

	Forma	kép betűjele	pusztító eredménye	munka
1.	homokos, lapos, sekélyvizű part			
2.	a folyó V alakú völgye			
3.	zátony, sziget a folyóban			
4.	vízzel teli mélyedése			
5.	a gleccser U alakú völgye			
6.	homokbuckák, homokdűnék kialakulása			

A)

B)

C)

D)

E)

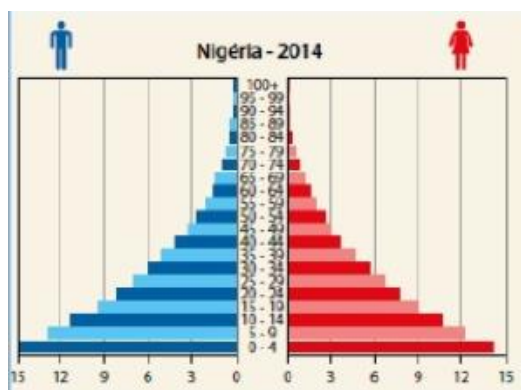
F)

8. Mennyire ismered hazánk nemzeti parkjait? Válaszd ki és húzd alá a kakukktojást/ kakukktojásokat! (5pont)

- Bükk
- Duna – Ipoly
- Duna – Rába
- Körös – Maros
- Mátrai
- Mecseki
- Tisza – Maros
- Nagykunsági
- Kiskunsági
- Hortobágyi

9. Afrika népessége. A korfa Nigéria népességének a korcsoportok szerinti megoszlását mutatja. Döntsd el a diagram segítségével, hogy mely állítások igazak, mely állítások hamisak a felsoroltak közül! Írj I betűt az igaz, és H betűt a hamis állítás után! (5pont)

-1. A korfa piramis vagy háromszög alakú.
-2. A gyerekek és a fiatalok aránya alacsony.
-3. Az ország népességében a 0 és 4 év közöttiek vannak a legtöbbben.
-4. Nigéria népessége idősödő.
-5. Nigéria népességszáma növekvő.

10. Rajzold le emlékezetből Magyarországot és jelöld be rajta 6 természet- vagy társadalom földrajzi, fogalmat! (pl. Budapestet, a Dunántúli – középhegységet stb.) (7 pont)

Varga Martina: Fiatalkorú bűnelkövetők a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységének tükrében

Bevezetés, témaválasztás indoklása

Azért választottam szakdolgozatom témájaként az alternatív büntetések gyakoriságának kutatását, mert véleményem szerint ez egy nagyon érdekes témakör, és főként szorosan kapcsolódik a szociálpedagógus kompetenciájához. Engem természetesen személy szerint is foglalkoztat a téma, így igyekeztem minél több, és differenciáltabb ismeretet szerezni róla. Az alternatív büntetések formái Magyarországon rövid múltra tekintenek vissza, ezért a vizsgálatuk sem gyakori, noha ez a büntetési forma humanisztikusabb, és jobb szocializációra ad esélyt, különösen a bűncselekményt elkövető fiatalok esetében.

Dolgozatomat a devianciákról szóló elméleti bevezetővel kezdem, melyben sorra veszem a különböző deviancia-típusok sajátosságait. Ezután az alternatív büntetés fogalmát fogom tisztázni, illetve annak fajtáit fejtem ki. A dolgozatom fő részében a Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkájával fogok foglalkozni és az alternatív büntetésekkel kapcsolatos statisztikai adatokkal, emellett a pártfogó felügyelőkkel készített interjúk tapasztalatairól számolok be, a területenként észlelt különbségek kiemelésével.

1.1 ELMÉLETI HÁTTÉR

Minden társadalom rendelkezik egy bizonyos normarendszerrel, melyet a többség konszenzusos alapon elfogad. Előfordulhat azonban, hogy a társadalom egyes tagjai ezeket a normákat megszegik. Andorka (2003) szerint ez a normaszegő magatartás, a deviáns viselkedés. Nem egyértelmű azonban, hogy mit tekintünk deviánsviselkedésnek, mivel a normarendszer eltérő lehet különböző társadalmak esetén, illetve egy társadalomban egyidejűleg több normarendszer is létezhet. Zsidi (1999) szerint előfordulhat, hogy ami az egyik társadalomban normaszegésnek, azaz, így deviáns viselkedésnek számít, egy másik társadalomban nem az. Különböző módon

vélekedhetnek akár ugyan annak a társadalomnak a tagjai is attól függően, hogy melyik csoport tagjainak vallják magukat.

A devianciák közé szokták sorolni a bűnözést, az öngyilkosságot, az alkoholizmust, a kábítószer-fogyasztást és a lelki betegségeket. Ezeken kívül a prostitúciót és a homoszexualitást is a deviancia fogalomkörébe tartozóként említik.

A deviáns viselkedések vizsgálatával kapcsolatban nagy nehézséget okoz a gyakoriságuk mérése. Statisztikai adatok csak egy bizonyos részükről vannak, viszont egyáltalán nem biztos, hogy ezek minden egyes esetet tartalmaznak. Más devianciákkal kapcsolatban pedig az sem egyértelmű, hogy milyen viselkedést kell a kérdéses körbe tartozónak tekinteni. Nem könnyű azonban azt sem behatárolni, hogy a deviancia csupán diszfunkciókkal rendelkező, a társadalom működését nehezítő tényező, vagy beszélhetünk róla úgy, mint egy „szükséges rosszról” ami képes beindítani olyan társadalmi folyamatokat, amely egy teljesen konform társadalomban egyáltalán nem volna jelen.

„Durkheim (1978) rámutatott arra, hogy a deviancia nem az adott viselkedés lényegéből következik, hanem az adott társadalom ítéletéből, a társadalomban elfogadott normákból, amelyek társadalmanként és korszakonként eltérőek lehetnek. Képzeljünk el egy csupa szentből álló társadalmat, mondja Durkheim, ebben a társadalomban, a mi szemünkben bocsánatosnak és lényegtelennek tűnő hibákon megbotránkoztatnának, sőt azokat esetleg bűncselekményeknek is minősítenék.” (Andorka, 2006)

Ezek alapján tehát a deviancia funkciója az lehet egy társadalomban, hogy alkalmat ad az közösségnek arra, hogy a bűnözés elítélésén keresztül a saját viselkedési normáit szilárdítsa és a közösségi összetartozás érzését erősítse. Ezen kívül már Durkheim is tett megállapítást arra vonatkozóan, hogy egy teljesen konform társadalomban, ahol az elfogadott normákhoz mindenki tartaná magát, minden fejlődés illetve változás leállna.

Andorka (2006) szerint olyan szabályozást kell találni, amely elég toleráns ahhoz, hogy bizonyos mennyiségű devianciával együtt éljen, viszont elég erős ahhoz, hogy a devianciák elhatalmasodását meg tudja akadályozni, hogy azok ne okozhassanak károkat a társadalomban.

A deviáns viselkedések okairól különböző elméletek fogalmazódtak meg az évek során. A továbbiakban erről fogok írni.

1.2 DEVIANCIA ELMÉLETEK

A deviancia okaira vonatkozóan vannak biológiai, pszichológiai, közgazdaságtani és szociológiai elméletek. Osztályozhatjuk őket más szempontokból több módon is, vannak, amelyek az egyén, illetve a család szintjén keresik a deviancia okait, de vannak, amelyek a társadalom szintjén.

1.2.1 Biológiai elméletek:

Ahhoz, hogy a devianciákról megtudhassunk valamit biológiai szempontból, először a bűnözés biológiai megközelítéséről kell beszélnünk. C. Lombroso olasz orvos a koponyaalkat és a bűnözés között látott párhuzamot. Szerinte a bűnözők, külső megjelenésüket tekintve jobban hasonlítanak az emberszabású majmokra és az ősemberekre, mint a mai emberre. Ezt az elméletet megcáfolták, ma már senki sem fogadja el tudományosan megalapozottnak.

Megfogalmaztak egy olyan elméletet, ami az erőszakos bűnözést egy speciális kromoszóma-rendellenességgel hozta kapcsolatba. Az elmélet alapja, hogy az erőszakos bűncselekményt elkövetők körében gyakorinak találták az XYY kromoszómakombinációt. Ebben az esetben a normál XY kombinációt kiegészíti egy további Y kromoszóma. Azonban eddig nem bizonyították, hogy ez az elváltozás hozzájárul-e a bűnözői magatartás kialakulásához, és ha igen milyen mértékben.

1. Megfogalmazódtak biológiai elméletek az alkoholizmussal kapcsolatban is azonban a bűnözéshez kapcsolódó elméletekhez hasonlóan, ezeket sem sikerült még meggyőzően bizonyítani senkinek. Ugyan az alkoholizmus biológiai alapja egyszerűbb kérdés, mint az elmebetegeké, mivel a függőség kialakulásához szükséges, hogy az egyén szívesen fogyasszon alkoholt. Azonban a szeszes italok teljes mértékű elutasításának lehet biológiai oka, illetve az alkohol lebontása is függ bizonyos szervi adottságoktól, így nem lehet egyértelmű kijelentéseket tenni az alkoholizmus kialakulását illetően sem. Hárdi István (2000)

1.2.2 Pszichológiai elméletek:

„A pszichológiai elméletek vagy akut feszültséghelyzetekre, vagy az egész személyiségfejlődésre helyezik a hangsúlyt. A frusztráció-agresszió elmélet (Dollard 1939) szerint a személyi szükségletek kielégítésében való sikertelenség, frusztráció agresszív viselkedést eredményez. Az agresszió irányulhat más személyek ellen (emberölés, testi sértés, nemi erőszak) vagy önmaga ellen (öngyilkosság) is.” (id. Andorka 2006, 605. p.)

A pszichoanalitikus elméletek a személyiségfejlődésben keresik a deviáns viselkedés, azon belül a mentális betegségek, ezen belül különösen a neurózis okát. A felnőttkori deviancia okát a kora gyermekkori élményekben, azon belül a szülő-gyermek kapcsolatban keresik. Az egyik ilyen elmélet az orális dependenciában, az anyamellről való erős függésben látja az alkoholizmus okát. A lerészegedés hátterében az a vágy áll, hogy a felnőtt férfival újra csecsemőként bánjanak. (Jones 1963. Id. Andorka 2006.)

Az egyetlen tény az alkoholisták személyiségével kapcsolatban, amit nagy esetszámú mintákon találtak az, hogy az alkoholista férfiak az átlagosnál sokkal gyakrabban élnek együtt náluk idősebb házastárssal.

Menninger (1938) mélypszichológiai elmélete szerint az alkoholizmus valójában lassú öngyilkosság, aminek a gyökere a halálvágy.

E. Fromm (1974) a destruktív agresszivitásról alkotott elméletében példaként Hitler és Sztálin személyiségét elemzi. Kialakulását részben gyermekkori élményekben, ezen kívül az embertelen társadalmi rendszerben is látja. (id. Andorka 2006)

1.2.3 A szocializáció zavarai

Létezik olyan elmélet is, ami nem tartozik egyértelműen egyik vagy másik irányzat alá sem. Beszélhetünk a deviáns viselkedés okaként a szocializáció zavaráról. Mivel a szocializáció fogalmát a pszichológia és a szociológia is egyaránt használja, így ez az elmélet külön kategóriát alkot. E-szerint a deviáns személy nem képes a feszült helyzeteket megfelelően kezelni, a feszültséget elviselni, az azt okozó helyzeteket megoldani. Ezen helyzetek megoldásához egy egészséges mentális fejlettséggel rendelkező, érett személyiség szükséges. Ahhoz, hogy ez meglegyen rendezett családi hátér és a kortárs csoportokkal való jó kapcsolatok kellenek. Ezek hiányában szocializációs és személyiségfejlődési zavarok alakulhatnak ki.

1.2.4 A racionális választás elmélete:

A bűnözés a racionális választás elmélete (Cornish-Clarke 1986) szerinti magyarázata a várható haszonnal és költségek kockázatával magyarázza a vagyon elleni bűnözést. Korábban is felmerült már, hogy a vagyon elleni bűnöző racionálisan jár el, mérlegeli a cselekményből származó anyagi nyereséget és a lebukás kockázatát és a várható büntetést.

Valószínű azonban, hogy a vagyon elleni bűncselekményt elkövetők nagyon kis százaléka kalkulál racionálisan a cselekmény elkövetése előtt, még ha így is van gyakori a kockázat

irreális lebecsülése. Az elkövetők legnagyobb százaléka valószínűleg egyáltalán nem gondolja át a cselekmény következményeit.

1.2.5

1.2.6 Szociológiai elméletek:

A szociológiai elméletek (kulturális elmélet, anómia elmélet, minősítési elmélet) közös jellemzője, hogy nem az egyén deviáns viselkedésének okait kutatják, hanem a deviáns viselkedés társadalmi gyakoriságának magyarázatát keresik. Ez a felfogás azt sugallja, hogy nem vagy nem csak az egyént kell megjavítani, hanem a társadalomban kell a túlzott devianciát csökkenteni. A szociológiai elméletek szintén közös jellemzője, hogy nem egy-egy deviáns viselkedésfajtát akarnak megmagyarázni, hanem általánosságban minden fajta devianciát.

1.2.7 Kulturális elméletek:

Különböző kultúrákban már az ókorban megjelentek a tudatmódosító szerek használatával kapcsolatos rituálék, szokások melyek elfogadottak voltak. Bizonyos közösségekben az alkoholfogyasztás volt rendszeres és elfogadott, más csoportokban pedig a hallucinogén, tudatmódosító szerek (növények) fogyasztása, előfordultak azonban olyan közösségek ahol valamelyik tiltott volt. Ezek alapján tehát az egyes társadalmakban a kábítószeres és az alkohol fogyasztása nem minősül deviáns viselkedésnek, míg más társadalmakban igen.

Más általunk deviáns viselkedéssel kapcsolatban is lehetne olyan példákat felhozni melyek szerint nem mindig és nem mindenhol volt annak a bizonyos cselekvésnek negatív megítélése. Így például ha az erőszakról beszélünk meg kell említenünk, hogy nem is olyan rég bizonyos társadalmakban teljesen elfogadott módja volt egy konfliktus rendezésének a vérbosszú vagy a párbaj, de általánosságban véve az agresszió inkább volt férfias jellemző, mint elítélendő jellemvonás.

Az öngyilkosság témakörében is találkozhatunk eltérő normarendszerekkel. Japánban egészen a második világháború végéig uralkodott az úgynevezett szamuráj erkölcs, amely szerint bizonyos helyzetekben a szamuráj férfinak kötelessége öngyilkosságot elkövetnie.

Ezekon kívül az elmebetegségekkel kapcsolatban is felmerült az a gondolat, hogy az adott társadalom kultúrája is szerepet játszhat abban, hogy egy-egy mentális betegség milyen gyakran jelenik meg az adott közösségben.

Példaként talán a századforduló Európáját lehetne említeni, ahol akkoriban igen gyakori volt a hisztériás viselkedés, ma viszont már igen ritka. Egyes kutatók szerint valószínű, hogy akkoriban a hisztériás viselkedés elfogadott volt, ma pedig már mentális betegségek a gyakoribban illetve az „elfogadottabbak”, mint például a depresszió.

Összegezve tehát, a kulturális elméletek szerint azokban a társadalmakban gyakoribbak azok a deviáns viselkedések, amelyek azt engedélyezik vagy hallgatólagosan elfogadják, vagy kevésbé szigorúan szabályozzák. A deviáns viselkedésekre vonatkozó normák, társadalmi rétegenként is eltérőek lehetnek, továbbá helyi különbségek is előfordulhatnak, ezeken kívül akár egy-egy család és kiscsoport esetében is eltérő nézetek élhetnek a normaszegéssel kapcsolatban. A devianciák megjelenésének sokkal nagyobb az esélye, ha az egyén egy azt támogató, elnéző családban vagy más kiscsoportban éli mindennapjait.

Ide tartozik a chicagói iskola bűnözéstudomány, az úgy nevezett differenciális asszociáció elmélete (Sutherland-Cressey 1978). Az elmélet alapgondolata az, hogy azokból az emberekből, akik gyakran találkoznak bűnözőkkel (családban, kortárscsoportban, lakókörnyezetben jelen vannak), nagyobb valószínűséggel válnak maguk is bűnözőkké, mint azok akik ritkán találkoznak bűnözőkkel.

Jessor és munkatársai (1968) a szociokulturális elméletnek egy bővebb verzióját fogalmazták meg, amely szerint a szociokulturális rendszernek három része van, ami a deviáns viselkedés előfordulásának gyakoriságát befolyásolja: a hozzáférési lehetőségek (pl.: a szeszes ital ára) a normák, amelyek a viselkedést szabályozzák, és a társadalmi kontroll gyenge vagy erős volta.

1.2.8 Anómiaelméletek:

Az anómiaelméletek arra hivatottak, hogy a makrotársadalom jellemzőivel, struktúrájával, ellentmondásaival magyarázzák, a deviáns viselkedés gyakoriságát.

„Durkheim (2003) már a századforduló körül nagyon világosan leszögezte, hogy egy-egy öngyilkosság okait kereshetjük a kérdéses személy lelkiállapotában vagy a közvetlen környezetében, de az öngyilkosságnak az adott társadalmon belüli gyakoriságát csakis a társadalom egészének jellemzőivel lehet magyarázni. Az ilyen magyarázat céljára fogalmazta meg az anómia elméletét.” (id. Andorka 2006, 609. o.)

Eszerint az anómia a társadalmi normák meggyengülésének állapotát jelenti, ami többek között a nagy és gyorsan történő társadalmi változások hatására erősödik meg. Mivel ez az állapot

megnöveli az egyes emberek életében előforduló feszültségeket, az öngyilkosság gyakoribbá válását idézi elő. A világos viselkedési szabályok hiányában, a deviáns viselkedések, általánosságban is gyakoribbak lesznek.

Az amerikai társadalmat vizsgálva Merton (1980) az 1930-as évek végén új anómia fogalmat vezetett be. Azt figyelte meg, hogy a társadalmi hierarchiában lefelé haladva, a deviáns viselkedés gyakoribb. Szerinte az anómia nem egyszerűen a normák meggyengülése egy társadalomban, hanem az elfogadott célok és a megengedett eszközök közötti ellentmondás.

1.2.9 Minősítési elmélet:

A minősítés-elmélet lényege, hogy egy kijelölt társadalmi intézmény - mint például a rendőrség, bíróság, gyámhatóság stb. által megfogalmazott megállapítás - dönt a deviáns viselkedés meghatározásáról. Nézetük szerint az érintettek ezzel egy „stigmát” kapnak, ami később befolyással lehet társadalmi megítélésükre, valamint önmaguk megítélésére. (Andorka Rudolf 1997.)

A továbbiakban áttekintem az összes deviáns viselkedést. A sort az alkoholizmussal kezdem.

1.3 DEVIÁNS VISELKEDESFORMÁK

Alkoholizmus

„Az alkoholizmus komplex testi és lelki jelenség, kórtanában kimutatható a biológiai, genetikai hajlamosító tényező: a táplálkozási bajok; a B-vitamin hiány; a belső elválasztási zavarok; a mellékvese hibás működése; az allergiás hajlam; az agyi elváltozások.” (Albert-Lőrincz, 2004, 47. o.)

Nem tisztázott, hogy melyek azok a tényezők, amelyek az alkoholizmus kialakulásához vezetnek, és melyek azok, amelyek következmények. Ha a függőség kialakuláshoz vezető környezeti tényezőkről beszélünk, felmerülnek az egyén szociokulturális faktorai is, mivel nagyon sok viselkedést a családban, illetve a kortárs csoportban sajátít el az egyén. Így tehát, egészen pontosan nem lehet megmondani a kialakulás okát, ami igen összetett lehet. Viszont a már kialakult függőségek számának mérésével kapcsolatban könnyebben tehetünk megállapításokat.

Az első felmerülő kérdés, ha az alkoholizmust akarjuk mérni, hogy mi a pontos definíciója. A szakirodalmakban kétféle definíció szokott előfordulni. Az egyik az orvosi, amely szerint: az

az alkoholista, akinél már kialakult a függőség, tehát már nem tud uralkodni káros szokásán. Viszont az uralkodásra való képtelenségnek is több értelmezési lehetősége van: aki nem képes lemondani arról, hogy minden nap – súlyosabb esetben minden reggel – alkoholt fogyasszon, mások pedig nem képesek megállni az ivásban a teljes lerészegedésig. Ezen belül vannak olyan alkoholisták, akik hetente-kéthetente, általában a hétvégéken részegednek le súlyosan és vannak olyanok, akik akár hosszabb ideig is képesek kibírni alkohol nélkül, mikor azonban inni kezdenek, azt akár több napig is folytatják.

A szociológiai definíció szerint az az alkoholista, akinek életében – család, munkahely, lakókörnyezet, egészségi állapot – az alkohol fogyasztása súlyos problémákat okoz. A két dolog azonban nem mindig fedi egymást, mivel az egyénnek lehetnek családi vagy munkahelyi problémái már a függőség megjelenése előtt is. Ezért szokás mostanában már inkább az alkoholizmus szó helyett az „alkohollal kapcsolatos problémákról” beszélni. Sajnos igaz azonban, hogy a függőség megjelenését követően idővel szükségszerűen kialakulnak a környezeti problémák.

Az alkoholisták számát nem tudjuk megállapítani az alkoholistákat gondozó intézetek nyilvántartásaiból, mivel ez a szám csak töredéke a valóban ezekkel a problémákkal küzdő népességnek.

Két módszerrel próbálják megállapítani az alkohol problémákkal küzdők számát. Az egyik a Jellinek-képlet (1960) melynek alapja, hogy az adott évben májzsugorodásban elhunytak számának 60%-át tekinti alkohol által okozottnak. A kapott számot megszorozza 144-el, és ezt tekinti az adott népességszámhoz élő súlyos alkoholisták számának.

A másik eljárás a Ledermann-módszer (1956) ami az egy főre jutó alkoholfogyasztásból indul ki, az alapján becsül, hogy a népesség mekkora része súlyos fogyasztó. Ennek kapcsán azért nehéz az alkoholizmus befolyása alá került emberek számának becslése, mert a súlyos fogyasztókat veszi alapul, ami nem feltétlenül azonos az alkoholistákéval.

Andorka (2006) szerint mindkét eljárás erősen hipotetikus feltevésre támaszkodik, ezért bizonytalanok a becsült számok. Az időbeli tendenciák vizsgálatára és nemzetközi összehasonlításra azonban alkalmasnak tartják mindkét módszert.

1.3.1 Kábítószer-fogyasztás

A kábítószer-fogyasztás megítélése kapcsán tisztázni kell, hogy mi is a rendező elv, milyen szempontok mentén szólunk róla. Lehet egészségügyi problémaként definiálni, mint gyógyítandó betegséget. Lehet bűnügyi probléma, ami számtalan bűncselekmény megvalósításába torkollik. (ld. kiskorúak bevonás, illegális forgalmazás, gyártás, droghatás alatt elkövetett bűncselekmények stb) Tekinthejtük morális jelenséggént is, és gazdasági problémaként is. Mindenféleképpen a devianciák sorába illeszkedő fogalom, amit több szakma felől kívánnak egy társadalomban megoldani. A szociális szférában inkább a betegségdefiníció érvényesül, és a primer prevenciót jelölik ki feladatnak az ebben dolgozó szakemberek. Ennek szinterei a családokkal való munka, és az intézményekben folyó drogmegelőző programok. Albert-Lőrincz Enikő (2009) Témánk szempontjából azonban a büntetőjog illetékességi köre releváns, hiszen több bűncselekmény elkövetésének vagy oka, vagy kísérője a kábítószer fogyasztás.

Öngyilkosság

A pszichés betegségek esetében az öngyilkosságot emeljük ki, mert valamennyi pszichiátriai kórkép nem releváns a téma szempontjából, viszont a szociológiai irodalmak ezt a jelenséget emelik ki elsősorban.

Az öngyilkosság mérése nem könnyű feladat. A statisztika alapja a halálozási statisztikai lapon szereplő halálok. Előfordulhat azonban, hogy öngyilkosság következtében elhunyt személyek esetén valamilyen más halálokot írnak be információhiány vagy akár az öngyilkosság tényének leplezési szándéka miatt, például életbiztosítás miatt. Ezzel szemben a magyar öngyilkossági statisztikai adatokat meglehetősen pontosaknak tartják, mert nem fűződnek erős érdekek az öngyilkosság tagadásához. A statisztika által kimutatott arányszám nagyjából 1960 óta Magyarországon a legmagasabb a világon. Ez mégsem jelenti azt, hogy biztosak lehetünk az eredményben, mivel nem minden ország közöl adatokat az öngyilkosságról illetve nem biztos, hogy ezek az adatok pontosak. (Andorka 2003)

Az öngyilkosságokkal kapcsolatban rendszeres adatközlés az 1900-as évektől van.

„Az első növekedési hullám a század elejétől 1932-ig tart, amikor a 100 000 lakosra jutó öngyilkosságok száma eléri 35,1 esetet. Utána csökkenés következik be, egészen a második világháborúig. Az 1942. évi mélyponton 24,1 a 100 000 lakosra jutó öngyilkosságok száma. 1945-ben újabb csúcs következik be, majd a század legalacsonyabb arányszámait az 50-es években regisztrálják. 1954-ben 17,7, 1956-ban pedig 19,4 a 100 000 lakosra jutó öngyilkosságok száma. 1956-tól folyamatos növekedés következik be, és a legmagasabb

arányszámot, 46,0-t, 1984-ben regisztrálják. Ettől kezdve stagnálás, majd határozott csökkenés figyelhető meg. Az 1994. évi arányszám 32,9.”
(Elekes Zsuzsanna: Devianciák, mentális betegségek, 2015. 10. 18.)

Hazánkban az öngyilkosságok aránya más országokkal összehasonlítva azonban továbbra is magas. Világviszonylatban egy 2006-as kimutatás szerint az ötödikek vagyunk Litvánia, Fehéroroszország, Oroszország és Kazahsztán után.

1.3.2 BŰNÖZÉS- BŰNELKÖVETÉS:

A bűnöző viselkedésnek lehetnek biológiai, pszichológiai, társadalmi okai külön - külön, de akár együttesen is, ahogyan azt már a devianciák oki hátterénél leírtuk.

A kriminológiai gondolkodás fejlődésének alapja a bűnöző személye, a bűnözés okainak vizsgálata, kutatása.

- A jogi megközelítés szerint a jog akkor tekinti bűnözőnek az egyént, ha a bűnösségét törvényes eljárás keretében megállapították.
- A biológiai megközelítés azt kutatja, hogy a bűnöző viselkedésének van-e organikus alapja.
- A pszichológiai megközelítés a személyiség átalakulásának következményeként értelmezi a bűnözővé válást.(Módos 1998)
- Szociológiai megközelítés szerint a bűnözés egyéni válaszreakció a társadalmi szervezet általi ösztönzésekre. Így ez az elmélet a környezetet, a tanulást, az utánzásnak a jelentőségét tartja fontosnak a bűnözés kialakulásának szempontjából.
- Politikai megközelítés alapján a bűnöző viselkedés magyarázatában a politikai hatalomnak van döntő szerepe. (Szilvási 2002. szóbeli közlés)
- A pedagógiai megközelítés szerint a bűncselekmények létrejöttében kiemelkedő szerepe van a biológiai és a társadalmi fejlődés hibáinak és hiányosságainak is egyaránt, ezért ez a megközelítés a hiányos fejlődés korrekcióját tartja elsődleges feladatának. Ha a hibás szocializációt és a nevelési hiányosságokat pótolni tudják a neveléssel, ez lehet az, ami segítheti azt a normakövető magatartást az egyénnél, amit a társadalom megfelelőnek tart, elvár. A nevelés feladatához tartozik, hogy a bűnelkövető életkörülményeit, életfeltételeit tudatosan úgy alakítsa át, hogy az segítsen az egyén reintegrációjában, a sikeres társadalmi beilleszkedésében. (Módos 1998)

Napjainkban egyre több az iskolákban, a környezetünkben azoknak a tanulónak, a fiataloknak a száma, akik valamilyen deviáns magatartást, viselkedést mutatnak.

Míg a hibás szocializáció korrigálását pedagógiai módszerekkel az iskolának kellene elvégeznie, de a gazdasági, társadalmi, politikai diszfunkciók esetében ez nem várható el ezektől az intézménytől.

Akik munkájuk során bűncselekményt elkövető egyénekkal foglalkoznak, elengedhetetlen lenne számukra különböző pszichológiai ismeretek elsajátítása és ezeknek az alkalmazása. A kriminálpszichológia olyan alkalmazott lélektan, mely foglalkozik a bűnözés okaival és a bűnöző személyiség kutatásával. (Módos 1998)

A kriminálpszichológia és a kriminálpedagógia szorosan összefüggnek egymással.

A szociálpszichológiai kutatások a bűnözés társadalmi vizsgálatát célozták meg, ehhez gyűjtöttek adatokat. Azokat az ártalmakat, jelenségeket kutatták, melyek az okozói lehetnek azoknak az eltéréseknek, melyek a társadalom és a személyes környezeten keresztül a személyiségben a kriminális torzulásokat okozhatják. (Ludányi 2002)

Adleri individuálpszichológia alapján a kriminalitás egyfajta túlkompenzálási kísérlet az egyén által érzett csökkentértékűségével, kisebbségi érzéseivel szemben. Ennek hatására változik meg az egyén személyiség irányultsága. Ez az érzés visszavezethető a gyermekkor fejlődéslélektani sajátosságaihoz. Ilyen esetben ennek a szociális kompenzálása a nevelési helyzettől függ. (Győriné Beregszászi Sára 1993 idézi Ludányi 2002)

A bűnözéssel kapcsolatos intézkedések országonként eltérést mutatnak. Néhány gondolatot alábbiakban a skandináv, de elsősorban a Dániai bűnmegelőzésről célszerű szót ejteni.

Általánosságban, két alapelv határozza meg a skandináv bűnmegelőzési elképzeléseket:

- a legjobb eredmények akkor érhetők el, ha a bűnözésre hajlamosító tényezőkkel már gyermekkorban és serdülőkorban elkezdünk foglalkozni;
- a leghatékonyabb módszer a helyi szereplőkkel közösen szervezett, és a központi kormányzat által is támogatott, integrált akció.

A dán bűnmegelőzési filozófia szerint az egyén életstílusa és életfeltételei - különösen a gyerekek esetében - meghatározzák az egészségi állapotát, ezért lehetséges és kívánatos is e területeken beavatkozni.

Kezdetben a dánok a környezeti feltételek megváltoztatásával kívánták a sértetté válást megelőzni. A hetvenes évek vége óta a Bűnmegelőzési Tanács egy kiegyensúlyozottabb megközelítésre tért át, amely a bűnözés rizikófaktorainak támadásával kíván eredményt elérni, különösen a gyerekek és fiatalok esetében. Ez a megelőzés háromféle beavatkozási formát

foglal magába: általános programok veszélyeztetett gyerekek részére, speciális programok nehézségekkel küszködő gyerekeknek és fiataloknak, és egyéni programok bűnelkövető fiatalok számára.

A Bűnmegelőzési Tanács filozófiájának harmadik fő pontja az állampolgárok bevonása, akikre mint aktív szereplőkre tekint, s nem mint a közszolgáltatások passzív haszonélvezőire.

A partnerségi viszonyban együttműködő iskolák, szociális szolgáltatások és a rendőrség: hatékony helyi hálózatot hoznak létre; és megelőző akciókat hajtanak végre, a gyerekek és fiatalok életfeltételeinek javítása érdekében. Jelenleg Dánia 275 önkormányzata közül kb. 245-ben működik bűnmegelőzési partnerségi hálózat.

Akciók: A biztonságos utcai élet érdekében különböző, úgy nevezett „street worker”, vagyis utcai munkások járnak kelnek a város utcáin és figyelemmel kísérik a fiatalokat. A cél, hogy segítséget nyújtsanak a bajban lévő fiatalok számára, felhívják a figyelmüket a veszélyekre és tájékoztatás nyújtsanak nekik. Dániában a fiatalok körében az egyik legnagyobb problémát az alkoholfogyasztás jelenti. Törvény tiltja, hogy 15 év alattiak alkoholt fogyasszanak, így például, ha a street walker meglátja, hogy fiatalok szeszesitalt fogyasztanak, akkor odamehet hozzájuk és figyelmeztetheti őket az alkoholfogyasztás következményeire, illetve a szülőket és a rendőrséget is értesítheti. (Kormos Nelli Erasmus hallgató szóbeli közlés)

1.4 Törvényi keretek

Ahhoz, hogy a pártfogói szolgálattal kapcsolatba kerülő kliensek körét be tudjuk határolni, fontos, hogy a büntető törvénykönyv ide vonatkozó rendelkezéseit áttekintsük. A büntethetőség kritériumai a következők:

„15. § Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza:

- a) a gyermekkor,
- b) a kóros elmeállapot,
- c) a kényszer és a fenyegetés,
- d) a tévedés,
- e) a jogos védelem,

- f) a végszükség,
- g) a jogszabály engedélye,
- h) a törvényben meghatározott egyéb ok.”

Ma Magyarországon a büntethetőség alsó határa kor szempontjából 14 év. Viszont, ha az elkövető betöltötte a 12. életévét és az alábbi bűncselekmények valamelyikét elköveti úgy, hogy tetteinek következményeire belátása van, akkor büntethető:

- emberölés,
- erős felindulásban elkövetett emberölés,
- testi sértés,
- rablás,
- kifosztás.

A gyermekkorú bűnelkövetőkkel szembeni szabályozás viszonylag új Magyarországon. Éppen ezért a büntetés végrehajtási rendszer még nincs teljesen felkészülve az ellátásukra. Egy új rendelkezés értelmében a Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkatársai adhatnak ki véleményt gyermekkorúak megelőző pártfogás alá vonására. Ez az intézkedés mindössze annyiban tér el a felnőttekkel illetve a fiatalokkal végzett pártfogói munkától, hogy a gyermekkorúak esetében nem feltétlenül kell, hogy eljárás legyen folyamatban ellenük, pusztán megelőző céllal is folyhat a pártfogás. Ennek szükségességét a környezettanulmány eredménye, illetve a rizikófaktorok megállapítása után mondhatják ki.

A hatályos jogszabályok alapján a fiatalok elkövetőkre kiszabható büntetések:

- szabadságvesztés,
- elzárás,
- közérdekű munka,
- pénzbüntetés,
- foglalkozástól eltiltás,
- járművezetéstől eltiltás,

- kitiltás,
- sportrendezvények látogatásától való eltiltás,
- kiutasítás.

Szabadságvesztés büntetés helyett kiszabható elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve ezek közül egyszerre több is amennyiben a bűncselekmény büntetési tételének felső határa nem súlyosabb, mint három év szabadságvesztés.

Ha a törvény értelmében a büntetés elzárás, helyette, vagy az elzárás büntetés mellett közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve a fenti büntetések közül több is kiszabható. (Btk. 33 §)

Büntetőjogi intézkedések

- megrovás,
- próbára bocsátás,
- jóvátételi munka,
- pártfogó felügyelet,
- elkobzás,
- vagyonelkobzás,
- elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,
- kényszergyógykezelés,

A megrovás, a próbára bocsátás és a jóvátételi munka önállóan, büntetés helyett alkalmazható.

A pártfogó felügyelet büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható. Kiutasítás mellett nem rendelhető el pártfogó felügyelet.

1.4.1 Fiatalkorúak pártfogó felügyeletre vonatkozó rendelkezések

A következőkben a pártfogói felügyelet elrendelésének lehetséges eseteit fogom felsorolni:

Pártfogó felügyelet rendelhető el:

- a) a vádemelés elhalasztásának tartamára,
- b) a feltételes szabadság tartamára,
- c) a próbára bocsátás próbaidejére,
- d) a jóvátételi munka előírása mellett,
- e) a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére,

ha annak eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges.

Pártfogó felügyelet alatt áll továbbá az is,

- a) akit életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak,
- b) az a visszaeső, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a

szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették. (Btk 69 §)

Időtartamát tekintve a pártfogó felügyelet megegyezik a feltételes szabadság idejével, a próbára bocsátás próbaidejével, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejével vagy a vádemelés elhalasztásának tartamával, de legfeljebb öt év, életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság esetén legfeljebb tizenöt év.

Jóvátételi munka előírása mellett elrendelt pártfogó felügyelet a munka elvégzésének igazolásáig tart, de legfeljebb egy évig. A pártfogó felügyelő javasolhatja a felügyelet megszüntetését, ha annak szükségessége már nem áll fenn. Ehhez legalább az ítéletben szereplő időtartam felének el kell telnie, de legalább egy évnek.

A pártfogó felügyelet ideje alatt a jogszabályban és a bírói határozatban előírt magatartási szabályokat köteles betartani, a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani és az ellenőrzéshez szükséges felvilágítást megadni. (Btk. 71§)

1.4.2 Fiatalkorúakra vonatkozó törvényi rendelkezések

A ma Magyarországon hatályos büntető törvénykönyv szerint, az számít fiatalkorúnak, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. A velük szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja, hogy a fiatalkorú fejlődését a helyes irányba terelje és a társadalom hasznos tagjává váljon, emiatt az intézkedés vagy a büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. Abban az esetben kell vele szemben büntetést kiszabni, ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal a fiatalkorúval szemben, aki tizennégy évnél fiatalabb, csak intézkedés alkalmazható, szabadságvesztés büntetés csak abban az esetben szabható ki ellene, ha az intézkedés célja más módon nem érhető el. Velük szemben a tevékeny megbánás lehetősége ugyanúgy és azokkal a feltételekkel él, mint bármely elkövetővel szemben, amennyiben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményt követett el.

Intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható, amennyiben közérdekű munka, elzárás vagy szabadságvesztés büntetés nincs egyidejűleg hatályban a bűncselekményt elkövető ellen.

1.4.2.1 A kiszabható legrövidebb szabadságvesztés időtartama bármilyen bűncselekmény esetén egy hónap.

1.4.2.2 A bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

Amennyiben a bűncselekmény elkövetésekor a fiatalkorú betöltötte a tizenhatodik életévét a kiszabható szabadságvesztés leghosszabb időtartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év, tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

A végrehajtási fokozat fiatalkorúak börtöne, ha két év vagy ennél több a büntetési tétel, ha egy évnél hosszabb szabadságvesztésre ítélt visszaeső a fiatal, vagy a cselekmény elkövetését megelőző három évben szándékos cselekmény elkövetése miatt javítóintézeti nevelésre ítélték.

Az előző eseteken kívül a szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalkorúak fogháza.

A fiatalkorúakkal szemben kiszabható elzárás legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap. Fiatalkorúval szemben közérdekű munkát akkor lehet kiszabni, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte, pénzbüntetés pedig akkor szabható ki, ha önálló keresete, jövedelme vagy megfelelő vagyona van, ennek legkisebb mértéke tizenöt, legnagyobb mértéke kétszázötven napi tétel, az egynapi tétel összegét legalább ötszáz, legfeljebb ötvenezer forintban kell meghatározni. Amennyiben a pénzbüntetést nem lehet behajtani, azt közérdekű munkára (ha ennek feltételei megvannak), vagy szabadságvesztésre változtatják. A pénzbüntetés helyébe lépő közérdekű munkát úgy kell megállapítani, hogy egy napi tétel helyébe két óra közérdekű munka lép. Ha a fiatalkorú a munkakötelezettségének önként nem tesz eleget, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

Kiutasításról akkor lehet szó, ha tíz évet meghaladó szabadságvesztést szabtak ki a fiatalkorúval szemben, vagy ha az országban tartózkodása jelentősen veszélyeztetné a közbiztonságot, illetve ha a családi élet tiszteletben tartásához való joga azzal nem sérül.

Fiatalkorút csak egy évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén lehet a közügyektől eltiltani.

Fiatalkorúval szemben próbára bocsátásnak bármely bűncselekmény esetén helye van, melynek tartama egy évtől két évig terjedhet. Annak végrehajtását felfüggesztheti és javítóintézeti nevelést rendel el, vagy büntetést szabhat ki, amennyiben ellene valamilyen más büntető ügyben ítélet születik, vagy ha a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megsérti.

Fiatalkorúval szemben jóvátételi munkavégzés akkor írható elő, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte.

A megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, amelyben családja él.

A bűnelkövető fiatal pártfogó felügyelet alatt áll a feltételes szabadság, a próbára bocsátás, a szabadságvesztés felfüggesztésének, a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás, illetve a vádemelés elhalasztásának ideje alatt. Ezeken kívül a jóvátételi munka ideje alatt is.

Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte. Ennek időtartama egy évtől négy évig terjedhet. Ilyen esetekben a büntetés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha legalább egy évet eltöltött az intézetben, és feltételezhető, hogy az intézkedés célja további intézeti nevelés nélkül is elérhető. Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év.

A bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti.

Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

Ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítézés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralevő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép. Esetükben a halmazati összbüntetés maximum húsz év lehet.

Javítóintézeti nevelés és szabadságvesztés találkozása esetén összbüntetésként a szabadságvesztést kell végrehajtani. Ennek tartamát a bíróság legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha erre a meghatározott cél elérése érdekében szükség van. A meghosszabbítás tartama azonban a javítóintézeti nevelés hátralevő részét nem érheti el.

Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben több olyan javítóintézeti nevelést rendelt el, amelyeket az egységes intézkedés elrendelésekor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre, a bíróság a fiatalkorúval szemben egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el. Ennek időtartamát úgy kell megállapítani, hogy az ne legyen rövidebb a

leghosszabb tartamú javítóintézeti nevelésnél, de ne haladja meg az elrendelt javítóintézeti nevelések együttes tartamát, illetve a négy évet.

Az elrendelt javítóintézeti nevelésbe az előzetes fogvatartás és házi őrizet teljes idejét be kell számítani. A beszámításnál egy napi javítóintézeti nevelésnek egy napi előzetes fogvatartás, illetve három nap házi őrizet felel meg. A beszámítás után fennmaradó házi őrizet tartamát egy napi javítóintézeti nevelésként kell beszámítani.

A fiatal korú elítélt a törvény erejénél fogva mentesül az ítélet jogerőre emelkedésének napján, ha a kiszabott szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztik, a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napján, ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésre ítélték, a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napjától számított három év elteltével, ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték.

A szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztés kitöltése után a bíróság a fiatal korút kérelemre mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes.

2 HEVES MEGYEI IGAZSÁGÜGYI SZOLGÁLAT

A következőkben arról a szolgálatról gyűjtöttem bővebb információkat, melynek munkáján keresztül dolgozatom témáját szeretném megvilágítani. Az ebben a részben felhasznált adatokat főként az egri Pártfogó Felügyelői Szolgálat dolgozói által részemre elküldött éves szakmai beszámolókból illetve az ide vonatkozó törvényi rendelkezésekből idézem.

„A Heves Megyei Igazságügyi Szolgálat (a továbbiakban: Igazságügyi Szolgálat) feladataira és hatáskörére, továbbá működésére a központi államigazgatási szervekről, valamint Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (Ksztv.), a fővárosi és megyei kormányhivatalokról szóló 288/2010 (XII. 21.) Kormányrendelet, az Igazságügyi Hivatalról szóló 233/2014. (IX. 18.) Korm. rendelet, és az egyes szakterületekre vonatkozó hatályos jogszabályok, továbbá a Kormányhivatal Alapító Okiratában, valamint a Szervezeti és Működési Szabályzatában, az ahhoz kapcsolódó egyéb belső szabályzatokban, valamint az Ügyrendben foglaltak az irányadók.

Az Igazságügyi Szolgálat a Heves Megyei Kormányhivatal önálló szakigazgatási szerve, élén a szakigazgatási szerv vezetőjével.

Az Igazságügyi Szolgálat feladatait a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, az Áldozatsegítő és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat keretein belül látja el. A Pártfogó Felügyelői Szolgálaton belül Felnőtt Korú Bűnelkövetők Pártfogó Felügyelői Osztálya és Fiatalkorú Bűnelkövetők Pártfogó Felügyelői Osztálya működik, míg a jogi segítségnyújtás és az áldozatsegítés egy szervezeti egységben látja el feladatkörét 2013. május 01. napjától.”

(Szakmai beszámoló a Heves Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat 2014. évi tevékenységéről)

A Szolgálat heves megyében négy irodával rendelkezik Heves, Gyöngyös, Lőrinci illetve Eger településeken, utóbbi a központi iroda, ahol 11 fő látja el a pártfogói felügyelői szolgálat feladatait.

Pontos létszámadatok:

Igazgató: 1 fő

Felnőtt Korú és Fiatalkorú Bűnelkövetők Pártfogó Felügyelői Osztályai:

Osztályvezető: 2 fő

Fiatalkorúak pártfogó felügyelője: 5 fő

Felnőtt korúak pártfogó felügyelője: 8 fő, majd létszám elvonást követően 6 fő

Ügyintéző: -- fő

Áldozatsegítő és Jogi Segítségnyújtó Osztály:

Osztályvezető: 1 fő

Ügyintéző: 2 fő

Ügykezelő: 1 fő

Az Igazságügyi Szolgálat által ellátott feladatok hatósági és szolgáltató típusúak, melyek az igazságszolgáltatást támogatják.

Ezek a következők:

- pártfogó felügyelői tevékenység,

- közvetítői tevékenység (mediáció) büntetőügyekben és szabálysértési eljárásokban,
- jogi segítségnyújtás (peres, illetve peren kívüli ügyekben, ügyfélszolgálati tevékenység),
- áldozatsegítői tevékenység.

A pártfogó felügyelői tevékenység kapcsán a beszámolóban arról írnak, hogy a pártfogó felügyelők ügyészi illetve bírói kérésre környezettanulmányokat illetve pártfogó felügyelői véleményeket készítenek, melyek segítenek a döntés meghozatalában egy-egy büntetőjogi eljárás folyamán. Jogerős bírósági ítéletek, illetve ügyészségek jogerős határozatai alapján a pártfogó felügyelők végrehajtják a pártfogó felügyeletet, illetve szervezik és ellenőrzik a bíróságok által kiszabott közérdekű munka büntetés végrehajtását.

Korábban (2014. augusztus 09.-ig) az elítéltek kérelmére utógondozást is végeztek, szabadulásuk előtt és után, hogy ezzel is segítség a társadalomba való visszailleszkedésüket.

Ezen kívül ellátták a pártfogói felügyeletét azoknak az elítélteknek, akiket feltételeesen szabadrálábra helyezett a bíróság, vagy velük szemben elrendelték ezt az intézkedést.

A beszámolóban a pártfogó felügyelők kontroll és támogató tevékenységeinek pozitív következményeiként említi a társadalom védelmének erősödését, az egyes szankciók és a büntetés-végrehajtás hatékonyságát, illetve az állampolgárok biztonságérzetének növekedését.

A továbbiakban az általuk végzett feladatok alatt értendő pontos tevékenységekörök kerülnek bővebb ismertetésre. Ezek alapján a pártfogó felügyelői szakterület által intézhető ügyek felsorolása:

- pártfogó felügyelet végrehajtása,
- közérdekű munka büntetés végrehajtásának szervezése és ellenőrzése,
- környezettanulmány készítése,
- pártfogó felügyelői vélemény készítése,
- utógondozás ellátása (2014. augusztus 09. napjáig)
- büntetőügyekben és szabálysértési eljárásokban alkalmazható közvetítői tevékenység (mediáció) ellátása.

A pártfogó felügyelői, illetve a mediációs tevékenység céljaként a következőket jelöli meg:

„A pártfogó felügyelet célja, hogy az ügyészség vagy bíróság által alkalmazott intézkedés vagy büntetés próbaideje/tartama alatt, az elkövető ellenőrzésével és támogatásával csökkentse a bűnisméltés veszélyét. Magyarországon a pártfogó felügyelet járulékos jellegű, valamely más büntetéshez vagy intézkedéshez kapcsolódik. A mediáció a helyreállító igazságszolgáltatás céljait megvalósító konfliktuskezelő módszer, amelyet a bűncselekményt elszennvedett sértett és a bűncselekmény elkövetője között fennálló konfliktusok feloldása érdekében lehet alkalmazni.”

Jogi segítségnyújtási szakterület által végezhető ügyek felsorolása:

- hatásköri és illetékességi útmutatás,
- tájékoztatás egyszerű megítélésű jogi kérdésekben, különös tekintettel a polgári jog, munkajog, családjog, közigazgatási jog, büntetőjog és szociális jog területeit illetően;
- peren kívüli ügyekben jogi segítő igénybevétele iránti kérelem átvétele (kitöltéséhez segítségnyújtás), a támogatás törvényi feltételeinek vizsgálatát követően a szükséges támogatás engedélyezése (tanácsadás, okiratkészítés, iratbetekintés);
- peres ügyekben pártfogó ügyvédi képviselő igénybevétele iránti kérelem átvétele (kitöltéséhez segítségnyújtás), a támogatás törvényi feltételeinek vizsgálatát követően pártfogó ügyvédi képviselő, pótmagánvádló kérelme alapján személyes költségmentesség és pártfogó ügyvédi képviselő engedélyezése;
- más EU tagállamban folyó polgári-kereskedelmi ügyekben költségmentességi kérelem továbbítása;
- határon átnyúló tartási ügyekben igényelt támogatás biztosítása,
- visszatérítési kötelezettség alóli mentesítés,
- fizetési kedvezmények (fizetési halasztás, részletfizetés) engedélyezése,
- a jogi segítőket és pártfogó ügyvédeket megillető díj megállapítása és az ezzel kapcsolatos pénzügyi feladatok elvégzése,
- intézkedés a jogi segítői/pártfogó ügyvédi díj (díjelőleg) visszatérítése, behajtása iránt,
- szerződött jogi segítőkkal, társszervekkel, bíróságokkal történő együttműködés;

„A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvénnyel létrehozott intézményrendszer célja, hogy a szociálisan rászorulóknak számára olyan szolgáltatást biztosítson, amelynek keretében a támogatottak szakszerű jogi tanácsadást és eljárási jogi képviselőt kaphatnak jogaik érvényesítése, jogvitáik megoldása során.”

Az áldozatsegítő szakterület által intézhető ügyek felsorolása:

- Tájékoztatás;
- Érdekérvényesítés elősegítése;
- Azonnali pénzügyi segély megállapítása;
- Jogi segítségnyújtás;
- Állami kárenyhítés.

„Az Igazságügyi Szolgálat áldozatsegítő szakterülete tevékenységét a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény és az áldozatsegítő támogatások igénybevételének részletes szabályairól szóló 1/2006. (I. 6.) IM rendelet, valamint a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény szabályozza.”

Az elmúlt évek során végrehajtott változtatások a szolgálat munkájában:

A Heves Megyei Igazságügyi Hivatal 2011. január 1-étől a megyei kormányhivatal része. A következő módosítás 2013. május 1. napján lépett életbe, mely szerint a korábban két különálló szervezetként működő áldozatsegítés és jogi segítségnyújtás egy osztállyá olvadt össze. 2014-ben személyi változások álltak be a szervezet működésében.

A pártfogó felügyelői szolgálat alaptevékenységei 2003-ban a következők voltak:

- az ügyészégi és bírói döntéshozatal előkészítése szakértői tevékenység keretében;
- környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény készítése;
- a szabadságvesztés kiváltására alkalmas diverziós eszközök, közösségben végrehajtott büntetések alkalmazása (vádemelés elhalasztása, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, feltételes szabadságra bocsátás, javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás mellett pártfogó felügyelet végrehajtása, közérdekű munka büntetés végrehajtása);

- *a büntetés – végrehajtási és a javítóintézetekben a szabadulás/ elbocsátás előkészítése érdekében ún. börtönpártfogási tevékenység, az önkéntességen alapuló utógondozás biztosítása. (A felsorolásból ez az egy, ami ma már nincs.)*
(A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól)

Már az alaptevékenységeik felsorolásánál is látszik, hogy a hatalom/kontroll elvű intézkedéseken alapuló feladatkörök túlnyomó többségben vannak a segítői szerephez képest. A következő újítás a 2003-as évtől kezdődően megindult általános büntetőjogi reform, melynek legfontosabb elemei a közösségi szankciók körének bővítése és a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet, az áldozat, illetve a megsértett közösség érdekeinek érvényesítése.

Többek között az Európai Tanács R (92) 16. számú, illetve R (2000) 22. számú ajánlásai nyújtanak iránymutatást a közösségi szankciók típusaira, tartalmára, végrehajtására.

Az Európa Tanács R (92) 16. számú, a közösségi büntetésekre és intézkedésekre vonatkozó európai minimumszabályokról szóló ajánlása szerint a közösségi szankció fogalmi elemei a következők:

- ✓ az elkövetőt nem szakítja ki a közösségből;
- ✓ szabadságkorlátozó elemeket tartalmaz (feltételek, kötelezettségek előírása);
- ✓ erre feljogosított (pártfogó felügyelői) szervezet hajtja végre;
- ✓ a különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyelet reintegrációs segítséget is nyújt.

Az Európa Tanács R (2000) 22. számú ajánlása a közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló szabályok végrehajtásának elősegítését célozza és a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű és hatékonyabb alkalmazásának elérése érdekében irányelveket fogalmaz meg. Az ajánlás a megfelelően változatos közösségi szankciók biztosítása és azok minél gyakoribb alkalmazásának támogatása érdekében felsorolja az egyes típusait, alkalmazási lehetőségeit a büntetőeljáráshoz.

Ide tartozik például:

- ✓ az ingyenes munkavégzés,

- ✓ az alkoholfogyasztás illetve a droghasználat kezelésére irányuló programban való részvétel
- ✓ a helyreállítás,
- ✓ és az áldozat-elkövető közötti mediáció is.

Az alternatív büntetések végrehajtásának hatékonyságát növeli, ha magatartási szabályokkal egészítjük ki őket. A végrehajtás hatékonyságán túl a bűnelkövetők integrációs esélyét illetve munkavállalási lehetőségeit is növeli a későbbiek folyamán.

Az egyedi magatartási szabályok fő csoportjai:

- 1) A bűncselekmény elkövetésével összefüggésben álló magatartástól, tevékenységtől való eltiltás (például szórakozóhelyek, ilyen jellegű intézmények látogatásától), de ilyennek minősül például a családon belüli erőszak elkövetője számára előírt, a távoltartás jogintézményével kapcsolatba hozható tartalmú kötelezettség előírása is.
- 2) A bűncselekménnyel összefüggésben álló, a személyiséget, viselkedést érintő problémák, szenvedélybetegségek kezelésének előírása, részvételre kötelezés például egészségügyi kezeléseken, agresszió - kezelési tréningen, szociális készségfejlesztő, munkaerő piaci tréningeken, munkaügyi tanácsadáson.
- 3) Képzési hiányosságok felszámolására irányuló előírások, például különösen fiatalkorú elkövetők esetében tanulmányok folytatására vagy befejezésére vonatkozó előírás, tanulássegítési programokon való részvételre kötelezés.
- 4) Jóvátételi magatartási szabályok, amelyek előírása esetén az elkövetőt a sértettnek nyújtandó kártérítésre vagy a cselekmény más módon történő, szimbolikus jóvátételére kötelezzük.

Mindenképp nagyon fontos szempont kell, hogy legyen büntetés kiszabása esetén, hogy mit akarnak elérni azzal, nem szabad elfelejteni, hogy a kriminális szankcióknak lehetnek reintegrációt segítő hatásai, de stigmatizáló, megszégyenítő, kirekesztő módon is használhatók. A reintegráló módon történő alkalmazás csökkenti, míg a stigmatizáló alkalmazás növeli a visszaesés kockázatát. A közösségi büntetések mai változásai, a kontroll társadalmi kiterjesztéseként értelmezhetők. A büntető igazságszolgáltatás fegyelmező kontrollját a

pártfogó szolgálat képes szétteríteni. Elgondolkodtató, hogy a büntetés interperszonális vagy hatalmi viszonyként értelmezve hatékonyabb-e. A pártfogásban is jelentős változások mentek végbe:

- 1.) Az elkövető helyett a sértettet és a közösséget definiálják kliensként.
- 2.) Az antiszociális magatartással szemben zéró toleranciát tanúsítanak.
- 3.) Megváltozott a bűnözéskontroll filozófiája.
- 4.) A kormányzatok a pártfogó szolgálatot egyre szorosabban kötik a büntető igazságszolgáltatás szférájához.

„A jogalkalmazó a szerint választ a büntetési lehetőségek közül, hogy a visszatartás, a megelőzés vagy a valamitől való megfosztás tartalmat tulajdonít az adott szankciónak. Az alternatív szankciók hozzátartozó eleme az egyidejűleg megvalósuló felügyelet és támogatás, azaz a szimultán kontroll és segítség. Ebből adódóan ezek a szankciók megfogalmazhatók közösségben végrehajtott kezelésként, támogatásként, de közösségben végrehajtott büntetésként is. Mindez attól függ csupán, hogy hova helyezzük a hangsúlyokat. Attól is függ, hogy az aktuális büntetőpolitika ellenőrzésre vagy szociális-támogató funkcióra épít.

Gondot jelenthet azonban, hogy a problémásabb társadalmi csoportokkal (hajléktalanok, kisebbség tagjai, drogfüggők) szemben általában nem alkalmazzák a közösségi szankciókat. A társadalmi marginalizáltság így sok bűnelkövetőt nemcsak a közösségből, de a közösségi szankciók alkalmazási lehetőségeiből is kizár. Az alternatív szankciók összességében azonban flexibilisek, és bármely büntetőpolitikának megfelelő tartalommal megtölthetők.”

(Schweighardt Zsanett, 2008)

3 Kutatás bemutatása

Kutatásomat 2015. május, június, szeptember, október hónapban végeztem az egri, a hevesi, illetve a gyöngyösi Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkatársaival. Három pártfogó felügyelővel készítettem el a félig strukturált interjúmat, akik mindannyian fiatalkorú bűnelkövetőkkel dolgoznak. Mivel a hanganyag rögzítésére nem volt lehetőségem így jegyzeteltem a beszélgetéseket, melyeknek kivonatát a mellékletekhez csatoltam. A kutatás azért készült ilyen

kevés mintaszámmal, mert a megyében összesen öt pártfogó felügyelő van, akik ezzel a korcsoporttal dolgoznak, és akik közül három szakemberrel volt lehetőségem elkészíteni az interjút.

3.1 KONCEPTUALIZÁLÁS

Pártfogás:

A közösségi szankciók területéhez tartozik, jogszabályban meghatározott, bűnelkövetővel szemben alkalmazott, összetett jogintézmény. Célja egyrészt a társadalom védelme, másrészt az elkövető (re) integrációja a felügyelet és a támogatás számos eszközével.

Pártfogó felügyelői szolgálat:

Jogszabályi rendelkezés alapján létrehozott intézmény, amely a korábban említett feladatokat látja el. A nemzeti sajátosságtól függően a) hatóságok felé döntés előkészítése, b) a fogvatartottak utógondozása, szabadulás előtti felkészítése, feltételeken szabadultak támogatása és ellenőrzése, c) egyéb resztoratív, továbbá d) áldozatsegítő tevékenység.

Közösségi szankciók:

Szabadságot korlátozó büntetések és intézkedések, amelyek az elkövető közösségben tartását célozzák. A közösségi szankció lehet mind igazságügyi, mind közigazgatási hatóságok által kiszabott szankció, illetve bármely intézkedés, amelyet a szankcióról szóló döntés előtt vagy helyett alkalmaznak, csakúgy, mint a nem büntetés-végrehajtási intézetben végrehajtott szabadságot korlátozó büntetések.

Utógondozás:

Az elkövető társadalomba történő visszailleszkedésének tervezett, felügyelt, támogató folyamata, amely az elkövető önkéntes részvételével, szabadulása után kezdődik. Az ajánlás megkülönbözteti az utógondozást és a visszailleszkedés segítségét (resettlement), amely utóbbi jogszabály által előírt, szabadulást követő intézkedés.

Kontroll:

Olyan tevékenységekre korlátozódik, amelyek célja az elkövetővel szemben meghatározott feltételek és kötelezettségek teljesítésének ellenőrzése vagy biztosítása. Ezek közé tartozik általában a szigorúbb szankcióval való fenyegetés, illetve szigorúbb szankció alkalmazása, amennyiben az elkövető a szabályokat nem teljesíti. A kontroll fogalma szűkebb, mint a pártfogó felügyelet.

3.2 HIPOTÉZISEK

1. Magyarországon a bűnelkövetők 10 %-ánál alkalmaznak csak alternatív büntetéseket.
2. A pártfogói tevékenység elemzése során kimutatható, hogy a hatalmi/kontroll funkció gyakoribb, mint a segítő.
3. A fiatalok bűnelkövetésére kimutathatóan befolyással van a szülők deviáns viselkedése.

3.3 MINTA BEMUTATÁSA:

Az interjúim alanyai mind a Heves Megyei Igazságügyi Szolgálat Pártfogó Felügyelői osztályán dolgoznak, illetve mindannyian fiatalokkal foglalkoznak. Heves megyében összesen négy irodájuk van, ezekben öt fő dolgozik fiatalokkal. A négy irodából háromba sikerült eljutnom, és közülük három emberrel készítettem el az interjúmat. A három interjúból egy Egerben, egy Hevesen és egy Gyöngyösön készült.

A dokumentumokat, melyeket elemeztem, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkatársaitól kaptam. Ezek éves jelentések a fenntartó, illetve a gyámhivatal felé.

3.4 ADATGYŰJTÉS MÓDJA

A kutatásom hipotéziseit félig strukturált interjúkkal illetve dokumentumelemzéssel szeretném alátámasztani, vagy megcáfolni. Az adatelemzéssel kerestem a választ arra, hogy milyen gyakran választják az alternatív büntetések lehetőségét Magyarországon, az interjúkkal pedig a szakmai dilemmák áthidalásának kérdésére kaphatok választ.

Az interjú fókuszkérdései:

Kliensek egyéni jellemzői

Megelőző pártfogás

Családi körülmények, transzgenerációs hatás

Alternatív büntetések

Adatfeldolgozás: az interjúk szövegének elemzése a hipotéziseknek megfelelően

Általános szociológiai adatok:

A klienskör iskolai végzettsége:

A kliensek iskolázottsági szintjéről mindhárom interjúalany azt mondta el, hogy a legnagyobb százalékban az általános iskolai végzettség (8. osztály) a jellemző. A szélsőségeket tekintve előfordul, az általános iskolai végzettsége hiánya, ami nyilván adódhat az életkorból is, mivel a hatályos törvényi szabályozás alapján, 12-18 év közöttieket tekintünk fiatalkorú bűnelkövetőknek. Nagyon kis számban előfordulnak felsőfokú tanulmányokat végzők is, erről az egri illetve a gyöngyösi interjú közben szereztem információt.

„Előfordul, hogy van köztük olyan, aki 16 évesen magántanulóként végzi a 4. osztályt, de van egyetemista is..”

Egyéb végzettségeket tekintve vannak köztük szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők, de nem ez a jellemző. Az egyik alany elmondása szerint ez az arány korábban sem volt más, illetve a kliens iskolázottsági szintje általában tükrözi a szülőkéét.

Az iskolázottsági szint illetve az elkövetett bűncselekmény párhuzama fogalmazódott meg az egyik interjú közben. A kapcsolat a két tényező között az, hogy enyhébb bűncselekményt követ el az, aki iskolázottabb, illetve mediátor segítségével ezek az ügyek könnyebben, hamarabb megoldódnak, mint az alacsonyabb iskolázottsági szinttel rendelkező klienseké, akik súlyosabb bűncselekményeket követnek el, általában agresszióval, erőszakkal azonosíthatóakat.

Az elhúzódó bírósági ügyek miatt van, hogy a fiatalkorú kliens már 24 éves az ítélet kihirdetésekor.

Azzal kapcsolatban, hogy hogyan ítéli meg a környezete a pártfogás alá vett fiatalokat, az egyik interjúalany a következő választ adta. Általában tud róla a környezetük, hogy eljárás folyik ellenük, de vagy nem érdekli őket egyáltalán, vagy elfogadhatónak tartják. Egy kultúrában ez a jelenség nem mondható szerencsésnek, hiszen a bevezető elméletekkel ellentmondásban van. A környezet elfogadó attitűdje a bűncselekményekkel kapcsolatban azzal jár, - és ez az interjúból is kiderült,- hogy nem él át szégyent az elkövető.

Volt olyan eset, amelynek során a pártfogoltat a saját környezetében élők piszkálták, próbálták rávenni, hogy vegyen részt bizonyos bűncselekményekben, hogy minél súlyosabb büntetést kapjon. Ez természetesen a legritkább esetekben fordul elő.

Vannak köztük néhányan, akik próbálnak dolgozni, de a gyöngyösi tapasztalatok alapján azt lehet mondani, hogy a munkavégzésük esetleges. Ritka közöttük az olyan, aki tartósan, huzamosabb ideig dolgozik egy helyen. Közvetítő cégeken keresztül mennek dolgozni nagyobb gyárakba vagy cégekhez, de ezek mind pár hónapos szerződések vagy próbaidők. Tehát az ő esetükben nem szempont, hogy a munkahelyen mit gondolnak róluk, mivel legtöbbször őket sem érdekli az idő rövidsége miatt a környezet álláspontja.

Azok esetében, akik igyekeznek eltitkolni ezt a tényt a környezetük elől, általában szinte senki nem is tud róla, hogy mi folyik a háttérben. Ha már dolgoznak, igyekeznek a munkahelyükről úgy elkérezkedni a találkozók időpontjára, hogy senki ne tudja, hogy hová kell menniük. Amennyiben igazolásra van szükségük, azon már szerepel, hogy a pártfogójával kellett találkoznia. Az iskola ebből a szempontból más kategóriába tartozik, mint a munkahely, mivel ott a bűncselekmény elkövetését követően minden esetben kérnek egy pedagógiai szakvéleményt a fiatalok viselkedéséről az osztályfőnökétől. Így tehát ebben az esetben már a teljes titokban tartás lehetetlen, főleg ha az iskolában követte el a bűncselekményt adott fiatal. Az iskolából való elbocsájtás pusztán a pártfogói felügyelet miatt nem fordulhat elő, kivéve, ha a bűncselekményt az előbb említett módon az iskolában követte el. A vélemény megkérésével egy időben az iskola kap egy levelet, amelyben le van írva, hogy kerüljék a tanuló hátrányos megkülönböztetését a pártfogói felügyeletre való kötelezettsége miatt, mivel a bizonyításig az ártatlanság vélelme mindenkit megillet.

Egy másik interjú tapasztalatai szerint, a magasabb színvonalú iskolába járó kliensek, illetve szüleik kéri, hogy mindenképp maradjon titokban, hogy hova kell járnia a fiataloknak. A fentebb említett iskolai vélemény miatt ez természetesen nem megoldható maradéktalanul, viszont a pártfogó elmondása szerint, ha a kliens betartja a számára előírt szabályokat, illetve megjelenik a megbeszélte időpontban ő többet nem is keresi az iskolát. Természetesen a kliensnek be kell számolnia a jegyeiről, illetve az iskolai konfliktusairól. Amennyiben ezeket a feltételeket a fiatalok teljesíti, nem kerül sor a továbbiakban az iskola felkeresésére.

Megelőző Pártfogás

Arra vonatkozóan is szereztem információkat az interjúkból, hogy egy viszonylag új törvényrendelet alapján megelőző pártfogás is indítható prevenciós céllal, mely nincs korhoz kötve. Abban mindhárom interjú adatai megegyeznek, hogy erről még nagyon kevés tapasztalat van, 1-2 ilyen ügy dokumentált még csak. Ennek elrendelése előtt kockázat - elemzést kell végezniük, és ha magasnak találják az eredményt, akkor indítják el a megelőző pártfogást. Ennek módszere szinte semmiben nem különbözik a bűncselekményt elkövetőkkel szemben elrendelt pártfogástól, viszont a célja inkább megelőző, mint javító. Ezt egy év után felülvizsgálják a hatóságok.

Az egyik interjúalany arról számolt be, hogy neki eddig egy ilyen ügye van. Erről elmondta: lopás bűncselekmény vádjával került be a rendszerbe a kliens, aki keresett magának munkát, és rendszeresen jelentkezik. Az ő ellenőrzésében nagy segítség a helyi családsegítő szolgálat, melynek munkatársait fel tudja keresni azzal a kéréssel, hogy menjenek ki és nézzék meg, hogy tényleg igaz-e amit a kliens telefonon állított. Ez jó példa a szakmaközi kapcsolatok működésére.

Van lehetőségük a szakembereknek mérlegelésre, például a környezettanulmány közben kiderült részletek kapcsán. Ennek értelmében, nem javasolnak megelőző pártfogás alá venni olyan fiatalokat, akinek az ügyében látszik, hogy nem megelőzési bűnözésről van szó, illetve nem áll fenn a bűnismétlés kockázata (egyszeri verekedés). Ha büntető eljárás indul a személy ellen, akkor mindenképp pártfogó felügyelet alá kerül, így vannak esetek, amikor nincs is értelme megkezdeni a megelőző pártfogást. Ebben az interjúban felmerült, hogy az alany egyéni véleménye szerint a megelőző pártfogásnak a 14 év alattiakat kellene céloznia, mivel ha a kliens fél év múlva betölti a 18-at, akkor a megelőző pártfogást már felesleges elindítani. Ezen kívül nehézség ezzel kapcsolatban az is, hogy nem tudják mivel szankcionálni, ha a kliens nem jelenik meg a találkozókra, illetve nem jelentkezik.

Egy másik interjú alany elmondása alapján, nekik két megelőző pártfogás alatt álló fiatalokkal folyik most a közös munka, nem túl jó tapasztalatokkal. Szintén a családsegítő szolgálat munkáját emelte ki az adatközlő, a közös munka kapcsán. Azt érzi nehézségnek a pártfogásnak ebben a formájában, hogy nincs életkorhoz kötve és szerinte egy 6 éves gyermeket szakmailag nem indokolt kriminalizálni. Náluk egy 11 éves gyerek van most a rendszerben, de nem tudja, hogy a gyerek mit fog fel abból, ami körülötte történik. Szerinte havonta egyszer fél óra nagyon kevés arra, hogy érdemi módon előmozdítsák a gyermek szocializációjának korrigálását. A következő nehézség ezzel kapcsolatban, hogy mivel a folyamat ugyanaz, mint a normál pártfogásnál, itt is előfordulhat, hogy nem tudják megoldani a beutazásokat a

találkozási idejére. Ezen kívül felmerült az interjú során, hogy fontos lenne a családdal is dolgozni párhuzamosan, ahhoz, hogy a gyerek körülményei változzanak. A szociális segítségben élő rendszerszemlélet ezt szakmailag alá is támasztaná.

A megelőző pártfogás használatával kapcsolatban felmerült, hogy egy évekig elhúzódó per kapcsán volna értelme, már a nyomozati szakasz megkezdésekor elkezdni a munkát a fiattal, hogy ne évek múltán az ügy végén kezdődjön el a pártfogói felügyelete. Ez lehetőséget adhatna a bűnismétlés megelőzésére. Természetesen manapság már sokkal kevesebb az ilyen hosszan elnyúló bírósági ügy, de még mindig vannak olyan esetek ahol sok a szemtanú, vagy akár a vádlottak sora, így a tárgyalás folyamatosan napolódik.

Családi körülmények bemutatása:

Ami megegyező volt ennél a kérdéskörnél az, hogy mindegyik pártfogó felügyelő arról számolt be, hogy nagy számban romák alkotják a klienskört.

Az egyik interjúban hosszabban is kifejtésre került, hogy ezek az emberek szegregált életkörülmények között élnek, legtöbbször leszakadó városrészekben, telepeken.

A szülői minta befolyásoló erejéről, minden adatközlő hasonlóan vélekedik. Ahol már a családban előfordult deviáns viselkedés, vagy bűnelkövetés ott nagyobb esély van rá, hogy előbb-utóbb a gyermek is bűnelkövető lesz. Illetve gyakrabban kerülnek kapcsolatba olyan szülők gyermekeivel, akik maguk is bűnelkövetők. Mivel a szolgálat munkatársai kimennek a gyermek lakóhelyére környezettanulmányt készíteni, így találkoznak a szülőkkel, testvérekkel és innen tudnak következtetéseket levonni, akár arra vonatkozóan is, hogy mi motiválta a fiatakorút a cselekmény elkövetésére.

Egy másik interjúban, a család támogató, vagy visszahúzó hatásáról az hangzott el, hogy változó, hogy melyik család, hogy viszonyul ezekhez az intézkedésekhez. Van, ahol egyáltalán nem foglalkoznak a helyzettel, teljesen elutasítók, az ilyen helyzetekben gondot okoz a kapcsolattartás megszervezése, betartása is. Vannak olyan családok is ahol először úgy tesznek, mintha fontosnak tartanák a helyzet megoldását, de a változás jelei idővel sem tapasztalhatóak. Ezekben a körökben előfordul, hogy azért is nem tartják fontosnak, hogy ezzel foglalkozzanak, mert a napi megélhetési gondokkal való küzdelem eltereli a szülők figyelmét és azok megoldását tartják fontosabbnak. Előfordul, hogy a családtagok a gyermek kriminalizációját egyáltalán nem érzik problémának, csak akkor kezdenek el foglalkozni vele, amikor előzetesbe kerül, de előfordul hogy még akkor sem. Az ilyen esetekből van kevesebb.

Nagy átlagban a családtagok próbálnak megértőek lenni, és minél többet segíteni a gyerekeknek, hogy ebből a helyzetből megszabaduljon. Előfordulnak olyan esetek ahol csak idővel kezdenek el foglalkozni ezzel a helyzettel, akkor, amikor már esetleg további következményei vannak a fiatalok viselkedésének. Viszont előbb utóbb a többség megérti, hogy a saját érdeke az, hogy az előírt magatartási szabályokat betartsák, illetve igyekezzenek betartatni a gyerekekkel.

„10-20% ahol már a családban is előfordult bűnelkövetés, 5% vagy az alatt ahol már a családban valaki töltött börtönbüntetést, a deviáns viselkedés jellemző a szülőkre is..”

Az olyan családokban, ahol már a szülők, testvérek is kapcsolatba kerültek a pártfogó felügyelői szolgálattal, ezek a látogatások szinte már beépültek a mindennapokba. Az egyik interjúban elhangzott, hogy vannak olyan családok ahol a nagyszülők, a szülők és a pártfogolt testvérei is kerültek már pártfogás alá, épp emiatt teljesen természetes a jelenség. Ők azok, akik igazán nem is szégyellik azt, hogy ilyen helyzetbe kerültek.

Esetükben nem probléma az iskolából igazoltan távol maradni, vagy a pártfogó által kiállított igazolást bevinni az osztályfőnöknek.

A pártfogó felügyelő elmondása szerint ezek olyan iskolák, ahonnan nagyobb számban vannak felügyelet alá véve, így megszokott dolog, hogy vannak, akiknek pártfogóhoz, illetve bíróságra kell járniuk. Az iskolában akkor van probléma, ha a cselekményt ott követte el a fiatalok, de az a tapasztalat, hogy az iskolák inkább elnézőek és támogatóak. Ilyen esetekben az ügy eltitkolására lehetőség sincs.

Ezekben a rétegekben nem szégyen az sem, ha valakit börtönbüntetésre ítélnék, megkockáztatható, hogy még nagyobb tiszteletet vív ki magának az illető a saját közegében.

„Megünneplik a bevonulást és a szabadulást is.”

Összességében, az a tapasztalat, hogy a család támogató, igyekeznek segíteni a gyermeket a szabályok betartásában. Az ellenszegülők nagyon kis százalékban vannak.

A fiatalok véleménye nem mindig egyezik a család véleményével. A pártfogók tapasztalatai szerint, amikor elmondják nekik, hogy milyen következmények várhatóak, ha nem tartja be a szabályokat, akkor általában megértik és elfogadják. Ők nem szeretnék börtönbe kerülni, így ha a család azt is mondja, hogy ne foglalkozzanak a pártfogóval, ők mégis eljárnak a találkozókra, csak hogy a továbbiakban elkerüljék a büntetést. Ezzel kapcsolatban a pártfogók tapasztalata az, hogy a lányok jobban megijednek a következményektől, és jobban betartják a szabályokat.

Akkor van nagyobb baj, ha a család nem támogatja a gyermeket, aki nem a pártfogói szolgálat településén él, mert a bejutást, odautazást egyedül, kiskorúként nem tudja megoldani. Ezekre a helyzetekre az a megoldásuk, hogy kijárnak azokhoz, akik nem tudnak megjelenni az irodában. Erre többen is azt mondták, hogy nem olyan jó megoldás, mert megvannak a keretei annak, hogy hány kilométert mehetnek egy hónapban, és a messzebb lakókhöz nem tudnak annyiszor eljutni, mint ahányszor szeretnének. Ez persze nem szakmai, hanem gazdasági probléma, de ez is szabályozza a működést.

A helyieknek be kell járni, illetve akik 10 km-en belül élnek, nekik is meg kell tudni oldani. Akik ennél messzebb laknak, azok kapnak ennyi engedményt, hogy nem kell maguknak megoldaniuk a bejutást, hanem kimennek hozzájuk. Ez az iskola illetve a munkahely miatt is fontos lehet, hogy ne hiányozzanak annyit. Ezen kívül, ha nem akarják megmondani, hogy eljárás folyik, ellenük akkor ebben az esetben könnyebben titokban tudják tartani.

A pártfogók sem szeretnék megkockáztatni, hogy a hiányzások miatt elküldjék a pártfogoltat a munkahelyéről, és ez által még hátrányosabb helyzetbe kerüljön, ami hozza magával a bűnismétlés nagyobb kockázatát.

Előfordul olyan is, hogy sem a pártfogolt nem tudja megoldani a bejutást, sem a pártfogó nem tud hozzá eljutni, a pártfogolt munkája vagy más körülmény miatt. Ilyen esetekben a pártfogó felügyelő elvárja, hogy legyen egy telefon, amivel kapcsolat teremthető a két fél között. Ugyanez vonatkozik azokra a személyekre, akik hosszabb időre külföldre utaznak, próbára bocsátás ideje alatt.

Alternatív büntetések

Nagyon kis számban vannak visszaesők, többségében első büntényesek kliensek. Döntően vagyon elleni bűncselekményeket követnek el (lopás), és személy vagy közrend elleni bűncselekményeket. A legsúlyosabbak a rablás, illetve a zsarolási ügyek, ezekben az esetekben még van lehetőségük, hogy rendbe hozzák az életüket, mert felfüggesztett börtönbüntetést kapnak (általában fél évtől néhány évig terjedőt). Ez alatt az idő alatt pártfogóhoz kell járniuk. Ezzel a büntetés-formával, jobban lehet őket kötelezni a pártfogóval való kapcsolattartásra, mert súlyosabb következmények vannak kilátásba, ha nem tartják be. Intézkedés esetén nehezebb a helyzet, mivel enyhébb a büntetés, kevesebb a motiváció is. Ilyen esetekben közérdekű munkát kap, vagy pénzbírságot.

„Vagy közérdekű munkát kap, vagy pénzbüntetést, amit nem tud kifizetni és beindul az ördögi kör, mivel ki kell fizetni, nincs pénze, azt pedig szereznie kell valahonnan..”

Egy másik vélemény szerint náluk húsz elkövetőből van egy magyar, akik rendszerint inkább lopás, garázdaság bűncselekményeket követnek el, de az ő környékükön egyre több az élet ellenes cselekmények száma, a rablás, illetve a testi sértés (életveszélyt okozó, vagy halálos kimenetelűek nem jellemzőek).

Első körben, ha enyhe a bűncselekmény, akkor csak intézkedést alkalmaznak, ami lehet vádemelés elhalasztása (ügyész által) vagy próbára bocsátás (bíró által). Ezt a döntést nagyban befolyásolja a környezettanulmány, amit a pártfogó készít el.

A büntetés függ attól, hogy az elkövető első bűntényes vagy visszaeső, illetve attól is, hogy volt-e már pártfogó felügyelet alatt. Aki visszaesőként követ el egy újabb bűncselekményt, vagy már volt pártfogás alatt és megint belekeveredett valamibe, azokkal elmondásuk szerint csak annyit találkoznak az újabb ügy kapcsán, hogy kimennek hozzájuk környezettanulmányt készíteni. Ez után ők valószínűleg valamelyik büntetés végrehajtási intézetbe vagy fiatakorúak börtönébe kerülnek.

Amikor azt kérdeztem, hogy mennyire érzik sikeresnek az alternatív büntetéseket, volt, aki azt mondta, hogy szerinte olyan 60%-ban sikeres, más pedig a visszaesők arányát 10-15%-ra becsülte a pártfogás alatt.

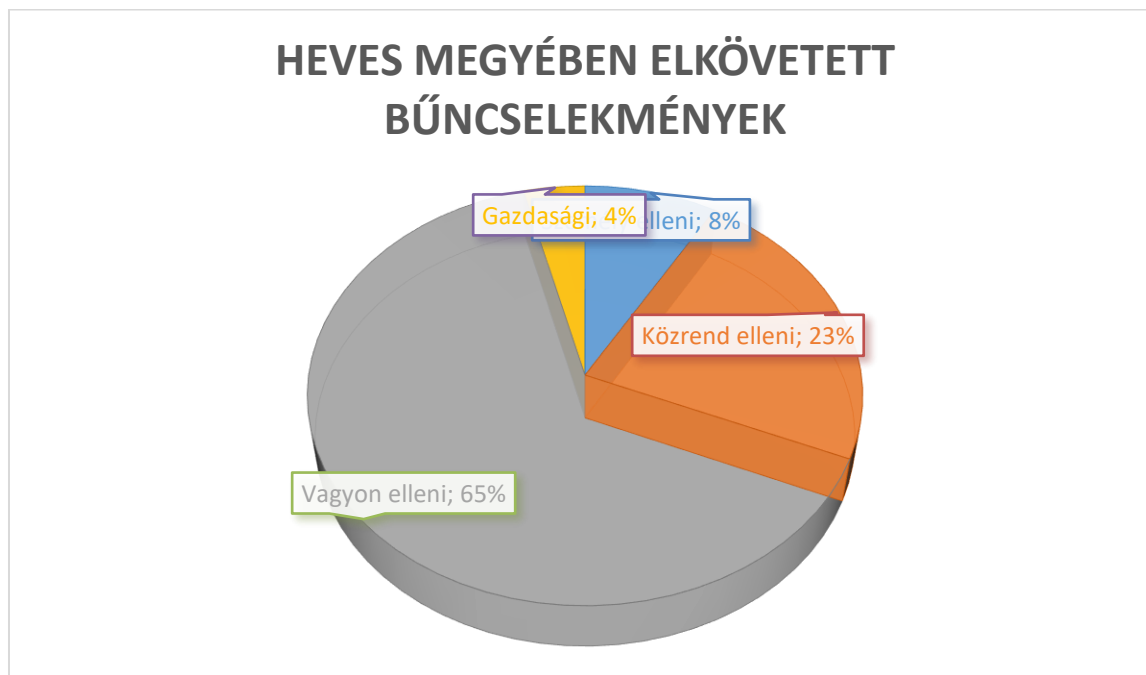
Ez egyik interjúalany tapasztalata az, hogy az elrendelők reális ítéleteket hoznak. Nekik megvan a lehetőségük arra, hogy leírják a véleményüket a környezettanulmányokban, illetve a pártfogó felügyelői beszámolóokban. Persze a bűncselekményt elkövető szerint, és a családja szerint sem reális a büntetés, vagy éppen teljesen igazságtalannak ítélik, tagadják a történeteket, de a dokumentumokból előbb-utóbb kiderülnek a valódi körülmények.

„A helyzet egyre rosszabb, egyre több az elkövetett bűncselekmény, viszont még mindig elég magas azoknak az aránya, akik sikeresen teljesítik az előírt magatartási szabályokat.”

Egy másik interjú-alany elmondása alapján a vádemelés elhalasztásánál mindig kikérik az ügyészek a pártfogók véleményét, mivel ez kötelező. Az ő véleményük is döntő, sok múlik azon, hogy mit javasolnak a tőlük bekért dokumentumokban. Ennek az az oka, hogy a pártfogó felügyelő a környezettanulmány során többet lát az elkövető családjából, körülményeiből, amit az ügyészek, más szakemberek el is fogadnak. Előfordul olyan is, hogy a bíró közvetlenül az ítélet meghozatala előtt kér még egy környezettanulmányt, amiben kikéri a pártfogók

véleményét. Ez a ritkább, általában a bírók a komplett anyagot nézik át, amiben benne van a korábbi környezettanulmány, noha lehet, hogy az már több éve készült. Nem mindegy azonban, hogy ha egy bírósági ügy több évig is eltart, és például a kezdeteknél megvizsgálták egy 17 éves fiatal családi körülményeit, az ügy végére azonban egy 20 éves felnőttől kell döntést hozni, aki idő közben elköltözött, élettársa, vagy akár gyereke van.

3.7 HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA

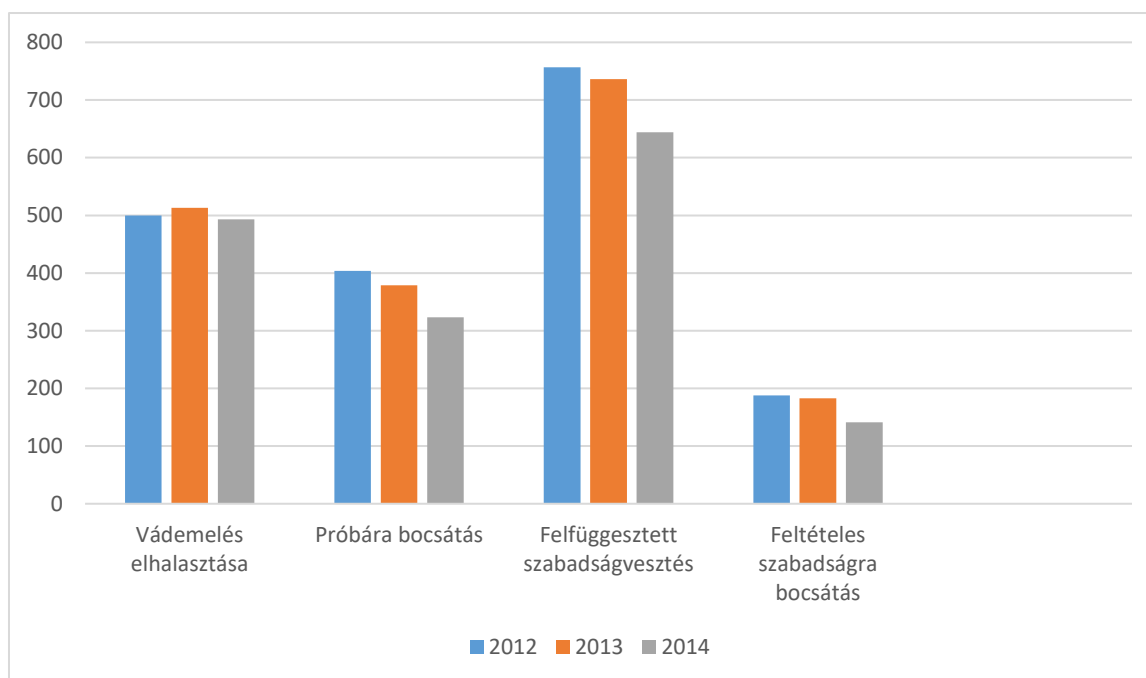
1. ábra: Heves Megyében elkövetett bűncselekmények 2013 első félévében (Forrás: KSH - 6.2.7.1. A regisztrált bűncselekmények száma kiemelt főcsoportok szerint)

A diagramból látszik, hogy 2013 első félévében magasan a leggyakoribb a bűncselekmények közül a vagyon elleni. 2946 alkalommal követtek el Heves megyében vagyon elleni bűncselekményt 2013 első hat hónapjában összesen.

A 2013 első félévében Heves Megyében elkövetett bűncselekmények száma összesen: 5058

Személy elleni bűncselekményt 386, közrend elleni bűncselekményt 1041, gazdasági bűncselekményt pedig 179 alkalommal követtek el a megyében, ebben az időszakban. Az adatok százalékos aránya látható a diagramon.

A következőkben a Pártfogó Felügyelői Szolgálatról kapott éves jelentésből nyert adatokat fogom ismertetni.

2. ábra: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat által ellátott intézkedések és büntetések (Forrás: Szakmai beszámoló a Heves Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat 2012.; 2013; 2014 évi tevékenységéről)

A fenti ábrán láthatóak a Pártfogó Felügyelői Szolgálat által ellátott intézkedések és büntetések szám adatai a jelzett három évről. Az ábrán jól látható, hogy a feltételes szabadságra bocsátás, illetve a javítóintézeti ideiglenes elbocsátás intézkedések nagyon kis számban fordulnak elő a többi intézkedéshez illetve büntetéshez képest. A vádemelés elhalasztás, a próbára bocsátás és a felfüggesztett szabadságvesztés számadatai évről évre nem változnak nagymértékben, néhány eltéréstől eltekintve mondható, hogy majdnem egyenletes az egyes ügyek éves mennyisége.

A legnagyobb számban a felfüggesztett szabadságvesztést alkalmazták az elmúlt három évben.

Mivel az első ábrán a 2013 évi adatokat vettem figyelembe, így a második ábrából is a 2013 évi adatokból fogok következtetést levonni.

2013-ban tehát 1813 esetben dolgozott a Pártfogó Felügyelői Szolgálat fiatalokkal illetve felnőttekkel alternatív büntetések végrehajtásának tekintetében.

Heves megyében 2013-ban összesen 12.741 alkalommal követtek el bűncselekményt.

Az első hipotézisemben azt állítom, hogy Magyarországon a bűnelkövetők 10 %-ánál alkalmaznak csak alternatív büntetéseket.

Vizsgálatom ugyan csak Heves megyére terjed ki, de ebben a régióban egyértelműen bizonyítható, hogy az alternatív büntetések alkalmazásának gyakorisága meghaladja a 10%-ot.

Ezzel tehát az első hipotézisem megdőlt. Hipotézisként nem ugyan nem igazolódott, de szakmailag ez az adat kedvező, gyermek és ifjúságvédelmi szempontból.

A második hipotézisben azt feltételeztem, hogy a pártfogói tevékenység elemzése során kimutatható, hogy a hatalmi/kontroll funkció gyakoribb, mint a segítő. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat működésének elemzésénél azt láthatjuk, hogy számtalan jogszabály és törvényi rendelkezés szabályozza a munkájukat, ami inkább a hatalmi funkciót erősíti. Emellett a pártfogoltakkal végzett munka egyrészt hatalmi, mivel ellenőrző és kényszerítő szerepben van a pártfogó, másrészt segítő, mivel egyéni beszélgetéseket folytatnak, annak érdekében, hogy a bűnelkövető ne ismételje meg tettét. Mindennek ellenére továbbra is a hatalmi funkció tűnik erősebbnek. A nemrég végbement változtatások kapcsán szintén ez a tendencia erősödik, mivel egy olyan feladatot vettek el a szolgálattól, amely segítő funkciót képviselt, - ez az utógondozás maga- és helyette kaptak több hatósági feladatot. Összességében tehát a hipotézis igazolt.

A harmadik hipotézisem szerint, a fiatalkorúak bűnelkövetési hajlamosságára nagy befolyással van a szülők deviáns viselkedése. Ennek igazolását a transzgenerációs hatásokra vonatkozó kérdéseimre kapott válaszokban látom az interjúk kapcsán. Mindegyik interjúalany kiemelt valamilyen ezzel kapcsolatos információt.

„Ahol deviáns viselkedést mutatnak a szülők, ott nehezebb a gyerekekkel együtt dolgozni is.”

„Nagyon gyakran találkozom olyan szülők gyerekével, akik már évekkal ezelőtt megfordultak a pártfogói rendszerben.”

„Gyakran dolgozunk együtt olyan fiatalokkal, akiknek a szüleik, esetenként már a nagyszüleik is voltak büntetve.”

Mivel a pártfogók rendszeresen találkoznak a pártfogolt fiatalok családjával, illetve sokat tudnak akár a testvérek előmeneteléről, akár a szülőkéről, tapasztalatból vonják le ezeket a következtetéseket. Ezen kívül pszichológiai szempontból is számtalan tanulmány született a szülői mintakövetés jelenségéről. Így a hipotézisemet bizonyítottnak találom.

Összegzésképpen elmondható a vizsgálat alapján, hogy a magyarországi gyermek-és ifjúságvédelem humanizációja megindult a bűncselekményt elkövető személyek esetében. Az adatok alapján a kontroll-funkció még domináns, de a reszocializáció, és a támogató attitűd kimutathatóan jelen van a klienskör irányába. A pártfogói tevékenység egy lehetséges szociálpedagógusi kompetencia-terület, hiszen a bűnelkövetésnek mind az okai, mind a

beavatkozási lehetőségei benne vannak a tudásanyagukban. A szociálpedagógusok képviselni tudják, hogy a gyermekkorúak kriminalizálódása megelőzhető legyen, valamint a fiatalok reszocializációja nagyobb eredményességgel valósuljon meg.

4 Felhasznált irodalom

1. A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban 2010
http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/RJ_HUN.pdf (2015. 11.12.)
2. Albert-Lőrincz Enikő (2004): *Önpusztító lázadás*; Scientia Kiadó, Kolozsvár
3. Albert-Lőrincz Enikő (2009) A drogfogyasztás prevenciója Kolozsvári Egyetem Kiadója
4. Andorka Rudolf (2006): *Bevezetés a szociológiába* (szerk.: Spéder Zsolt) Budapest, Osiris Kiadó
5. *A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól*
Forrás: Internet:
http://www.kih.gov.hu/documents/10179/1053343/Europa_Tanacs_Partfogasi_Szabalyai.pdf (2015. 11. 12.)
6. Demetrovics Zsolt: Drog, család, személyiség, L'Harmattan Kiadó, 2007.
7. Elekes Zsuzsanna (évszám?): *Devianciák, mentális betegségek*
Forrás: Internet: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/elekes97.html>
(2015. 10. 18)
8. Hárdi István (2000): *Az agresszió világa*. Budapest, Medicina Kiadó
9. Jogtár, Forrás: Internet: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV
(2015. 11. 07.)
10. Kerezsi Klára: A pártfogás dilemmája kontroll vagy segítő kapcsolat?
In: Esély 1990 5. hó
11. Murányi – Kovács Endréné, Kabainé Huszka Antónia: A gyermekkori és serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991
12. Zsidi Zoltán (1999): *Hagyjuk sorsára? Magatartászavar fiatalokban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
13. Abonyi Nóra (1997): *Agresszió* Educatio, I. sz.
14. Bagdy Emőke (1999): *Családi szocializáció és személyiségzavarok* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
15. Boross Ottilia (2008): *Basák az iskolában* Forrás: Internet: <http://www.pepita-magazin.hu/portal/page/portal/Pepita/Tartkez/Cikkek/57D954B357C94C94B49BBF1C9BF1780F> 2009. 02. 02.

16. Boross Ottilia (2008): Basák az iskolában II. Forrás: Internet: <http://www.pepita-magazin.hu/portal/page/portal/Pepita/Tartkez/Cikkek/AAA44E45610C4C23999FEC6E7B38A303> 2009-02-02.
17. Csányi Vilmos (1999): Az emberi természet Budapest, Vince Kiadó
18. Dambach, Karl E. (2001): Pszichoterror (mobbing) az iskolában Budapest, Akkord Kiadó
19. Dan Olweus (1999): Az iskolai zaklatás Educatio, IV. sz.
20. Figula Erika (2004): Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában In: Új Pedagógia Szemle 7. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-07-Mu-Figula-Bantalmazok> 2008. 11. 20.
21. Figula Erika (2004): Miért és hol bántalmaznak egymást gyerekeink? Az iskolai erőszak jelenségének feltárása egy vizsgálat tükrében Forrás: Internet: <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=345> 2009. 02. 03.
22. Figula Erika (2006): Kutatások a gyerekek közötti erőszakról Forrás: Internet: <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=344> 2009. 02. 03.
23. Forward, Susan (2000): Mérgező szülők Budapest, Háttér Kiadó
24. Fromm Erich (2001): A rombolás anatómiája Budapest, Háttér Kiadó
25. Fülöpné Böszörményi Aliz (2003): Agresszió a gyermekintézményekben In: Új Pedagógiai Szemle 1. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2003-01-ta-Fulopne-Agresszio> 2008. 10. 28.
26. Hadházy Jenő (2003): Szemelvények a fejlődéslélektan köréből Nyíregyháza, Élmény '94. Bt.
27. Haller József (2005): Az agresszió természete, fajtái Forrás: Internet: https://christal.elte.hu/curriculum2/pedagogia/84N%E1dasi/CD/06/06/06/06_1_2.htm-17k- 2009.01.13.
28. Hartai László (1999): A mozgóképi szövegkörnyezet, mint a képernyős erőszak rejtőzködő démona Educatio, IV. sz.
29. Irtzl Károly (2009): „Game Over” A számítógépes játékok hatása a személyiség fejlődésére Forrás: Internet: <http://www.lelekbenotthon.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=219> 2009. 01.24.

30. Kiss Judit (2004): A televízió hatása a kisiskolás gyerekekre In: Új Pedagógiai Szemle 9. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-09-ta-Kiss-Televizio> 2009. 01. 24.
31. Koncz István (2005): Kamasz-kapaszkodó Budapest, Urbis Könyvkiadó
32. Lorenz, Konrad (1995): Az agresszió Budapest, Katalizátor Iroda
33. Mérei Ferenc – Szakács Ferenc (1998): Pszichodiagnosztikai Vademecum: I. Explorációs és biográfiai módszerek, tünetbecslő skálák, kérdőívek, 2. rész Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
34. Mihály Ildikó (2000): Erőszak az iskolában In: Új Pedagógiai Szemle 4. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2000-04-vt-Mihaly-Eroszak> 2009. 01. 13.
35. Mihály Ildikó (2003): Az iskolai terror természetrajza In: Új Pedagógiai Szemle 9. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2003-09-vt-Mihaly-Iskolai> 2009. 02. 03.
36. Molnár Pál (2002): Attovább Forrás: Internet <http://www.freeweb.hu/mkdsz1/n23/mediaeroszak.html> 2008. 12. 20.
37. Murányi-Kovács Endréné – Kabainé Huszka Antónia (1998): A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
38. Papp János (2006): A gyermeki agresszió megelőzéséről, kezeléséről In: Új Pedagógiai Szemle 9. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2006-09-kf-Papp-Gyermeki> 2008. 11. 15.
39. Polcz Allaine (1999): Az agresszió természete, fajtái Forrás: Internet: http://christal.elte.hu/curriculum2/Pedagogia/84N%E1dasi/CD2/06/06/06_06_1_2.htm - 17k - 2009. 01. 13.
40. Ranschburg Jenő (1983): Félelem, harag, agresszió Budapest, Tankönyvkiadó
41. Ranschburg Jenő (1998): Az érzelem és a jellem lélektanából Budapest, Okker Kiadó
42. Ranschburg Jenő (2004): Gepárd-kölykök Budapest, Urbis Könyvkiadó
43. Ranschburg Jenő (2008): A médiában megjelenő erőszak növeli a gyerekek agresszivitását Forrás: Internet: <http://www.pszichologia.hu/cikk/cikk.phtml?id=128> 2009-01-25.
44. Ritó László (1999): Tudósítások az iskoláról – Az agresszív gyerekek In: Új Pedagógiai Szemle 11. szám, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=1999-11-mu-Rito-Tudositasok> 2008. 11. 04.

Bakos Martin: Kocsmakultúra

1. A témaválasztás indoklása

Egyetemi éveim alatt én is (mint sok más kortársam) szerettem/szeretek szórakozni járni. Ennek nyilván többféle módja is lehet. Ezek közül az egyik: (ami a szakdolgozatom témáját is adja) a kocsmába járás. Persze sokan a kocsákat a talponálló restikkel azonosítják pár öreg törzsvendéggel és az elmaradhatatlan szocreál bútorzattal, azonban nagyon sok fajta hely létezik, és mint már oly sok mindennek, ezeknek is kialakult egy kultúrája. Amennyire meg tudtam figyelni minden szórakozóhelynek/kocsmának megvannak a maga íratlan szabályai. Ezeket az ott dolgozók és a törzsvendégek “hozzák” és be is tartják, tartatják.

Számomra azonban sokkal érdekesebb volt, hogy mennyire színes egyéniségek gyűjtőhelye egy ilyen vendéglátóipari egység. A Phd-s mérnöktől kezdve az egyszerű kétkezi munkásig minden társadalmi helyzetű/egzisztenciájú egyén megfordul egy kocsmában. Nagyon változatos indokokkal ülnek be emberek: tanulni, találkozni régi ismerősökkel, ismerkedni, társasjátékozni, sakkozni, egy koncert miatt és nyilvánvalóan alkoholt fogyasztani is. Mivel nem találkoztam tudományos igényességű írással a témában, így úgy döntöttem a szakdolgozat egy kiváló platform arra, hogy a kocsmába járókat egy diverzívebb vizsgálatnak vessem alá, amely nem csupán az alkoholfogyasztási szokásokra koncentrálna, hanem a hangsúlyt az egyéb ott történő tevékenységekre/interakciókra helyezi, illetve a kocsmák kiválasztásának szempontjaira.

2. A kutatás célja

A kocsmák közösségi térként betöltött funkcióját szeretném vizsgálni, és az ebből adódó mikroszinten megjelenő motivációkat. Cél még továbbá, hogy bizonyítsam, vagy cáfoljam azt a feltevésemet, hogy a kocsmába járás elsősorban nem az alkohol fogyasztás miatt fontos az alapsokaságból szignifikánsan kimutatható egyénnek. Ez azért fontos mert a kocsmaikon érthető módon egy olyan stigma van, amit az emberek az alkoholizmussal azonosítanak, és én ezt a képet szeretném kicsit árnyalni, ha lehetséges.

Az alkohol káros hatásairól rengeteg különböző szakirodalom szól. Ezeket nem céлом vitatni, sőt figyelembe is kell vennem a kutatásomban, mégis szeretnék elszakadni (amennyire lehetséges) attól a nézőponttól, ami a kocsmát az alkohollal azonosítja, ezzel egy új megközelítést hozva a kutatott produktumnak.

3. A probléma bemutatása

Alapfeltevésem, hogy (az egyén szempontjából) nem elhanyagolható faktorok játszanak közre egy kocsmába történő lemenetelkor, amik nem köthetők az alkoholfogyasztáshoz. Feltételezhetően nagy hatása van az egyén preferenciáira a barátok/ismerősök választásának, az adott helyek által kínált programoknak, a hely megítélésének és akár a csoporthoz tartozás igényének is.

Hipotéziseimet is ezen gondolatmenet mentén alakítottam ki, így megmaradnak az egyének motivációjánál, társasági igényeinél. Ezen okból kifolyólag szeretném feldolgozni több tudományterület több ágán keresztül az adott témámat. Ezek: életmód és kultúrszociológia, (Érintve a kultúrát, a szubkultúrákat, devianciákat) és szociálpszichológia. Úgy érzem ezek a területek kiegészíthetik egymást, hiszen a társadalmi és kulturális nyomás (normák) makro, míg a belső értékek mikroszinten vezérlik az emberi cselekedeteket, így a témámhoz elengedhetetlen a szociológiai és a (szociál)pszichológiai megközelítés összevetése.

5 Szakirodalmi áttekintés

Kutatásom arra alapszik, hogy a kocsmába járókat önálló szubkultúrának tekinti, mivel megfelelnek annak a kitételnek, hogy bár a társadalmon belül léteznek, és bár stílusuk vagy ízlésük nem feltétlen egyezik, de bizonyos viselkedési szabályok minden „tagra” érvényesek. Például belépésnél hangos köszönés, nem csak a pultosnak, de akár a pultossal való kommunikáció is mondhatni sztenderdizált. Aki nem konformizálódik a tömeg akaratahoz, ki is van nézve: „Ki ez a bunkó, nem is köszönt?”

Mivel azonban egy kocsmá közössége nem egy kizárólagos csoportosulás, így az ott lévő tagok sokszor más szubkultúrának is a részei. Óhatatlanul találkozunk alkoholistával, „drogossal”, de kultúrkocsmákban a „művészek” is egy külön színpontot jelentenek. A kocsmá tehát egy (szub)kulturális olvasztótégely metaforájaként is létezhet, ha a köznapi nézőponttól elvonatkoztatunk.

Szakirodalmi áttekintésemet úgy fogom felépíteni, hogy először konceptualizálom a dolgozatban használt fontosabb fogalmakat, ezáltal felépítve a gondolkodásmenetem bástyáit. Igyekszem úgy haladni, hogy a tágabb fogalmak felől egyre szűkítek a kisebbek felé és meghatározom, a dolgozat szempontjából miért fontos az adott fogalom.

Sajnos témámból adódóan nem mindenhez lesz szakirodalmakban megtalálható pontos meghatározás, így lesz olyan fogalom, amit magamnak kell megalkotni, hogy e dolgozat perspektíváján belül használható legyen. A tisztázott fogalmak segítségével bővebben is kifejtem a szakdolgozati témám sajátosságait, összevetem a szakirodalmakban olvasott modelleket, illetve törvényszerűségeket az általam vizsgált problémával, ha kell szembe is állítom vele, hogy az én kontextusomban is értelmezhető legyen.

I. Kocsma-kultúra

1. Életmód, életstílus, kultúra

Az életmód a szükségletek kielégítése érdekében végzett tevékenységek rendszere. A szakirodalmak szerint a kultúrát, illetve az életmódot sokféleképpen nevezhetjük, és sokféleképpen is érthetjük. A társadalomtudományon belül sincs teljesen kikristályosodva az életmódszociológia fogalomköre. (Andorka 2006)

A fentebbi életmóddefiníció szorosan összeköthető az életstílus fogalmával, ami tulajdonképpen az életmód egy szelete. Az életstílus fogalma, az adott társadalmi körülmények között viszonylagos szabadsággal megválasztott tevékenységeket, ezekkel kapcsolatos preferenciákat helyezi a középpontba. (Andorka 2006) Ehhez persze fontos tudni az adott társadalom körülményeit és szabályait, amihez tisztában kell lenni a kultúra fogalmával, ami szociológiai értelemben véve magába foglalja a társadalom és alrendszerének egészét: *“Anyagi, kognitív és normatív elemekből áll, vagyis tárgyakból, tudásból, továbbá értékekből, normákból.”* (Andorka 2006, 400.)

Murányi István (2012) szerint a fiatalok kultúrfogyasztási és szabadidős tevékenységeit nagyban meghatározza a koruk, nemük, illetve a képzési szintjük is. Az életmódpreferenciák társadalmi státusztól és életkortól is függenek így tehát elmondható, hogy az egyén életmódpreferenciái nagyban befolyásolják kultúrfogyasztási szokásait.

Ennek a dolgozatnak nem célja egy mélyre menő és tág időmérleg vizsgálat, mivel a vizsgálati egységem valószínűsíthetően preferenciálisan hasonlóan gondolkodik a szabadidőfelhasználás mikéntjéről. Persze ebben lehetnek kilengések (ki mennyit van kocsmaiban) de ezen dolgozat célja az egyén azon motivációinak vizsgálata, amik a kocsmában töltött idő felhasználására irányulnak, így, ha egy kocsmakultúrát vizsgálom, tulajdonképpen egy közösség, illetve annak csoportjai, csoporttagjai preferenciamátrixára vagyok kíváncsi.

A fentebbi fogalmakból valószínűsíthető, hogy az egyéni motivációk nagyban eltérhetnek, és erre a kulturális, és társadalmi háttérnek is nagy befolyása van.

2. Normák, Értékek

A normák és értékek a kultúra fontos részét képezik mivel sem egy társadalom, sem egy közösség nem tud működni nélkülük. A normák tulajdonképpen az adott társadalom/közösség által elfogadott vagy törvényben szabályozott viselkedések összessége, ami kultúránként, népcsoportonként és időben is változhatnak. (Andorka 2006) Ezek szerint tehát a normák keretet adnak közösségek létezésének, ami szempontból azért fontos mert enélkül elképzelhetetlen lenne egy kocsmai közösség létezése, ami bár esetlegesen eltérő normákat vallhat magáénak, mint a többségi társadalom, mégis fontos aspektusa lesz (mint minden más közösségnek) a normakövető (vagy éppen normaszegő) habitus.

„Az értékek ugyan bizonyíthatatlanok és verifikálhatatlanok, ugyanakkor poláris szerkezetűk és a belőlük vetett hit folytán adódó motivációs erejük révén jelentésekkel teli cselekvéssel teli teret képesek teremteni a társadalom tagjai számára.” (Csepeli 1997, 233) Ez a meghatározás szerintem azért fontos, mert azt mondja, hogy bár az értékek maguk nem mérhetők, nem egy kézzel fogható produktumként jelennek meg a vizsgálatokon, viszont a köznapi lenyomataik által következtethetünk a létükre, így tehát az értékeket a személy értékeléseiből lehet levezetni.

Csepeli (1997) szerint az értékek tehát egyrészt a személyiség magvát alkotó legjobban beágyazottnak tekinthető részei, amelyek segítik az egyén eligazodását az élet valós tereiben, szilárdságot és biztonságot adva számára. Továbbá társadalmi rétegek és csoportok integrációjának eszközei is, mint a világ értelmezésére szolgáló legkisebb közös egységek, amelyek lenyomatai, mint egyéni mind társadalmi szinten megfigyelhetőek, így válva integrációjuk nélkülözhetetlen elemeivé.

Ez azért fontos számomra mert egyének, illetve csoportok vagy akár közösségek is (értékdimenzióik mentén) akár elszeparálhatják egymást a többiektől, vagy akár elősegítheti integrációjukat. Ezentúl mivel egyének preferenciáit fogom vizsgálni, így nem elhanyagolhatók az értékek, mint ezeknek a preferenciaviszonyoknak a nukleuszai.

3. Szubkultúra

„A szubkultúra olyan preferenciaviszony, amely magában foglalja a kulturális ízlést és stílust (lásd szimbolikus kommunikációját és üzeneteit), de viselkedési tényezőket is” (Rác 1998, 138). Ez persze csak egyik útja a szubkultúra fogalmának megközelítéséhez, mivel Rác a szubkultúrák jellemzését az ifjúságszociológia keretein belül helyezi el.

Piczil Márta (2002) például máshogy határozza meg a szubkultúra fogalmát. Szerinte a nagyobb társadalmon belüli kisebb csoportok eltérő kultúrája jelenti a szubkultúra fogalmát. Nála a szubkultúrák a társadalomban léteznek és bár eltérhetnek a többségi társadalom által elfogadott normáktól és értékektől, de nem feltétlen a devianciák irányába.

Mindkét szubkultúrafogalom magában hordozza a mintakövetést, ami bár eltérhet a társadalmi normáktól, mégis a szubkultúrán belül értelmezve igaznak vehetők annak minden tagjára.

A kocsmai szubkultúrának is megvannak a maga sajátosságai, viselkedési szabályai, amik sokszor fedik egymást bármely más vendéglátóipari egység illemszabályaival, íratlan szabályaival. Én főleg Piczil Márta szubkultúrameghatározása mentén gondolkodtam amikor elkezdtem a kocsmába járókat szubkultúrának tekinteni, mivel alapvetően a kocsmába járás nem egy társadalmilag elítélendő dolog, azonban, ha túl gyakori akkor már gyakran összeköthető devianciákkal (alkohol) és így már a társadalmi megítélése is változni fog. Valószínűleg ezért is visszas a kocsmában eltöltött szabadidő megítélése, mert a kollektív tudatban általában a sok idő sok alkohol tengely mentén korrelál az összefüggés. Az, hogy egy adott kocsmá (nem, mint fogalom) megítélése mennyire befolyásoló tényező az egyén döntésében egy fontos vizsgálati egységem lesz, mert ez megmutatja az egyébkénti „kocsmá” társadalmi megítélésén túl, hogy valójában a kocsmába járóknak mennyire van igényük egy (relatív) kulturált helyen eltölteni szabadidejüket.

Thorstein Veblen (1975) alkotott egy fogalmat, ami a “hivalkodó fogyasztás” elnevezést viseli. Eszerint a gazdagok mintegy elkülönítve magukat a társadalom nagyrésztől, erősítik szubkulturális vonásaikat azáltal, hogy hivalkodó és látszólag felesleges dolgokra költik a vagyonukat. Szerintem ennek az elméletnek egyfajta transzformációját lehet megfigyelni a fiatalok (főleg egyetemisták) szórakozási szokásain, és így a kocsmába járási attitűdjükön is. Ezzel persze erősítik a deviáns megítélését is a szubkultúrának, mivel az alkoholra költött (sok

esetben nem kevés) pénz nem egy társadalmilag elfogadható módja a szabadidő eltöltésének. Viszont az egyén szempontjából lehet rövid távú pozitív hatása, ha ezzel próbálja bebetonozni a csoportban betöltött szerepét: pl. meghívja sörre a barátait. Ez egy érdekes csoportelméleti anomáliára enged előre következtetni, miszerint az egyén a csoporthoz tartozás érdekében mérlegeli a számára pozitív és negatív következményeket, és ha ezt az esetet vesszük példának, akkor elmondható, hogy a társadalmi megítélésnél fontosabb lehet a csoporton belüli azonnali megbecsülés érzésének megélése, és ezt egy kocsmában nem is túlságosan nehéz kivitelezni.

4. Kocsmá, kultúrkocsmá

Ez egy könnyűnek tűnő fogalom, szakirodalmak szempontjából azonban nem bővelkedik megoldásokban. Némi kutatás árán azonban találtam egy tanulmányt Tomasz Gábor tollából, ami ugyan nem oldotta meg teljesen a problémámat, de közelebb segített hozzá. Tomasz Gábor (2001) fogalommeghatározása mentén tehát a kocsmá olyan zárt, külön bejáratú vendéglátóipari egység, amelyben szinte kizárólag szeszes italt fogyasztanak, szolgálnak fel.

Ennél is bonyolultabb ugyanakkor a kultúrkocsmá koncepciójának felvázolása. Mivel szakirodalomban még csak a szóösszetétellel sem találkoztam (elég újkeletű fogalom a popkultúrában is) így a folklórra kell támaszkodnom. Azokat a helyeket nevezik ugyanis kultúrkocsmának (én is ezt fogom használni a dolgozatomban) amelyek megfelelnek a fentebb leírt kocsmá definíciójának és ezen túl szoktak zenés esteket, kiállításokat, irodalmi esteket és/vagy egyéb kulturális programokat is tartani.

5. Törzsvendég, Törzshely

A törzsvendég fogalmának meghatározásakor is hasonló falakba ütköztem, mint a kocsmá meghatározásánál, szóval ismét magamnak kell fogalmat alkotnom. Mivel a kocsmába járókat a dolgozat szempontjából szubkultúrának tekintem, így a törzsvendég fogalmának is ebben a körben van értelme/értelmezése. Egy törzsvendég olyan személy, aki gyakran jár ugyanabba a kocsmába, a rendszeresen oda járók, illetve az ott dolgozók név szerint ismerik, esetlegesen a magánéletbeli dolgaival is tisztában vannak. A törzsvendégségnek tehát van egy időbeni és

térbeli vetülete, miszerint gyakran kell egy helyet látogatni és van egy kapcsolati, közösségi vetülete is, miszerint a törzsvendég oszlopos és (el)ismert tagja az adott kocsmá közösségi életének. Nem tudom, hogy ez a két faktor kizárólagos e, vagy esetleg egymás nélkül is működhetnek, ezt a kutatás során ki kell majd derítenem.

A törzshely kérdése is érdekes, mivel ez egy viszonylagosan megállapítható fogalom. Ha valaki ugyanis törzshelynek nevez egy kocsmát, ahhoz törzsvendégnek is kell lennie. Így tehát a törzsvendég fogalmának tisztázása nélkül a törzshely is értelmezhetetlenné válik. A törzshely ugyanis az a vendéglátóipari egység, (jelen esetben kocsmá) ahova a törzsvendég rendszeresen jár.

Mivel ezekhez a fogalmakhoz nem találni a szakirodalomban segítséget, így a kutatásom egyik célja lehet ezeknek a fogalmaknak a tisztázása a megszerzett adatok segítségével.

6. Kocsmakultúra

Mivel a kocsmá egy hely, a kultúra pedig egy fogalomviszony, így a kocsmakultúra fogalmának meghatározása már nem túl nehéz. Kocsmakultúrán értem a kocsmában, mint kultúrtérben elfogadott értékeket és normákat.

A kultúra fogalma tartalmaz viszonylagosságot (értékek, normák) így a kocsmakultúra is fog. Ahogy egy társadalom kultúrája is társadalmanként (tehát helyenként) változik, ez valószínűleg elmondható a kocsmakultúra fogalmára is. Tehát ami egy helyen elfogadott, (vagy nem) az nem egységes, kocsmánként is változhat. Ez feltételezi azt, hogy nem mindenki fog lemenni egy rosszabb megítélésű, esetleg szegregált helyen is elhelyezkedő „késdobáló” kocsmába, mivel ezekhez általában deviáns viselkedést és negatív fogalmakat társítanak az emberek. A törzsvendég fogalmának meghatározása ezért válik fontossá, mivel ők tartózkodnak az adott kocsmában a legtöbbet, így ők a kocsmá közösségi szokásainak, kultúrájának legfőbb alakítói, így tulajdonképpen közvetetten a kocsmá megítélésének is befolyásoló tényezői lehetnek.

Éppen ezért választom azt a megközelítést a hipotéziseimben, ami arra irányul hogyan választanak maguknak helyet az emberek, ha kocsmába indulnak, mert ez enged következtetni egyrészt a helyek külső (társadalom általi) megítélésére is, illetve a kocsmába járó szubkultúra preferenciáiba, továbbá a törzsvendégiségbe is betekintést adhat.

II. Devianciák

Meg kell említeni a devianciákat: mint például az alkohol, illetve rekreációs drogfogyasztás is, mivel ezek is jelen vannak a kocsmai kultúrtérben és így a benne részt vevő egyénekre is hatást gyakorolnak, akár fogyasztanak valamit, akár nem. Fontos azonban differenciálni. Mivel a vizsgálatom a társadalmilag is hasznosnak ítélt aspektusaival foglalkozik egy általában deviánsnak kikiáltott szubkultúrával, így úgy érzem érintenem kell az esetleges devianciákat, azonban a szakdolgozatom elsődlegesen a felelős és hasznos „használóiról” szól a kocsmá nyújtotta lehetőségeknek.

Bagdy (2002) szerint a devianciák a társas lét konszenzuális megegyezésen alapuló, vagy törvényben meghatározott normáitól való eltérő magatartás, ami általában szubkultúránként is eltérő. Ezek például a bűnözés, öngyilkosság, alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás, és a lelki betegségek. A devianciák milyensége és megítélése is társadalmanként változik. Fontos továbbá az is, hogy bár a deviáns viselkedések mindenkoron elítélendők, mégis szükségesek a társadalom működéséhez, nélkülük az adott társadalom megmerevedne, túlkonformizálna. (Andorka 2006)

Szakdolgozatomhoz két devianciáról érdemes szót ejteni. Ezek az alkoholizmus és a kábítószer-fogyasztás, mivel a kocsmai tér egyik használati jellemzője lehet ezen szerek fogyasztása, még úgy is, hogy a törvény bünteti a kábítószernek minősülő bódító hatású szerek használatát.

Az alkoholizmus az egyik legjobban feljegyzett és kutatott terület a devianciákon belül, mivel az alkohol teljesen legális tudatmódosító szer, avagy drog. Mégis nagyon nehéz meghatározni egy pontos alkoholizmus fogalmat és ezáltal még nehezebb megállapítani pontos számukat. Számos definíció létezik, de nincs egységes megállapodás a tudományterületek között, így tehát egy orvos, egy pszichológus vagy egy szociológus is más választ fog adni arra a kérdésre, hogy: ki alkoholist? Az alkoholizmus fogalma helyett a WHO 1980-tól az alkoholfogyasztással összefüggő problémák (alcohol related problems) fogalmat használja. Ez jóval tágabb az orvosi értelemben vett alkoholizmusfogalomnál és figyelembe veszi azokat a problémákat, ami nem közvetlenül a fogyasztót éri, hanem közvetetten a környezetét, illetve a társadalom egészét is. (Andorka 1994)

Alkoholistának így én azokat a szeszest ital fogyasztókat tekintem, akik alkoholfogyasztásuk következtében személyiségi, magatartási, társadalmi, életvitelbeli vonatkozásban súlyosan sérültek, az alkohollal pszichikus függőségbe kerültek és/vagy szomatikusan is károsodtak. (Levendel 1991)

Fontos megjegyezni, hogy a Levendeltől átvett meghatározás leginkább az „idült alkoholista” állapotnak felel meg, viszont az alkoholizmusnak vannak fokozatai, amibe beletartozhat az alkalmi de rendszeres fogyasztó is.

A kábítószer fogyasztás vizsgálata multidiszciplináris jelenség, szinte mindegyik tudományágban van róla releváns mondanivalója, viszont egyetlen tudományterület sem képes átfogó képet alkotni önmagában a jelenségről. A szociológia elsősorban devianciaként tekint a kábítószer fogyasztásra, míg az orvostudományok elsősorban a kémiai folyamatok, a pszichológia a lelki és viselkedésbeli hatások, a kulturális antropológia pedig (szub)kulturális hatások szempontjából közelíti meg a kérdést. (Demetrovics 2006)

Nagyon tág értelemben véve tehát bárki, aki olyan szert fogyaszt, ami hatással van az érzékelésére drogot fogyaszt legyen az legális (koffein, nikotin, alkohol) vagy sem. (THC, LSD, ópium) Kábítószernek a törvény viszont azokat a szereket tekinti, amik legálisan nem fogyasztathatók/tarthatók/árulhatók.

A devianciák felületes érintése szándékos részemről, hiszen szakdolgozatomban nem célja ezen fogalmak mélyre menő vizsgálata sem az egyén életében betöltött szerepének mértéke szempontjából, sem a csoportra való hatása szempontjából. Mint fentebb már említettem, ezen devianciák bár hatnak mind az egyénre (befolyásolhatják motivációit) mind a csoportra (más dinamikával működik tőle) de érzésem szerint túl nagy merítés lenne megvizsgálni ezeknek az állapotoknak a torzító hatását, ezért ennek a dolgozatnak ez nem lehet célja. Viszont érdekes lehetne egy, ezt a dolgot az alkohol, illetve drogfogyasztással összevető elemzés

III. Kocsma-közösség

1. Közösség, Közösségi tér

Minden viszonyt, ha a szerves és valóságos élet részének tartunk akkor nevezhetjük közösségnek. (Tönnies 1983) A közösség így tehát az emberi viszonyok megszemélyesülése, mátrixa. Tönnies így a közösséget, mint a társadalmi létforma egy alakját közelíti meg. Mivel a kocsma egy zárt tér, és általában egyszerre sok személy van jelen benne, így óhatatlanul is interakcióba lépnek egymással. Ez persze nem kell, hogy direkt kommunikációt jelentsen, lehet metakommunikációs eszköz, vagy akár csak az egyén jelenléte is elég. (pl: útban vagy a pultnál)

Az én értelmezési tartományomban tehát a kocsma közössége, a kocsmában jelen lévő csoportok/egyének egészét jelentik. Ha tehát egy kocsma közösségét vizsgálom, valójában csoportok vagy egyének összességéről/találkozásairól beszélek, szóval a vizsgálatomban is az egyén/csoportok és a kocsmában kialakult közösség, illetve a közösségi tér használatának mikéntjei lesznek fókuszban.

A kocsmába járó szubkultúra adott terekben működik és szerintem az értelmezésének is csak így van létjogosultsága, ezért tekinthetjük közösségnek is az egyes kocsmákban megjelenő részeit. Ebből az összefüggésből adódik, hogy több szempontjából is tudjuk vizsgálni a csoportok/egyének preferenciáit. Ezen szempontok közé tartozik a kocsma megítélése, a csoporthoz tartozás és az új kapcsolatokra való igény, az adott kocsma által kínált programok/szabadidős tevékenységek, illetve a meglévő kapcsolataink preferenciái.

Ez a megközelítés teret enged azon elképzelésem könnyű vizsgálatának, hogy a kocsmát sokan használják szociális és egyéb belső irányítottságú motivációik földelésére. Ezen a leföldelésen nem feltétlenül a „leiszom magam oszt’ jó lesz” mentalitást értem, hanem az olyan hasznos társas interakciókat, amiket a hipotéziseimben is számba veszek, mint: a baráti kapcsolatok ápolása, ismerkedés, párkeresés, de akár ide sorolható a társasjáték, a közös kártyajáték, vagy a koncertlátogatás mint közös időtöltés is.

Ebből következően a közösségi tér fogalmát (a szakdolgozat szempontjából) nem nehéz meghatározni, ugyanis a vizsgált tér a kocsma, így a közösségi tér esetünkben a kocsmán belüli közösség (vagyis csoportok/egyének) által kitöltött és használt közeg.

2. Csoport

A primer kiscsoport konkrét, a valóságban megjelenő társadalmi alakzat, melyet az együttműködés és a szemtől szemben való kapcsolatteremtés jellemez. (Cooley 1909)

Ezen csoportmeghatározása mentén tekintem a kocsmai szubkultúrát primer kiscsoportok és egyének összességének, így a következőkben a csoport, mint individuum dinamikai és lélektani tényezőivel foglalkozok majd szociálpszichológiai szempontból közelítve meg így a kocsmai interakciók során és az ott eltöltött időben létrejövő helyzeteket és az ott lévő egyéneket hajtó motivációkat.

A csoport nem kevesebb vagy több mint a tagok összessége, csupán más minőségben létezik. Társadalmi tényét jelzi, hogy két különböző minőségű, de azonos rendű jelenség maga a csoport és a tagjai. A köztük lévő összefüggés így dinamikus mivel az egyén létének egyik tere a csoport, de az egyén is hatást gyakorol a többi tagra, így magára a csoportra is. (Csepeli 1997)

Ezen összefüggés miatt (többek között) helyénvalónak tartom a kocsmai szubkultúra csoportalkotási és egyéni motivációs szintű vizsgálatát. E megközelítés szerint ugyanis bár a kocsmai közösség fog hatni a kocsmába betévedő egyénre, azonban az egyén motivációit és belső irányultságait (vagy akár függőségét) nem feltétlenül tudja szignifikánsan befolyásolni, illetve felveti azt a kérdést is, hogy az egyén az ő fejében lévő értékek és elképzelések mentén mennyire tudja befolyásolni a kocsmai közösség működését.

A csoport, mint létforma felfogásához szerintem kicsit el kell vonatkoztatnunk a formális vagy informális csoportmegközelítésektől, és a csoportokat a valóságos lét szeleteinek kell tekintenünk. Ez azért is célszerű mert a vizsgált csoportunk is egy organikus forma.

Ha pedig a csoportot a lét egy formájának tekintjük, akkor igaznak vehetjük Simmel (1973) állítását, miszerint egy csoport megalakulásának fontos tényezője az emberek azon igénye, hogy az elszigetelt egymásmellettséget az egymással, és/vagy egymásért való lét különböző formáivá alakítsák át. A csoport így egy együttélési forma, egymás tudatában lévő egyének kollektív létezése, melyben individualitásuk kölcsönös meghatározás eredménye.

Ha ezt szintetizáljuk a saját értelmezési tartományom szintjére, akkor kibukik, hogy az egyének társaságépítő igénye magas, így a kocsmá, mint kultúrközvetítő tér alkalmas lehet ennek leföldelésére. Viszont ez nem kizárólagos, mivel nem vehetjük biztosra a csoporttá alakulás akaratlagosságát. Még ha esetleg meg is van ez az akaratlagosság, akkor sem vehető biztosra a csoporttá alakulás, mivel annak folyamatához elengedhetetlen az interakció megléte, ami viszont nem lesz evidencia még a meglévő közös tér használatának függvényében sem.

Miért akar valaki egy csoport tagja lenni? Az érintkezés sűrűsége például csoportképző tényező. A gyakori találkozás kialakíthat közös értelmezési kereteket, létrehozhatja a kölcsönös függőség csoportként azonosítható mintáit. (Csepeli 1997) Azonban csoportok csak akkor jöhetnek létre, ha a leendő tagoknak eleve vannak közös érdekeik (Olson 1997) Így tehát azt lehet mondani, hogy a csoport igénye pseudo módon él az egyénben már mielőtt egy adott csoporthoz való tartozási szándéka kifejeződne számára. Ha ezt levetítjük az értelmezési tartományomra, akkor azt mondhatjuk, hogy legyen akár a társaság igénye, az alkoholfogyasztási kényszer, vagy bármi más ok, az egyén akkor fogja magát egy csoportban érezni, ha már előzetesen kialakult igényei találkozik más emberek hasonló igényével, amihez nyilván időt is kell együtt tölteniük, amire a kocsmá katalizátor lehet, hiszen sok ember fordul meg benne és akarva akaratlan kommunikáció alakulhat ki az egyének között. Azonban (mint fentebb is említettem) ez nem evidencia.

Természetesen a csoportkialakulási metódusok messzemenően többértékűek lehetnek, ez csak egy a sok felvázolt lehetőség közül, mivel úgy gondolom ez áll a legközelebb egy kocsmában kialakuló valóságos helyzethez.

Ha figyelembe vesszük Thibaut és Kelley (1959) tézisét, miszerint az egyént az motiválja a csoporttaggá válásban, hogy a csoport által biztosított előnyöket nagyobbban érzékeli, mint az esetleges hátrányokat, továbbá olyan előnyöket lát a csoport által elérhető közelségben, amiket máshol nem tud elérni, akkor felismerhető, hogy az egyén kapcsolatépítő igényei felülírhatják az esetleges ellenérzéseit adott helyzetekkel kapcsolatban. Magyarán, ha valaki párkapcsolatkeresési céllal indul neki az éjszakának, akkor nem feltétlen kell szeretnie kocsmába járni, ha úgy érzi ott nagyobb valószínűséggel talál valakit, akkor le fog menni. Persze ez sem evidencia, csupán lehetőség, mivel az interperszonális preferenciák mindenkinél mások, illetve nem mindenki az éjszakai életben képzei el a párkeresés metódusait.

Az viszont érdekes kérdés, hogy mitől számít egy csoport (kocsmai értelmezésben véve) csoportnak. Ha emberek külön asztaloknál ülve elbeszélgetnek a barátaikkal akkor ők tekinthetők csoportnak. Ha a törzsvendégek, bár nem egy helyen vannak fizikailag a kocsmán belül egész idő alatt, de szólnak egymáshoz ott tartózkodásuk alatt pár szót, megérdeklődik mi a helyzet a másikkal is tekinthetők csoportnak. Azonban, ha példának okáért, egy fiú és egy lány társaság (egymás között nem titkoltan) párkeresési szándékkal indul el egy helyre, aztán végül nem interaktálnak egymással, akkor nem tekinthetők egy csoportnak, hanem kettő különállónak mert bár az egyéneken megfogalmazódik ugyanaz a szándék, mivel valós kapcsolatot nem létesítenek egymással, így interakció hiányában be sem indulhat a közös csoportképződés dinamikája. Ha így nézzük, akkor a kocsmába járókat is csak aszerint tudjuk csoportnak nevezni, mennyire van élő és valóságos interakció az egyének között, mivel az igény és a hely sem kizárólagos csoportalakító tényező.

Visszaulva tehát a primer kiscsoport fogalmára, a kocsmában egyazon időben bár több „csoport” is jelen lehet, egészében véve mégis csak „közösséget” alkotnak, mivel nem feltétlenül képződik belőlük egy egész minden individuumot magába foglaló kohezív csoport. Ezen sajátosság okán válik igazán érdekessé a kocsmai „kultúra” vizsgálata, mivel az interakciók, motivációk és időintervallum függvényében nagyon szerteágazó csoportalakulási dimenziók lehetnek egyszerre egy helyen és időben, így nagyon sokrétű vizsgálatnak enged utat a kocsmai tér használata és annak milyensége.

3. Kapcsolatok

Fontos a kocsmában létrejövő kapcsolatok, vagy az oda behozott kapcsolatok léte. Bodnár Gabriella és Simon Péter (1997) szerint a kapcsolat nem más, mint két vagy több személy között létrejövő viszony, ismeretség vagy összeköttetés, amik általában nem véletlenszerűen, hanem valamely céllal kötöttek. Ferdinand Tönnies (1983) elmélete szerint azonban ezek a célok nem csupán pozitívak lehetnek, hanem negatívak is. Lehetnek továbbá igenlő vagy tagadó jellegűek és a test vagy az akarat fenntartására vagy elpusztítására irányulók. Ha a pozitív viszonyok által létrejött csoportot befelé és kifelé is egységesen fellépő entitásnak tekintjük, akkor kapcsolatról beszélünk. Azonban ezeket az együttléteket csak akkor van jelentősége, ha a résztvevők számára előnyöket, vagy kielégülést rejtenek valamilyen téren. (Simmel 1973)

E kapcsolatdefiníciók csak részben fedik egymást, viszont ez szerintem betudható annak, hogy az emberi kapcsolatok alapvetően nagyon sokfélék lehetnek, így egy ilyen összetett és változó produktumot nehéz pontosan meghatározni. Mivel a feltételezésem az, hogy az emberek alapvetően azért is járnak kocsmába, hogy ezeket a társas vagy egyéni igényeiket leföldeljék valamilyen módon, ez azt mutatja, hogy a kocsmában töltött idő hasznos lehet az egyén számára, feltételezve, hogy valóban megtörténik az interakció.

A kapcsolatoknak két fajtája létezik: endogén és exogén kapcsolatok. Endogén kapcsolatról beszélünk, amikor az egyének rajtuk múló okok folytán érintkeznek, exogén kapcsolatról amikor tőlük független okok folyamánként jön létre ismételt érintkezés a felek között (Csepeli 1997) Egy kocsmában mindkettő kapcsolatformára láthatunk példát, sőt akár átmenetet is. Alapvetően a kocsmárossal egy exogén viszont tartunk fent minden alkalommal amikor betérünk egy helyre, viszont megfigyelhető az is, hogy aki barátságba kerül egy pultossal már nem csak azért lép vele interakcióba, hogy a kért italát megkapja. Így tehát egy endogén kapcsolat lesz a kezdeti exogén kapcsolatból.

A kapcsolat feltétele az interakció, amire viszont nagy hatása van az ÉN-nek, a MÁSIK-nak és a HELYZET-nek is. (Bodnár, Simon 1997) Ebből a szempontból tehát feltételezhető, hogy a kocsmának, mint kultúrtérnek van hatása az ott történő emberi kapcsolatokra, ha figyelembe vesszük a tényt, hogy az ott eltöltött idő is egy társadalmi produktum és a kocsmá terében létezni egy helyzet. Az viszont, hogy a helyzet mennyire befolyásolja az interakciót egyénenként is eltér. A kocsmá viszont szerintem egy ideális hely az interakciók (így közvetetten a kapcsolatok) kialakulására, hiszen az emberek alapvetően önszántukból és legfőképpen szabadidejükben mennek oda, továbbá jellegéből adódóan is egy relatíve kicsi, zárt hely, ahol óhatatlanul is interakcióba kerülünk egymással, legyen szó akár egy szék elkéréséről vagy akár egy ajtó kinyitásáról a másiknak.

A kocsmá ilyen szempontból egy speciálisnak mondható kommunikációs közegként jelenik meg, mivel, az egy kocsmában több egymást nem ismerő csoport alkothatja az épp adott időben létező kocsmái közösséget, így a nem verbális kódok fontossága még inkább felértékelődhet. Ez még akkor is igaznak tekinthető, ha nem feltételezzük a többségről az ismerkedés akaratlagosságát, mivel a zárt tér és a relatív zsúfoltság akaratlanul is kommunikációs helyzeteket teremt.

4. Kocsmaközösség

A fenti megállapítások tükrében a kocsmaközössége tehát egy meglehetősen összetett fogalomkört takar, amiben mind csoportok mind egyének jelen vannak és alakítják annak „életét”.

A vizsgálat érdekében figyelembe kell tehát venni az egyének motivációit, a kommunikációs lehetőségeit és korlátait, a csoport és a csoporthoz tartozás fontosságát és a kocsmák által kínált egyéb lehetőségeket is, mint a különböző kulturális programok (koncertek, kiállítások) és szabadidős tevékenységek (darts, sakk stb.) amik vonzóak lehetnek az egyén számára. Ezen faktorok által képet kaphatunk a kocsmák szabadidő eltöltésére választók motivációjáról, a kocsmába járás okairól és a kocsmák kiválasztásának szempontjairól is.

Mivel a szakirodalmak szerint fontos az egyének társasághoz való tartozásának igénye, így szerintem ezt az igényt szokták lefedelni egy közös program akár egyedüli (mert találkozol emberekkel) akár csoportos látogatásával. Nyilvánvalóan a kocsmában való időeltöltés nem feltétlenül ennek a legjobb módja, mivel egy alapvetően az alkohol felszolgálására szakosodott létesítményről beszélünk, ami ugye erős függőséget kialakító szer. Tehát nem célja ezen dolgozatnak, hogy a kocsmába járást propagálja, hanem a kocsmában rejlő értelmes lehetőségek feltárása és vizsgálata van prioritásban.

Az, hogy ki mennyire éli meg közösségi létezésnek a kocsmában töltött időt hatalmas egyéni szórással rendelkezik és szerintem függhet az egyén értékmátirxától, a többi emberrel folytatott interakcióktól, vagy annak hiányától is. Persze ezeknek az összefüggéseknek a bővebb elemzése/értelmezése csak a kutatásom tükrében lehetséges majd, mivel a szakirodalmak által feldolgozott fogalmak csupán alapot szolgáltatnak a feltételezéseimnek, de nem bizonyítják azokat.

6 Kutatás

I. A kutatás bemutatása

1. A kutatás célja

Kutatásom célja a kocsmáknak használatának diverzív vizsgálata, elszakadva az általában a kocsmával azonosult devianciákkal, mint például az alkohol és a rekreációs drogfogyasztás.

Ezért választottam vizsgálati módszeremnek a félig strukturált interjút, amihez az alanyokat az egri Vén Bagoly Kultúrkocsmába járók és ott dolgozók közül választottam ki. A megkérdezett alanyok természetesen nem csak ezt az egy helyet látogatják, azonban a kutatásom mintája így sem tekinthető teljeskörűnek, így a kutatás nem alkalmas egy nagyobb, átfogóbb képet adni a vizsgált produktumról. (kocsmába járók összessége)

A választásom azért esett a Vén Bagoly Kultúrkocsmára, mert egyrészt jól ismerem a dolgozókat, illetve a törzsvendégeket is. (tekintve én is egy vagyok közülük) Személyes érintettségemtől eltekintve pedig egy olyan helyet kellett keresnem, ahol az egyéneknek van lehetőségük kulturális programokon részt venni (koncert, kiállítás, felolvasó est) és szabadidős tevékenységeket is folytathatnak. (sakk, csocsó, darts)

Mivel a kocsmába járók csoportja kor és nem szerint is hatalmas szórással rendelkezik, így igyekeztem a hipotéziseimet és a kutatást is úgy megalkotni, hogy bár figyelembe vegye ezeket a különbségeket, mégis képes legyen egy homogén csoportként kezelni az ebbe a szubkultúrába tartozó individuumokat. Ezt olyan kérdések kialakításával igyekeztem elérni, amelyek kortól és nemtől függetlenül egységesen megválaszolhatók.

Ez korántsem olyan egyszerű feladat amilyennek elsőre tűnik, mivel a kocsmába járók nem csak korosztályonként, hanem egyenesen generációnként is feloszthatók. Mivel már a Z generáció tagjai is kezdenek belépni a törvényi felnőttkort jelentő 18+-os korba, így három generáció tagjai is egyszerre vannak jelen a vizsgálati egységemben. Úgy érzem azonban, hogy ennek a mélyebb vizsgálata nem lehet a szakdolgozatomban célja, meg kell maradnom az egyén mikro és makro szintű motivációinak vizsgálatánál.

2. A Vén Bagoly Kultúrkocsmá bemutatása

A hely Egerben található, egy relatíve frekventált helyen, az Almagyar úton. A helyre főként egyetemisták járnak, mivel „művészkocsmának” számít. Tartanak itt kiállításokat, (az én verseimből is volt) koncerteket és többek között felolvasó esteket is. Mivel főként egyetemisták járnak ide, és a hely profiljából is adódik a Kultúrkocsmá elnevezés. Persze az egyetemisták mellett be-betérnek más társadalmi réteg képviselői is. Megfordulnak a kétkezi munkásoktól kezdve a több diplomás értelmiségiekig sokan.

Amennyire megfigyeltem látogatásaim alatt, a helyen igen változatos tevékenységeket folytatnak a betévedők, a megszokott kocsmái „sportok” mint a darts vagy csocsó mellett szoktak sakkozni, kártyázni, társasjátékozni is a vendégek. Sokan persze csak egy kávéra vagy sörre ülnek be és a barátaikkal vagy ismerőseikkel beszélgetnek. Mivel azonban ezek csak szubjektív megfigyelések, így lentebb tudományos igényességgel fogom vizsgálni ezen megfigyeléseimet az interjúk tapasztalatai alapján.

3. A kutatás módszertanának bemutatása

Módszeremnek a félig strukturált interjút választom, mivel az egyének motivációját vizsgálom, azon keresztül megválaszolva a kutatásomban felmerült „kocsmá” fogalom köré épülő feltevéseimet. Mivel a kocsmá egy olyan entitás, amit nem lehet megkérdezni, így célszerűnek tartom az interjút olyan személyekkel lefolytatni, akik látogatják ezeket a helyeket, esetleg ott dolgoznak, vagy tulajdonosok. Érzésem szerint ezen egyének motivációin keresztül, személyes meglátásaik tükrében egy átfogó képet lehet alkotni a vizsgálni kívánt produktumról.

Alapsokaságom a kocsmába járó személyek köre. Mintám kiválasztásához így az egyszerű véletlen mintavételi eljárást választom, mert az alapsokaságom tagjai lefedik a vizsgálati egységemet, így az ebből véletlenszerűen kiválasztott tagok által adott interjúk is hitelesek lehetnek a kutatás szempontjából.

A kutatás idődimenziója keresztmetszeti lesz, mivel egy adott időpontban történik a lekérdezés, szóval arról az időpontról tud releváns információt biztosítani a kutatásom, amely időben elkészült. Továbbá azért is, mert a kutatásnak nem célja változást mérni.

Elemzési egységem a kocsmába járók csoportja, mivel fontosak lesznek az egyéni motivációk így a kocsmába járók csoportja lesz az ideális elemzési egység.

Az interjúkat a Vén Bagoly Kultúrkocsmában készítettem 2018 áprilisában. Úgy vélem ez autentikus légkört jelentett a kérdéssort tekintetbe véve. Interjúalanyaim között található férfi és nő is illetve kor szerinti megoszlásuk a 19-35 éves kor, azonban nem egyenlő arányban tehát a mintám demográfiaailag nem mérvadó. Válaszadóim többnyire nyitottak voltak a kérdésekre Szóval nem nagyon érkeztek nem oda illő válaszok. Az interjú önkéntes volt és névtelen, mivel hanganyagot is készítettem róla. Ebbe minden megkérdezett beleegyezett.

4. Hipotéziseim

A fentiek tükrében hipotéziseimet úgy alkottam meg, hogy azok alkalmasak legyenek az egyéni motivációkon keresztül vizsgálni a célcsoportom kocsmába járási attitűdjét/preferenciáit.

- Kocsmaválasztásnál döntő tényező a barátok preferenciája.
- Kocsmaválasztásnál fontos az ismerkedési lehetőségek számbavétele.
- Kocsmaválasztásnál fontos az esetlegesen ott biztosított kulturális programok lehetősége.
- Kocsmaválasztásnál fontos a vendégkör milyensége és a hely megítélése.
- A csoporthoz tartozás érzése miatt fontos az egyénnek ugyanarra a helyre járni.

II. A kutatás eredményei

1. A kocsmába járás motivációi

Gyakorlatilag minden megkérdezettnél felmerült a beszélgetés, illetve a barátokkal való közösségi érzés igénye, mint elsődleges motivációs forrás a kocsmába menés céljaként. Megjelent még a munkatársakkal való más környezetben történő, oldott beszélgetés lehetősége, a megszokás, az ismerkedés, pihenés, illetve a szabadidő eltöltésének egy formájaként is. Meglepő módon itt kevesen emelték ki az alkoholfogyasztási szándékot, bár pár interjúban felmerült ennek a természetessége is. Mivel a kocsmák által szervezett programok, illetve a kocsmái sportok itt nem jelentek meg így azt gondolom, hogy ezek nem tartoznak az elsődleges célok közé a kocsmába menetelt illetően, hanem amolyan adalékanyagként jelentek meg az interjúalanyok mondandóiban, ami ezeket a beszélgetéseket és társas interakciókat kíséri esetleg keretet ad neki. Erősíti ezt a megállapításomat az is, hogy a kifejezetten kocsmái tevékenységeket/programokat célzó kérdéseimre adott válaszokban ezek többségében úgy jelennek meg, mint egy társaságban végzendő események és így általában előre megbeszéltek alkalmakat takarnak. Tehát ha kifejezetten csocsózni vagy biliárdozni akarnak az egyének akkor direkt olyan helyet választanak, ahol ehhez adott az infrastruktúra. Érdekes módon a kocsmában végzendő cselekvések között nagy hangsúllyal jelent meg a beszélgetés igénye. Ezt többen két részre is bontották, attól függően, hogy az ismert és megszokott helyre mennek le vagy épp egy ismeretlenre. Ebből szerintem leszűrhető, hogy az emberek ismerkedési igénye valóban magas, ahogy az a szakirodalmakból is kiderült.

A beszélgetésekhez több interjúalanynál is előkerült az alkohol, mint kitűnőnek tartott katalizátor vagy oldószer. Ez persze egy megfigyelt és jól dokumentált jelenség, azonban érdekes tény, hogy a mintámból csak körülbelül a fele említette meg. Persze egy tíz fős minta a messze nem reprezentatív ilyen szempontból, azonban érdekes összefüggésnek tartom, hogy a kocsmába járó, sok esetben magukat törzsvendégnek tartó egyéneknél nem feltétlenül jelenik meg. Persze ennek lehet oka az is hogy a kocsmával kapcsolatban evidenciaként kezelik az alkoholfogyasztást, illetve az is, hogy ez egy alapvetően érzékeny téma és mivel kifejezetten erről nem kérdeztem őket (hiszen nem is volt célom) így maguktól elő sem hozakodtak vele. Ebből a szempontból viszont nagyon érdekes lehetne egy társas motivációt és az alkoholfogyasztást összevető kutatás, ezáltal szerintem teljesebb képet lehetne kapni mind az

egyének kocsmai motivációjáról, mind az alkohol társasági fogyasztásáról és annak itt is felmerült kvázi pszeudo elfogadásáról.

2. A kocsmában végzett cselekvések

Bár ezt már érintőlegesen említettem az előző pontomban, mélyebb kifejtésének mégis egy külön pontot szánnék, mivel ez befolyásolhatja a kocsmaválasztást is bizonyos fókig.

Alapvetően egy már kialakult kocsmai helyzetben a játékok (csocsó darts) csak kísérő elemként jelentek meg a társas interakciókhoz. Ilyen értelemben tekinthetjük hasonlóknak az alkoholhoz, hiszen játék közben az ember felszabadultabb mint általában és persze kommunikálni sem árt hozzá. Tulajdonképpen tehát elmondható, hogy ezek a játékok egy természetesebb, az ember alap állapotához közelebb álló katalizátorként jelennek meg az interakciós igényeknek.

Van azonban egy másik fajtája ezeknek a cselekvéseknek, amik viszont közelebb állnak az alap motivációhoz. Ilyen esetben előre megbeszélten, célzottan a játék miatt alakul ki a csoport, és utána ehhez választanak maguknak helyet. Több interjúban is felmerült, hogy ilyenkor még a megszokott helytől eltérő kocsmába is lemegy az egyén, persze csak időlegesen. Ebben persze benne van ismét a társasághoz tartozás igénye, hiszen senki nem említette, hogy ilyen céllal egyedül indulna útnak egy kocsmába. Mégis érdekesnek tartom, hogy két féle súllyal is megjelenhetnek ugyanazok a tevékenységek, egyszer, mint kísérő, katalizátor jelleggel, egyszer, mint kifejezett cselekvési akaratlagossággal, ami már a kocsmaválasztásának eldöntését is befolyásolja.

Megjelent még cselekvésként az alkoholfogyasztás is, azonban mint már feljebb is kifejtettem, a mintám egyszerűen nem alkalmas arra, hogy alkoholfogyasztási szokásokat mérjen és ennek a kutatásnak nem is célja.

Nem jelent meg a kocsmai cselekvések/játékok kiemelt fontossága mindenkinnél. Ez a motivációk tükrében arra enged következtetni, hogy bár válaszadóim mind fontosnak tartják a barátokat ismerősöket, nem mindenki köti ezeket az alkalmakat konkrét cselekvésekhez, van, akinek maga a beszélgetés ténye is cselekvésként jelenik meg, és így nem igényel további ingereket ennek elősegítésére. Vagy az is felmerült bennem, (bár ez nem derül ki a kutatásból) hogy egyenesen gátlónak élné meg egy ilyen cselekvés végzését. Ennek a kutatása egy izgalmas perspektívája lehetne a kocsmai kapcsolatképződéseknek.

3. A kocsmá és a baráti kapcsolatok

A megkérdezettek közül elég egységes válaszok jöttek az egyéni, illetve a csoportos kocsmalátogatást illetően. Magyarán minden megkérdezett szokott egyénileg és ismerősökkel/barátokkal is kocsmába járni. Az arányok azonban már egy nagyobb szórást mutatnak, így három csoportot tudtam felállítani:

- Akik inkább egyedül járnak kocsmába
- Akik a barátaikkal és egyedül is ugyan úgy járnak kocsmába
- Akik inkább a barátaikkal járnak kocsmába

Az eloszlás inkább a barátaikkal járók felé frekvenciálódik, azonban érzésem szerint ezeket a kategóriákat még tovább is lehetne osztani egy nagyobb minta vételével, mivel a megkérdezettek közül, akik inkább egyedül járnak kocsmába is általában olyan helyre járnak, ahol nagy valószínűséggel belefutnak ismerősökbe, ami feltételezi azt, hogy létezhet egy olyan alcsoport, akinek teljesen mindegy, hogy találkozik e barátokkal egy kocsmában vagy sem.

Ezt a felosztást tovább lehet bontani annak függvényében, hogy egy megszokott, ismert helyről beszélünk, vagy egy ritkán látogatott, egyszeri helyről. Mondom ezt annak függvényében, hogy többen is azt mondták, hogy ismeretlen helyre csak barátokkal mennek szívesen. Megfigyelhető ennek a kijelentésnek a női megkérdezettek közötti relatív többsége, azonban a mintám sajnos nem alkalmas arra, hogy korrelációt tudjak vonni ebben a vonatkozásban. Volt azonban ennek a teljes ellentéte is, miszerint az egyén saját nyilatkozata szerint néha szeretne kiszakadni a megszokottból, új embereket megismerni új helyeket meglátogatni, és ennek érdekében egyedül is elindul, ha kell.

Nyilvánvalóan ez a szélsőség megmutatkozik az emberek alapvető személyiségdimenzióiban is, azonban nagyon érdekesnek találom, hogy a kocsmába járási attitűdnél mennyire élesen megmutatkozik a kalandvágy, illetve a biztonságkeresés ilyenén kifejeződése. Ilyen szempontból szerintem nagyon érdekes lenne egy, a kocsmái csoportalakulásokat és interakciókat mélyebb pszichológiai vizsgálatnak alávető kutatás, mivel egy alapvetően fontos társadalmi térként jelenik meg a kocsmá az interjúalanyaimnak, és mivel szerintem egy elég

egyedi és máshol meg nem található elemeket felvonultató szociális térről beszélünk, így szerintem lehetnek még fel nem derített pszichológiai vonatkozásai.

A barátok hatása megjelenik a kocsmában töltött idő megítélésénél is, sőt az ismerkedésnél is, azonban ezekről most nem írok mivel a kocsmá légkörének és a kocsmái ismerkedésnek is külön fejezetet szánok.

4. A kocsmá és az ismerkedés

A kocsmái ismerkedésre adott válaszok között meglepően magas az ambivalencia. Többen fogalmazták meg úgy a válaszukat, hogy lehetséges is és nem is. E mögött észre véltem venni azt, hogy többféle helyzettel, illetve többféle kocsmával is összefüggésbe hozták egyszerre az ismerkedés fogalmkörét. Az sajnos nem minden esetben derül ki, hogy egy potenciális férfi és nő közötti kapcsolatra irányuló, vagy csupán általános új emberi kapcsolatokra irányuló ismerkedésről van szó, ami viszont a mintavételelem hibája. Általánosan elmondható azonban, hogy a kocsmát ismerkedésre potenciálisan alkalmasnak tartják a megkérdezettek, sőt van, aki kifejezetten keresi is ezeket az alkalmakat. (általános ismerkedés) Viszont aki a másik oldalról közelítette meg és kapcsolatkeresési célú kapcsolatokat értette a kérdésem alatt, (volt, aki mind a kettőt megemlítette) azoknál nem ennyire volt egyértelmű a kocsmái ismerkedés megalapozottsága. Véleményem szerint ez abból is fakadhat, hogy egyénenként hatalmas különbségek lehetnek mind ismerkedési technikákban, mind sikerességben, és érthető módon, egy párkapcsolat kialakítására irányuló ismerkedésnél a visszautasítás hatványozottan erősen éghet bele az egyén tudatába negatív lenyomatként. Az egyén kognitív beidegződése így elősegíti az újabb ismerkedési próbálkozásra irányuló kedv csökkenését, vagy szélsőséges esetben determinálhatja annak sikertelenségét. Sajnos az interjúim nem alkalmasak arra, hogy ennek az elképzelésemnek alapot adjanak, mivel nem kérdeztem meg jellemzőbb e a sikertelen vagy sikeres ismerkedés, továbbá nem differenciáltam a kapcsolat építése céljából induló ismerkedést az általános célú ismerkedéstől.

Ennek ellenére azt viszont ki lehet olvasni a válaszokból, hogy ismerkedni egy alapvetően jó helynek tartják a válaszadóim a kocsmát, bár a fentieken túl említették azt is, hogy ez nagyban függhet az éppen aktuális kocsmaközösség összetételétől. Az elmondottak alapján ez azt jelenti, hogy ha túl sok az ismerős, vagy a nagyon rigid csoport akkor kevesebb az esélye az új

ismeretségek születésének, mint ha egy klaszterizálódott kocsmaközösség alakul ki, relatíve ismeretlen csoportokból, ahol magasfokú fluiditás figyelhető meg az emberek interakcióiban.

Nem elhanyagolható faktorként említették meg az emberek ennek katalizátoraként a kocsmák egyébkénti vendégkörét, avagy a törzsvendégeket, sőt tágabb körben véve a kocsmák potenciális célközönségét, de volt, aki a kocsmák alap elrendezését is említette. Feljött még továbbá az alkohol is mint lehetséges segédanyag.

Ezek közül a nem túl frekvencián említett faktorok közül én a törzsvendégeket emelném ki fontosabbnak, (de velük egy külön fejezetben fogok foglalkozni) és a kocsmák célközönségét.

A kocsmák célközönsége a válaszok tükrében azért tűnik fontosnak, mivel ahogy az egyik válaszadóm is megfogalmazta, egy késdobáló restiben nagy valószínűséggel nem fog az ember számára hasznos kapcsolatot kialakítani, hacsak nem saját mentalitása hasonló az oda járó emberekéhez. Míg, ha például egy egyetemistát veszünk, akkor valószínűsíthetően olyan helyre fog járni ismerkedési céllal, amit más egyetemisták is látogatnak, és mivel a korcsoport sajátosságok között (18-25 év) megjelenik a párkeresés kiemelt szerepe, így én valószínűsíthetőnek tartom, hogy a párkeresési céllal indulók és ezt a kocsmában elképzelők olyan helyeket fognak választani, ahol a saját vagy általuk ismerkedésre ideálisnak tartott korcsoportok frekvencián megfordulnak.

5. A kocsmák légköre, hangulata

A kocsmák légkörét, illetve hangulatát meghatározó tényezők között elég nagy a szórás. Megjelennek materiális, illetve szociális attribútumok is.

Szociálisnak veszem a következőket:

- Pultosok/Dolgozók személye
- Vendégek/Törzsvendégek
- Barátok
- „Balhémentesség”
- Ismerkedési lehetőségek

Materiálisnak pedig a következőket:

- Enteriőr
- Árak/Választék
- Zene
- Kerthelység
- Emberek mennyisége
- Programok

Ezeket azért igyekeztem szétválasztani, mert én elsősorban a szociális aspektusokkal szeretnék foglalkozni, viszont tagadhatatlan az is, hogy az egyén szempontjából hatalmas jelentősége lehet a materiális vagy ha úgy tetszik infrastrukturális sajátosságoknak. Ezek közül is a legtöbbet említett talán az Emberek mennyisége, illetve az árak és a választék, valamint a zene volt. Az emberek mennyiségét tekintve, úgy vettem észre van egy optimum, amit, ha átlép a vendégkör mennyisége már tömegnek mondható, és ezt a válaszadók nagy többsége már nehezen tolerálja. Árak és választék tekintetében az válaszadók a fordított arányosságot részesítik előnyben, tehát minél többfajta italt/szolgáltatást, minél alacsonyabb áron. (mondjuk ez érthető) Ami engem leginkább meglepett az a zene, illetve az abban való nem egyetértés volt. Sok válaszadónak volt fontos a hangulathoz a zene, viszont ennek egy része azt is említette, ha már túl hangos akkor zavaró, kizökkent, nem lehet beszélgetni.

Érdekesség, hogy bár a programokra volt külön kérdésem is és arra nagyrészt a „fontosak a jó programok” választ kaptam, a kocsma légkörénél és hangulatánál már csak keveseknél jelent meg, mint tényező. Még meglepőbb ez az ellentmondás annak a tükrében, hogy a programok fontossága társasági szempontból is elszórtan került elő. Pontosan nem tudom, hogy ez minek tudható be, de szerintem az lehet a dolog hátterében, hogy ha egy programlátogatás az egyén kifejezett célja, akkor azt különválasztja annak esetleges társasági és kocsmához köthető aspektusaitól, így a kocsmába szervezett program valószínűleg egy önálló individuumként értelmezhető, aminek az élvezeti értéke lazábban köthető a helyhez és a társasághoz is. Ezt igazolhatja az a momentum is, miszerint válaszadók egy része említést tett arról is, hogy egy őt érdeklő koncertre/kiállításra elmenne még akkor is ha ehhez egyedül és/vagy egy ismeretlen helyre kell mennie. Magyarázható továbbá azzal is, hogy egy-egy program a kocsmák életét tekintve egy nagyon kis időintervallumot ölel fel, (kivéve a kiállításokat, amik általában sok ideig vannak kint) Így a nagy kép szempontjából az egyén valószínűleg elhanyagolhatónak tekinti azt.

További érdekesség még, hogy a materiális szempontok főleg a hölgyeknél voltak előtérben. Kivétel ez alól a zene és a programok, (ezekben nem volt nagy szórás) továbbá az árak és a választék kérdése mert ez utóbbi nem nemhez, hanem inkább korhoz volt köthető. Tehát fiatalabb interjúalanyoknál frekvenciátlanabban jelent meg.

A másik nagy kocsmai légkört meghatározó tényező-kör a kocsmák szociális attribútumai. Ezek közül lényegében mindet vehetem fontosnak, mert bár nem mindenki említette mindegyiket, viszont nagyjából egyenlő arányban fordult elő mind a megkérdezettek körében.

A pultosok személye érthetően fontos lesz az egyéneknek, mivel egy vendég szerepben érthető módon el is várja az ember a kedvességet az őt kiszolgáló személytől. A megkérdezettek közül többen is említették ennek fontosságát, amit én teljesen el tudok fogadni, mivel többnyire az első szociális interakció a pultossal történik, és ez meghatározó értékkel bír az egyén hangulatát illetően.

A többi vendéget (vagy páran a törzsvendégeket) a legtöbben meghatározó értékűnek titulálták a kocsmai légkört illetően. Ebbe nem elhanyagolható mértékben beletartozik a „balhémentesség” is, ami úgy jelent meg az interjúkban, hogy aki említette, egyértelműen nem szeret olyan helyen lenni, ahol ilyenek vannak. Mivel a „balhé” feltétele is az interakció, így tulajdonképpen ez teljes mértékben a vendégkör milyenségétől függ. A vendégkör összetétele azonban nem csak ilyen irányba befolyásolja az egyén által megélt kocsmai hangulatot, ugyanis az interjúk alapján elmondható, hogy a pozitív légkör pozitivitással tölti fel az egyént, ami által a megélt hangulat is pozitív lenyomatot fog hagyni benne. Ez persze mindenkinél belülről indul, azonban ezen aspektuson nagyon szépen megfigyelhető a közösség húzóereje, ami szerint, ha egy alapvetően pozitív, „mosolygós” hangulatú este alakul ki az feltöltő erővel bír az egyénre nézve, így pozitív kognitív lenyomatot hagyva benne a helyet illetően, míg ugyanez visszájára fordítva is elmondható, egy negatív légkör, vagy tapasztalat könnyen rányomhatja a bélyegét a kocsmák egyén általi megítélésére. Az pedig, hogy rendszerint milyen ez a légkör egy kocsmában, az nagyban függ az oda járó vendégektől, így nagyrészt a törzsvendégektől, rendszeres látogatóktól. Így gyakorlatilag a kocsmák hangulata mellett a megítélésének is egyik sarkalatos pontja lesz a vendégkör, de ezt bővebben egy külön pontban fogom kifejteni.

A barátok egyfajta biztos pontként jelennek meg az interjúalanyaim beszámolóiban, amik stabilitást és egyfajta kényelmet adnak. Így a barátok jelenléte szerintem mindenféleképpen pozitív irányba befolyásolja a kocsmában érzett hangulatot. Ennek ellentétéként, vagy inkább

párjaként megjelent (bár nem túl frekvencián) az ettől a biztosságtól, megszokottságtól való elszakadás igénye is. Ez az igény a megkérdezetteknel találkozik az újdonság igényével, így az új ismeretségek, kapcsolatok kialakításának igényével. Ezek is tudnak pozitív hangulatot előidézni az egyénben, amennyiben azok nem elutasítók, negatív kicsengésűek. Sajnos ezen igények disszonanciájáról nem tud releváns információt adni a kutatásom, pedig nagyon érdekes lenne az is, hogy egy alapvetően barátaival induló ám mégis egy ismerkedési helyzetbe „belekényszerült” egyén mennyire éli meg negatívnak az így kialakult kocsmai hangulatot. Feltételezhetően nem lesz egy pozitív visszacsatolás, de ennek egyértelmű igazolására sajnos nincs elég adat a birtokomban.

6. A törzsvendégek

A szakirodalmi áttekintésemben említettem, hogy a törzsvendégiség kérdéskörének felderítése lehet egy fontos célja a kutatásomnak. Bár a hipotéziseim között csak burkoltan szerepel, mégis készültem olyan kérdésekkel, amik ezt a területét igyekeznek feltárni a kocsmai kultúrkörnek. Szerencsére nagyon értékes és hasznos információkat mondtak az interjúalanyaim.

Többségük törzsvendégnek vallja magát így az elmondottak alapján van egy belső képem, a törzsvendégiség mivoltáról, illetve mivel egy részük nem vallja magát törzsvendégnek, de őket is megkérdeztem a témáról, egy külső kép is kialakítható.

Mint azt a szakirodalmi részben is kifejtettem, a törzsvendégi létnek nagyon fontos része az gyakoriság. Ez a megállapításom módosulni fog annyiban, hogy a gyakoriság helyett inkább a rendszeresség kifejezést érdemes használni, mivel a válaszokból kiderült, hogy aki törzsvendégnek tartja magát nem feltétlen a változások gyakoriságának okán, hanem inkább a régóta tartó de rendszeres látogatásának okán használja magára a törzsvendég jelzőt. Ez pontosítja az időbeni vetület meghatározását, mert e szerint nem kell akár napi rendszerességgel látogatni egy helyet, akár elképzelhető az is, hogy az egyén csupán heti vagy havi rendszerességgel jár, ha ezt következetes rendszerességgel folytatja akár évekig is, ugyan úgy törzsvendégnek számít.

Másik fontos aspektusa a törzsvendégi létnek az ismertség. Ez mind a törzsvendégek által, mind a nem törzsvendégek által egy két irányú meghatározás volt, tehát a törzsvendéget nem csak hogy ismerik a helyen, hanem ő is ismer „mindenkit”. Az sajnos nem derült ki, hogy ez az

ismertség mennyire mély emberi kapcsolatokat takar, ehhez egy sokkal célzottabb kutatás kellene, ami csakis a törzsvendégi léttel és annak aspektusaival foglalkozik. Annyi azonban így is elmondható, hogy ez az ismertség legyen akár baráti, akár „haveri” nagyon fontos az egyén számára, mert egyfajta stabilitást, illetve keretet ad az ott töltött időnek, és nem utolsósorban otthonossá teszi a helyet.

A külső szempontból szemlélők elmondása alapján is elmondható, hogy egy észrevehető és fontos jelenséggel van dolgunk. Többen említették, mekkora hatása van a légkörnek egy idegen kocsmába való belépésnél, és ezt sokan rögtön a törzsvendégekkel kötötték össze. Mivel az előző fejezetekben már leszűrhettem, hogy a vendégeknek mekkora „ereje” van egy hely hangulatának alakításában, ez alapján elmondható, hogy a törzsvendégeknek még nagyobb, ha azt a tényt veszem figyelembe, hogy az általában adott kocsmában töltött idejük többszöröse lehet egy ritkán oda járó vendégének.

Általánosságban elmondható, hogy a törzsvendégek (mivel az elmondásuk alapján számukra fontos) alakítják ki egy kocsmát otthonos, vagy épp taszító légkörűvé, mivel arányaiban ők töltik ott a legtöbb időt.

Nem az interjúk alatt, de mégis egy ezzel a témával kapcsolatos beszélgetésben merült fel bennem a törzsvendégiség mint kompenzáció. Egy ismerősöm világított rá a tényre, hogy legyen bármilyen jó a légkör, a kocsmát alapvetően nem az otthonod, nem is szabad elsődleges helynek lennie egy „egészséges” életben. Szóval nagyon érdekes (és szerintem nehéz) lenne egy olyan kutatás, ami foglalkozik ennek a jelenségnek a hátterével is mélyremenőbben, mert bár az ennyiből is feltételezhető, hogy valamilyen módon kompenzációs céllal alakulhat ki egy törzsvendégi léthelyzet, ha az időben jelentősen frekvenciát kap, de ennek egészségességéről vagy akár lehetséges veszélyeiről sajnos nincsenek információim.

Más szempontból azonban elmondható, hogy azok a törzsvendégek, akik tudatosan és nem is túl frekvenciátlanul vannak jelen az adott kocsmában úgy nyilatkoztak, hogy elősegíti a baráti kapcsolataikat a kocsmában töltött idő. Ezt a megállapítást én is el tudom fogadni, mert ha úgy vesszük a kocsmát is egy közösségi térként funkcionáló egység, amibe (mint feljebb kiderült) a megkérdezettek legfőképp szociális interakciós igényeik leföldelése érdekében járnak.

7. A kocsmát megítélése, elhelyezkedése

Azt már egy korábbi fejezetben is előrevetítettem, hogy egy hely megítélésének sarkalatos pontja a törzsvendégiség. Az interjúk alapján ugyanis az derül ki, hogy az alanyoknál legfontosabb igények a légkör és hangulat, aminek nagyon nagy része a vendégek, vagy törzsvendégek szociális interakciójának mátrixa, bár fontosak az infrastrukturális vonatkozások is. (persze minden preferencia egyénenként változhat) Tehát általánosságban a légkör hagy tartós kognitív lenyomatot. Így a légkör lesz az, ami által az ember mesélni fog az ismerőseinek az estéről, a helyről, és így közvetve ez fogja kialakítani a kocsmá megítélését is. Mi sem bizonyítja jobban a megítélésnek a vendégekhez, vagy méginkább törzsvendégekhez köthető mivoltát, a „gyűjtőkocsmák” kifejezés fogalomköre. Ez az interjúkban is megjelent, mint nem kívánatos időtöltési hely, illetve olyan hely, ahova inkább csak a barátaival megy az egyén, mert az biztonságot ad számára. A gyűjtőkocsmák olyan helyeket takarnak ebben az olvasatban, amelyekben nagyon sok ember fordul meg folyamatosan, így, ha van is törzsvendégkör az elenyésző a nagy képet nézve, így ezen kocsmák hangulata kaotikussá válik, ahol nincsenek meg azok az otthonosságot, illetve stabilitást adó momentumok, amik az egyén számára kényelmessé, könnyen azonosulhatóvá teszi a helyet. Ez persze nem feltétlenül baj, mivel mint már feljebb is említettem, vannak olyan igények is amik ezt a pörgést, ismeretlenséget és folyamatosan változó környezetet részesítik előnyben. Azonban a hely megítélése szempontjából így kialakulhat (és ki is fog) a „gyűjtőkocsmá” fogalma, amit szembe fognak állítani az egyének a „klasszikus kocsmá” fogalmával, ami ezt az otthonosságot és állandóságot takarja. Így a gyakorlatban, tulajdonképpen a kocsmá pseudo módon az alap profilja, és arculata segítségével tudja kialakítani a törzsvendégi körét, így közvetett módon a megítélését is, ami tulajdonképpen visszahatva bele is betonozza ebbe a státuszba.

Azért is fajsúlyos a megítélés, mert alapvetően szabadidejében és lazítani járnak ilyen helyekre az emberek. Így az interjúk fényében elmondható, hogy attól függően, hogy éppen hogyan is képzelik el adott pillanatban a szabadidőeltöltést, (mondjuk szórakozni akarnak, pihenni, lazítani, vagy csak beszélgetni) nagyon nagy befolyása lesz az adott hely megítélésének az egyén szempontjából történő választására. Ezt még annak fényében is igaznak tartom, hogy válaszadóim között volt, aki azt nyilatkozta, hogy már, ha úgy van hajlandó lemenni egy számára rossz megítélésű helyre, hogy saját képet alkosson, de ezt nem szívesen teszi meg. Így tulajdonképpen az előzőleg hallott „megítélés” egy előítéletet alakít ki a hellyel kapcsolatban, ezzel is ráerősítve annak megítélésére.

Érdekes módon a kocsmá elhelyezkedését a városon belül volt, aki magától fontosnak tartotta interjúalanyaim közül, azonban nem jelent meg akkora fajsúllyal az egyszeri kocsmába járást

tekintve. A törzshely viszonylatában azonban már jelentősebbnek bizonyult. Persze az egyébkénti megítélés tükrében ez nem annyira meglepő, ha figyelembe vesszük azt, hogy amiről jól hall az ember azt szívesen megnézi. A törzsvendégiséget tekintve persze azért is más a helyzet, mert ott a hely megítélése már nincs akkora fajlagos súllyal, mint egy relatíve ismeretlen kocsmá meglátogatásánál, lévén egy törzsvendégnek már kialakult képe van a törzshelyéről, így itt ezért nem feltétlenül számítanak az egyébkénti távolságok. Ez persze Eger méretét tekintve nem is túl meglepő, viszont az egyik válaszadóm beemelte korábbi budapesti élményeit is, ami szerint ott konszenzusos alapokon nyugodt a kocsmá kiválasztása. Ha pedig Budapestről van szó, akkor tudjuk, hogy ott lényegesen nagyobb távolságok vannak, illetve egy kisvároshoz mérten (mint Eger) más közbiztonsági viszonyok, szóval egy nagyobb városban valószínűsíthetően jóval mérvadóbb egy kocsmá elhelyezkedése, mint egy kisvárosban vagy akár egy faluban. Sajnos azonban erről sincs elég adatom, találgatásokba bocsátkozni pedig nem lenne értelme, de nagyon érdekes lenne egy kocsmába járási szokásokat a településszociológia tudománykörével összevető mélyebb vizsgálat.

7 Összefoglalás

1. Kocsmaválasztásnál döntő tényező a barátok preferenciája.

Úgy vélem ezt a hipotézisemet igazoltnak vehetem, mivel válaszadóim elsődlegesen a barátokat, ismerősöket említették meg a kocsmába járás legfőbb motivációjaként, illetve azért is, mivel a kocsmaválasztásánál hajlandók a barátok hatására olyan helyre is elmenni, ahova egyébként nem járnak. Ezen két faktor bár nem kizárólagosan jár együtt, azonban úgy gondolom ezek által igazoltnak vehetem a barátság, mint döntő tényező ekvivalenciát a kocsmaválasztás tekintetében.

2. Kocsmaválasztásnál fontos az ismerkedési lehetőségek számbavétele.

Ezt a hipotézisemet nem tudom egyértelműen bizonyítani. Bár megjelent az ismerkedés, mint lehetséges tényező, de nem mindenkinél volt egyértelműen kiaknázható jelenség. Továbbá, az ezt lehetőségnek tartók körében koránt sem volt jelen olyan fajsúllyal, mint a már meglévő barátságok, ismeretségek ápolásának igénye. Elmondható tehát, hogy bár egyénenként felértékelődhet ennek a fontossága, de általánosságban nem annyira fontos az ismerkedési lehetőségek lehetősége a kocsmaválasztásban.

3. Kocsmaválasztásnál fontos az esetlegesen ott biztosított kulturális programok lehetősége.

Ez egy érdekes és nehezen megválaszolható hipotézis, mivel válaszadóim fontosnak tartották a programokat, de ezek nem egyértelműen köthetők a kocsmához, mint entitáshoz, hanem inkább önálló individuumként léteznek, mivel elszakadnak a kocsmaválasztás egyébkénti hangulatától. Ilyen értelemben tehát a programok képesek függetlennedni az saját helyüktől, így itt nem a kocsmaválasztás mintsem a program kiválasztása lesz a mérvadó, ilyen értelemben tehát azt mondhatom, hogy a hipotézisemet cáfoltnak tekintem, mert nem feltétlenül fontos a kocsmaválasztásánál a lehetséges kulturális programok lehetősége.

4. Kocsmaválasztásnál fontos a vendégkör milyensége és a hely megítélése.

Mivel ezek a fogalmak gyakorlatilag ok-okozati összefüggésben vannak egymással így célszerűnek véltem egy hipotézisbe vonni őket. Ezzel a megérzésemmel nem tévedtem, ugyanis az interjúkból kiderült mind a fogalmak kapcsolata, mind fontossága is, mivel a megkérdezettek szerint ezek a faktorok nagyon fontosak az immerzív és kielégítő kocsmaelményhez ezáltal a kocsmá kiválasztásához is, tehát ezt a hipotézisemet ezáltal igaznak vehetem.

5. A csoporthoz tartozás érzése miatt fontos az egyénnek ugyanarra a helyre járni.

A csoporthoz tartozás élménye csak közvetetten jelent meg a válaszok között, azonban mivel az erre irányuló válaszok többnyire a társaságot és a rendszerességet emelték ki, így ha ebből a két fogalomból korrelációt húzunk, akkor elmondhatjuk hogy a csoporthoz tartozás érzése fog megjeleníteni az egyénben, és emiatt fontos lesz neki ugyanarra a helyre járni, mert ez egyfajta biztonságot és állandóságot ad számára.

Melléklet

7.1.1 Interjúvázlat

Tematikájából adódóan a félig strukturált interjú viszonylagos mozgásteret a kérdéseket illetően, szóval az aktuálisan feltett kérdéseim eltérhetnek ettől a vázlattól.

- Általában milyen céllal indulsz el kocsmázni?
- Hogy érzed, milyen hatással van a kocsmai légkör a kapcsolataidra?
- Mi alapján döntöd el, hogy melyik kocsmába mész?
- Mit szoktál/szoktatok csinálni egy kocsmában?
- Mennyire fontos kocsmaválasztásnál egy hely megítélése és miért?
- Mennyire fontos a barátaid választása a kocsmák kiválasztásánál?
- Milyen programokat szoktál/szoktatok látogatni egy kocsmában?
- Mi fog meg a leginkább egy kocsmában?
- Törzsvendégnek vallod e magad, és ez szerinted mit jelent?
- Szerinted mennyire fontosak a törzsvendégek egy kocsmák életében/légkörében?
- Volt e már olyan, hogy kifejezetten ismerkedési céllal indultál el kocsmázni?
- Mennyire alkalmas szerinted ismerkedésre egy kocsmák?
- Milyennek tartod az ideális kocsmahangulatot/kocsmalégkört?
- Mennyire befolyásolja ezt a hangulatot a többi vendég?
- Mennyire fontos számodra a kocsmák helye a városban? (lakáshoz való közelsége, belváros/külváros)

8 Felhasznált irodalmak

- Tomasz Gábor (2001) *A pesti kocsmák világa*. Forrás: Internet.
http://www.academia.edu/1477503/A_pesti_kocsmavilag_2001 (2018. 04. 06)
- Andorka Rudolf (1994): *Social Changes and Social Problems in Hungary Since the 1930s: Economic, Social and Political Causes of the Demise of State Socialism*. Comparative Social Research
- Andorka Rudolf (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris, Budapest.
- Bagdy Emőke (2002): *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bodnár Gabriella - Simon Péter (1997): *A viselkedés pszichológiai alapjai*. EKTFF Líceumi kiadás, Eger.
- Cooley, C. H. (1909): *Social Organization*. Scribner, New York.
- Csepeli György (1997): *Szociálpszichológia*. Osiris, Budapest
- Demetrovics Zsolt (2006): *Drogfogyasztás a mai Magyarországon* In: Bíró Judit (szerk.): *Biopolitika- Drogprevenció Tanulmányok a Kábítószer-fogyasztás Megelőzéséről*. L'Harmattan, Budapest. 63-80. old.
- Ferdinand Tönnies (1983): *Közösség és Társadalom*. Gondolat, Budapest
- Georg Simmel (1973): *Válogatott Társadalomelméleti Tanulmányok*. Gondolat, Budapest
- Havasréti József (2013): *Ifjúságkutatás Magyarországon. (különös tekintettel az ifjúsági kultúrák, a kulturális fogyasztás és a média jelentőségére)*. Pécs.
- Levendel László (1991): *Önkormányzati alkoholpolitika. Tanulmánykötet*. „Egészség” Alkoholmentes Rehabilitációs Egyesület, Budapest
- Mancur Olson (1997): *A kollektív cselekvés logikája*. Osiris, Budapest
- Murányi István (2012): *Egyetemisták szabadidős tevékenysége és mentális státusza*. in: *Ifjúságpszichológiai szöveggyűjtemény*. Szerk.: Murányi István. Debrecen.
- Piczil Márta (2002): *Kultúra és szubkultúra elméletek* In: Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. JATEPress, Szeged. 43-52. old.
- Rácz József (1998): *Ifjúsági (szub)kultúrák, Intézmények, Devianciák*. Scientia Humana, Budapest

- Rácz József (2001, szerk.): *Devianciák. Bevezetés a devianciák szociológiájába*. Új Mandátum, Budapest.
- Thibaut, J. W. – Kelley, H. H. (1959): *The Social Psychology of Groups*. Wiley, New York.
- Thorstein Veblen (1975): *A dologtalan osztály elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Horváth Evelin: Két kultúra távolságának mérése

(A kisebbségi társadalom, milyen távolságra érzi magát a többségi társadalomtól?)

1. Bevezetés

A Magyarországon élő kisebbségek közül a roma kisebbség száma a legmagasabb. Többnyire negatív jelzőkkel illetik e csoport tagjait, továbbá a hátrányos helyzetet a roma kisebbséggel azonosítják. Ez természetesen egy helytelen elgondolás, hisz a hátrányos helyzetnek nem kitétele az, hogy valaki roma vagy nem roma. Ezért is érdemes ebben a témában olyan kutatást folytatni, amely nem konkrétan a többségi társadalom roma megítéléséről szól, hanem a roma kisebbség szemszögéből próbálja ezt a témát megismertetni.

Azért választottam ezt a témát, mert a közvetlen környezetemben, sok olyan egyetemista van, akik nehéz körülmények között élnek, mégis a tanulás számukra az egyik legfontosabb érték. Többen tapasztaltak már negatív attitűdöt a többségi társadalom részéről, úgy gondolják, hogy nem a bőrszínnek és a származásnak kellene a meghatározónak lenni, hanem az egyéni értékeknek.

A szakdolgozatom célja, hogy megmutassam, a roma emberek identitását mennyire befolyásolja a többségi társadalom. Vizsgáltam, mit gondolnak a romák a többségi társadalom hozzájuk fűződő viszonyáról, illetve hogy ez a kapcsolat mennyire befolyásolja a megkérdezett romákat. A gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt fontos hogy miként ítélik meg őket az iskolában, a munkahelyen vagy abban a közösségben, ahol élnek., hogy mennyire befogadóak/elfogadóak az őket körülvevő emberek. Meghatározó szempont, hogy milyen attitűdre van szükség ahhoz, hogy elfogadjanak, mennyire szükséges beolvadni az adott társadalomba, fel kell-e adni a szokásokat, a hagyományokat ahhoz, hogy két különböző népcsoport békében éljen együtt. Fontos, hogy ezt a témát körüljárjuk, hogy kik is azok a cigányok, milyen értékrenddel rendelkeznek, milyen az identitásuk, hogyan épül fel egy roma család és milyen szerepeket töltenek be a család tagjai. A szakdolgozatomban azonban –

terjedelmi és időbeli korlátok miatt – nem tudok minden egyes aspektusra kitérni, emiatt a romák véleménye az, amit főként be szeretnék mutatni.

E témához három olyan hipotézist állítottam, amelyeket vizsgálok a kutatásom során:

1. hipotézis: A kisebbségi társadalom szerint a többségi társadalom nem elfogadó.
2. hipotézis: A megkérdezettek jövőképe sokkal pozitívabb, mint amit arról gondolnak, hogy a többségi társadalom, hogyan látja a jövőjüket.
3. hipotézis: Az egyén saját (roma) közösséghez való viszonya pozitív.

Dolgozatom szakirodalmi áttekintésében konceptualizálom azokat a fogalmakat, amelyek szorosan kapcsolódnak a kutatási témámhoz, meghatározom, hogy kik azok a cigányok/ romák, illetve az identitás fogalmát, körülhatárolom azokat az elemeket, amelyek az identitás fejlődéséhez hozzájárulnak. Szintén ebben a fejezetben összehasonlítom a roma és nem roma családok felépítését és értékrendjét. Kitérek továbbá az individualizmusra és a kollektívizmusra, hogy e fogalompár miként mutatkozik meg a romáknál. A szakirodalmi áttekintést követően áttérek kutatásom bemutatására, a hipotéziseim vizsgálatához használt 17 interjú során megkérdezettek szocio-demográfiai háttérváltozóinak ismertetésére, valamint a hipotézisek vizsgálatára.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 Fogalom meghatározások

A **nemzet** definíciója szerint a családnál nagyobb közösséget alkotó emberek csoportja, akiket maga a közösség befogad. (Andorka 2006) Ez az általános és legésszerűbb definíciója a nemzetnek, de ez sem foglal magában mindent. A nemzet kapcsán ugyanis kétféle nemzeti definíciót is elkülöníthetünk, a francia nemzet fogalmat, illetve a német kulturális nemzet fogalmát. A francia nemzet fogalma viszonylag egy evidencia, hiszen mindenki, aki az adott állam tagja, az a nemzet tagja is. Ezzel szemben a német nemzet fogalma magában foglalja a közös nyelvet és kultúrát is. Ami igazán meghatározható, hogy egy nemzet függ az egyén identitásától is. (Andorka 2006)

Magyarországon **nemzetiségnak** számít a 2011. évi CLXXIX. törvény szerint minden olyan népcsoport, amely egy évszázada honos hazánkban. Kritérium még emellett az is, hogy kisebbségben legyen a többségi társadalomhoz képest. Nyelvükben és kultúrájukat tekintve eltérnek a többségi társadalom által gyakoroltaktól, ezáltal egy közösséghez tartoznak, és ezt fel is vállalják. Törvényeink és járandóságaink ugyanúgy vonatkoznak a nemzetiségekre, de ezekhez még hozzákapcsolódnak a törvényben meghatározott úgynevezett speciális jogok, amelyek a nemzetiségekre vonatkoznak. Hazánkban nemzetiségnak számít a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. Ezek a nemzetiségek hazánkban kisebbségnek számítanak. A **kisebbség** fogalmának megközelítése egyszerűnek tűnik, ennek ellenére egy nagyon tág fogalomról van szó. „Általában egy társadalmi csoporton belül az a kisebb létszámú csoport, amely valamilyen ismerv révén különbözik a többségtől. Leggyakrabban etnikai, nemzetiségi, nyelvi, vallási kisebbségekről beszélünk.” (Gelsei – Gergely – Horváth 2004,100) Tágabb értelmezésben beszélhetünk még szexuális beállítottságról, fogyatékosyságról és bevándorlóról is. (Nahalka – Torgyik 2004) A kisebbségi közösséghez tartozó személyek viszonya a többségi társadalomhoz nem partneri viszony, az előbbi alárendeltségi szinten van a többséghez képest. (Giddens 2008) Többségnek általában egy társadalmi csoporton belül azt a nagyobb létszámú csoportot, amely valamilyen ismerv alapján különbözik a kisebbségtől (Gergely – Gelsei 2000,101).

Az Alaptörvénybe változtatások kerültek a **kisebbségi jogvédelemmel** kapcsolatban, ezek a rendelkezések viszont abban az esetben következnek be, kétharmados támogatottságot fognak

szerezni. A korábban alkalmazott Alkotmány (1949. évi XX. tv.) helyett 2011. április 25.-én életbe lépő Alaptörvényben az eddigi nemzetiségi jogokat használták fel, így továbbra is államalkotó tényezőként ismeri el a nemzetiségeket, továbbá biztosítja a helyi és országos önkormányzatok létrehozásának jogát, az oktatási és kulturális jogokat, valamint a saját nyelven való névhasználatot. A Magyarországon élő nemzetiségek is fontos szerepet töltenek be, az állam létrehozásában. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonosságához és annak szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek jogukban áll saját anyanyelvet használni, saját kultúrájukat ápolni és anyanyelvű oktatásban részesülni. A Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre. A törvény részletesen kitér arra, hogy kik is számítanak nemzetiségnek, illetve kitér a honosítás kérdésére is. (Kállai 2012)

Csepeli (2003) másként gondolkodik a kisebbség fogalmáról, szerinte a kisebbség az nem feltétlenül a statisztikai adatokat foglalja magában, hanem egyfajta csökkentértékűséget is jelképez. Ha ezt a romákra kivetítve vizsgáljuk meg, akkor maga az, hogy nem rendelkeznek támogató országgal, nincs egységes nyelvük és egy országon belül, még ha nagy számban vannak is, mindössze töredékét képezik az ország lakosságának. Ez a csökkentértékűség akár ezt is szimbolizálhatja.

Az általános meghatározás pedig az, hogy egy társadalmon belül egy olyan kisebb létszámú csoportról lehet beszélni, amely valamilyen ismérv alapján elkülönül a többségtől (Gergely-Gelsei, 2000,100).

Az **etnikai csoport** egy társadalmon belül azok csoportja, akiknek közös kulturális identitástudata van, ez elkülöníti a többi etnikai csoporttól. Az etnikai csoport nem annyira különül el a többségtől, mint a nemzeti kisebbség. A vallás szintén egy olyan elem, ami alapján elkülönülhet egy kisebbség. Ami fontos szempont még, hogy az az adott állam által megfogalmazott definíció, hogy a többségi nemzet kit tekint kisebbségnek.

Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy az embereknek akár több identitása is lehet, például nem feltétlenül tartozik valaki csak egy nemzethez vagy csak egy valláshoz (Andorka 2006). Magyarországon belül is a társadalom tagjai maguk döntenek el, hogy melyik vallási felekezethez szeretnének tartozni, vagy melyikhez nem.

2.2 Ki a cigány?

Amit kutatások által biztosan tudunk, hogy a cigányok/ romák Indiából származnak, onnan kezdtek el vándorolni. Nincs anyaország mögöttük, akik támogatni tudnák őket. Többnyire vándor életmódot folytattak. Mivel saját írott történelemmel nem rendelkeznek, múltjukat jellemzően más népek leírásaiból ismerjük, számos kérdés merül fel e népcsoporttal kapcsolatban: kit tartanak cigánynak/romának, vannak-e hagyományaik, szokásaik, milyen nyelvet beszélnek, van-e valamilyen jellegzetesség, ami csak erre a népcsoportra jellemző.

A cigányok olyan Indiából származó népcsoport, amely kutatások szerint XV. században jött Európába. Innen vándoroltak tovább Európa különböző országaiba. Azok a cigányok, akik ismerik a nyelvet, kétféleképp hívják önmagukat: „rom”-nak, ami embert jelent, a hazai vándorcigányok pedig „manufi”-nak vagy „kálo”-nak, ami annyit tesz, hogy „fekete”. (Pallas Nagy Lexikon, 1893)

A mai társadalom egyik számottevő kérdése, hogy ki tekinthető romának. Erről a kérdésről máshogy gondolkodnak a nem romák, máshogy a romák, továbbá a törvény is másféle definíciót határoz meg a fent említett kérdésre.

Az tekinthető romának, aki...

1. annak vallja magát- a törvény szerint,
2. akit a környezete annak tart,
3. akit a többi cigány annak tart.

A törvény által meghatározott definíció: A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993 évi LXXVII. törvény alapján azt a személyt tekinthetjük valamely kisebbséghez tartozónak, aki saját magát az adott kisebbséghez tartozónak tekinti.

A nem romák által meghatározott definíció: Statisztikák, népszámlálások alapján kapott adatokból, szociológiai kutatásokból kapott eredmények alapján határozzák meg, hogy ki roma. Ezek az adatok azonban nem tekinthetőek pontosnak, szóval nem ez a legmegfelelőbb módszer a romák definiálására. Ez egy meglehetősen szubjektív módszer: a (többnyire nem roma) kutató önkényesen eldönti, hogy szerinte ki cigány és ki nem, vagy segítséget kér a települések önkormányzataitól/ családgondozótól/ védőnőtől/ iskolától, stb., hogy nevezzék meg a településükön a cigány családokat, itt szintén önkényes besorolásról van szó.

A cigányok által romának definiált ember: Az a cigány, akit a közvetlen környezete cigánynak definiál, együtt élnek, egy kultúrkörből származnak. (Balogh-Fábiánné 2011) Ez sem tekinthető valós definiálásnak, hisz senki sem mondhatja meg, hogy mi a származása a másiknak.

A szakirodalom tehát három definíciót különböztet meg, azonban egyik definíció sem adja meg a választ a fő kérdésre, hogy kik is a romák valójában. Csak feltételezni lehet, hogy kik, mit és hogyan csinálnak, hogy milyen arányban élnek Magyarországon és mennyire olvadtak be a magyar társadalomba. Saját véleményem szerint az tekinthető igazán romának, aki ismeri a nyelvet, a hagyományokat, a szokásokat, továbbá olyan csoportban él, ami aktívan gyakorolja a felsoroltakat.

2.3 MAGYARORSZÁGON ÉLŐ CIGÁNY NÉPCSOPORTOK

A továbbiakban Kállai (2015) alapján ismertetem a Magyarországon élő cigány népcsoportokat.

Cigány nyelvű cigányok

1. Kárpáti cigány nyelvet beszélők

- Nógrád megyei (más dialektust beszél, mint a következő két csoport)
- Budapest környéki (Páty, Csobánka, Pomáz stb.)
- köszörűs és ringlispíles cigányok (magukat „német”, illetve „vend” cigányoknak nevezik), az oláh- (vlax-) cigány nyelvet beszélik

2. Oláh-cigány törzsek

- Lovári: lókereskedők, lókupecsek
- Posot'ári (zsebtolvajok)
- Kherári (alkalmi munkások; házzal bírók)
- Colári (szőnyegkereskedők)
- Kelderári: (kézművesek, üstfoltozók)
- Cerhári („sátorosok”)
- Másári („halászek”)
- Bugári („dögösök”)
- Curári („késesek”)
- Drizár („rablók”)
- Gurvár (fodrozó) (tapsikészítő, edényfoltozó)

Nem cigány anyanyelvűek

1. magyar anyanyelvűek - volt kárpáti és oláh cigányok
 - zenészek („úri” réteg)
 - vályogvetők, kosárfonók, alkalmi munkások stb. (szegény réteg)
2. román anyanyelvűek („beás”)
 - román cigányok (pl. Elek község) - nincsenek alcsoportjaik
 - teknővájó cigányok
 - a) tiszaháti (főleg a Nyírségben)
 - b) „füstös” (Füzesabony, Tiszafüred környéke stb.)
 - c) dunás (Dunántúlon)

A XIX. században kétféleképpen csoportosították a romákat Magyarországon. Az egyik szerint voltak letelepedett életmódot folytatók, a másik szerint vándorló életmódot folytatók (Fábiánné 2015).

Amit az eddigi kutatások alapján ismerhetünk, az nem más, mint hogy a cigány nép az nem egy homogén csoport. Hisz a cigányságon belül is számtalan csoportot és azon belül is törzseket különíthetünk el egymástól (Fábiánné 2015).

Házasodásuk szempontjából is elég merev szabályokhoz igazodnak, kevésbé van átmenet a csoportok között, sokkal inkább jellemzőbb a csoporton belüli házasodás. Viszont azok közül, akiket magyar-cigánynak ismerünk (nem gyakorolják a hagyományokat, szokásokat) személy szerint úgy gondolom, hogy ők a többségi társadalom tagjaival is szívesen kötnek házasságot. Emellett jellemző még a hierarchizálás is a csoportok között, bár egységes, mindenki által elfogadott rendszer nem létezik. A csoportok külön élnek egymástól, elszeparálódva az élet majdnem minden területén, nem barátkoznak, nem alakítanak ki kapcsolatokat a többi csoporttal (Szuhay 2000).

A rendszer, amelyet Erdős Kamill (1958) alkotott meg, eddig a legértékesebb, a legáttekinthetőbb. Azonban ez sem foglalja magába az összes cigány csoportot, továbbá az adatok is elég réginek számítanak már.

Vannak olyan csoportok, akik beszélik a cigány nyelvet és olyanok is, akik nem. A cigány anyanyelvet beszélő csoportokhoz tartoznak a kárpáti cigányok, illetve az oláh cigányok. A nem cigány anyanyelvet beszélő csoportba a magyar anyanyelven beszélő romungró cigányok és a román anyanyelvű cigányok, a beás cigányok tartoznak. Nem csak a nyelvük más, hanem a

múltban más volt azoknak a foglalkozásoknak is a köre, amelyet végeztek (Erdős 1958). Magyarországon többnyire romungrók, beás és oláh cigány csoportok találhatók (Szuhay 2000).

Kárpáti cigánynak nevezzük azokat, akik sokáig őrizték és használták anyanyelvüket, azonban gyermekeik már nem igazán használják. Ők a XV. század során vándoroltak be Magyarországra (Erdős 1958).

Oláh cigánynak nevezzük azokat, akik körülbelül a 19. század során érkeztek az ország területére Romániából. Ők voltak azok, akik rabságból menekültek. Ősi eredetű indiai dialektusú nyelvet beszélnek, később a lovári nyelv ebből alakult ki. Vályogvetéssel, üstfoltozással, szőnyegkereskedéssel foglalkoztak. (Erdős 1958) A kereskedelem az életük szerves részét képezi. Ők inkább romának hívják magukat. (Szuhay 2000)

Ez is mutatja, hogy nem beszélhetünk egységes cigány népcsoportról, továbbá ebből sem igazán lehet tudni, hogy kik is azok a cigányok.

A romungró cigányok magyar anyanyelven beszélnek, az első hullámban érkezettek leszármazottai. Nagy részben asszimilálódtak az idők során. Foglalkozásukat tekintve főleg muzsikás cigányokból áll a csoport, emellett vályogvetőkből és kosárfonókból. (Erdős 1958) Sok esetben a cigányok nem tartják őket közéjük valóknak, sokkal inkább magyarnak tekintik őket, tekintve hogy nem beszélnek az ősi cigány nyelv valamelyikét (Szuhay 2000).

A román anyanyelvű beás cigányok a 19. században érkeztek Magyarországra, Romániából. Nem beszélnek cigányul, inkább a román egy régebbi nyelvformáját beszélik. Fával dolgoztak, főleg teknővájással foglalkoztak (Erdős 1958).

Összegezve, amely területről érkeztek, azokat a szokásokat, az adott járásban előforduló nyelvi elemeket hozzák magukkal, ugyanakkor az egyes nyelvekben az indai származásra utaló szavak, jelek is megtalálhatók.

2.4 ROMA ÉRTÉKREND, MAGATARTÁS

Ebben az alfejezetben azt mutatom be, hogy a többségi társadalom értékrendje miként hat a kisebbségi társadalom értékrendjére, magatartására. Olyan műveket hasonlítok össze, amelyek szerkesztői hasonlóan gondolkodnak az adott témában. Mindkét szerző azt taglalja, hogy a kisebbségi társadalom értékrendjét, magatartását befolyásolja a többségi társadalom, mindezt

negatív irányba, és hogy ezt pozitív irányba kellene megváltoztatni. Továbbá a „támadó” magatartás egyfajta válasz reakció a többségi társadalom általi elnyomásra.

A cigányok értékrendjét nagyban befolyásolják a többségi társadalom által kreált előítéletek. A romákra mindig is alacsonyabb rangúként tekintettek, továbbá voltak „jó” és „rossz” romák egyaránt. A „jó” romák kiemelkedtek valamilyen területen, zenében, művészetben, mesterségben stb., a „rossz” romák azonban nem képesek a változásra, nem tudnak beilleszkedni. Ahogy korábban már kifejtettem, a roma etnikumon belül is megkülönböztetünk csoportokat. Ilyen például a beás vagy az oláh csoport. Az oláhokat tartja a többségi társadalom a legrosszabbnak, hisz ők vagyonos cigányok, amelyből a társadalmi társadalom szerint az következik, hogy a romák tolvajok, lopnak, csálnak, hazudnak, már gyermekkorban meg kell nekik tanítani azt, hogy tiszteljék más emberek értékeit (Fábiánné 2008).

Véleményem szerint ez a bekategorizálás az oka a többségi és a kisebbségi társadalom ellentétének. Hisz minél inkább elnyomja a többségi társadalom a kisebbségi társadalmat, annál inkább próbálnak a romák kitűnni, nem tudnak integrálódni.

A cigányok számára a személyiség a befolyásoló tényező, ami akarva-akaratlanul felszínre tör, és nem hagyja, hogy más etnikumok megbélyegezzék, ezért is nem sikerült a romák beintegrálása a társadalomba. A külső hatások belső ellenállást váltanak ki a romákból. Ezért is nehéz egy többségi társadalomnak elfogadni a kisebbségi társadalmat, mert ösztönösen próbál uralkodni a kisebb létszámú etnikum felett (Forray - Hegedűs 1998).

Összegezve megállapítható, hogy a cigányságot érintő negatív attitűdök, amelyek hatással vannak az értékrendjükre, magatartásukra, egyfajta ellenállás az integrációval szemben. Ehhez a média, a politika egyes szélsőséges megnyilvánulásai is hozzájárulnak. Ezzel természetesen nem azt szeretném kifejezni, hogy csak a többségi társadalom felelős a romák negatív megítéléséért. Hozzájárul a romák egy részének deviáns viselkedése is, amelyet a társadalom tagjai sokkal inkább felértékelnek, mint mondjuk a saját közösségükben előforduló devianciára hajlamon személyek viselkedését.

2.5 Identitás

Az identitás azon szociálpszichológiai jelenségek közé tartozik, mely Pataki (1982) szerint az egyik legfontosabb pszichikus közvetítő konstrukció az egyén és társadalom között.

Az identitás szó latin eredetű és azonosságot jelent (Csepeli 2003). 1950-ben Erikson fogalmazta meg és tette elfogadottá a fogalmat. Erikson (1950) szerint az identitás csak a serdülőkorra alakul ki a személyiség fejlődése során, ekkorra képes megszilárdulni a nemi-, társadalmi szerep, a foglalkozás- és életszemlélet, mely a továbbiakban jellemző lesz rá, illetve cselekvéseire. „Az identitás nélkülözhetetlen koordinátái között előkelő hely illeti meg az életciklust: feltételezésünk szerint ugyanis csak a serdülőkorra jut el az egyén testi növekedésében és társadalmi felelősségérzetében odáig, hogy átélje és megoldja az identitásválságot. Az identitásválságot tulajdonképpen a serdülés pszichoszociális oldalának is nevezhetnénk. S túlmutatni is csak úgy lehet ezen az életszakaszon, hogy kialakul az identitás, amely döntően meghatározza majd az egyén későbbi életét.” (Erikson 1950)

Pataki szerint az identitás „az egyik legfontosabb pszichikus közvetítő konstrukció az egyén és a társadalom között.” (Pataki 1982 id. Csepeli 2003,516.). Csepeli megfogalmazása szerint: „Történelmi, társadalmi jelenségekre, s különösképpen az emberi feltételre alkalmazva identitásról csak metaforikus értelemben beszélhetünk. Ugyanakkor az állandóság, az azonosság vélelme, a társadalmilag konstruált valóság nélkülözhetetlen alkotórésze, mely nélkül lehetetlenné válna az anticipáció és a cselekvés. Az emberi világban az identitás a legjobb esetben is csak hipotézis, de abból a válfajból, amely nagy valószínűséggel beigazolja, kényszerítő módon beteljesíti önmagát.” (Csepeli 2003,516). Crain (1992) szerint is fontos eleme az identitásnak a környezettől érkező visszajelzés, ez is része az identitás kialakításának. Ahhoz, hogy kialakuljon az identitás, fontos, hogy ennek egy részét tudatosan fejlessze az egyén, ne csak a környezete alakítsa. Továbbá fejlődéslélektani szempontból az életszakaszok célja (Erős 1996). A három definíció is azt mutatja, hogy az identitás egy komplex dolog, amely több tényezőből tevődik össze. A definíciókból kiderül, hogy általánosságban meg tudunk különböztetni személyes és társadalmi identitást. Az identitásnak érték közvetítő szerepe is van (Váriné 1989).

„A kognitív és érzelmi reakciók már egésze kicsi kortól kezdve sajátos, csak az egyénre jellemző egységbe szerveződnek. Ezt a sajátos szerveződést szokták énnak, énképnek nevezni.” (Vajda 2001, 90) Az identitásfejlődést főként a serdülőkorra tehetjük, azonban már a kisiskolás korban ért hatások is teljességgel befolyásolják az énkép reális vagy éppen torz kialakulását, hisz ez az a korszak, ahol a legtöbb olyan reakció, visszajelzés érkezik, amely befolyásolhatja a gyerek önmagáról kialakult képét. Az identitás a serdülőkorban főként az értékekkel és célokkal, életúttal és tervekkel kapcsolatosak (Cole 2002). Marcia (1991) megközelítése szerint sem minden esetben a serdülőkorra jellemző az identitás kialakítása (Vajda 2001). Ezen

megközelítések szerint a személyiség fejlődését végigkíséri az identitás, tehát egy élethosszig tartó folyamatról van szó, amely már egészen gyermekkortól jelen van egy személy életében.

Ezt egy példával is szeretném szemléltetni. Ha egy kisiskolás, alsós gyermek már az iskolakezdést követő harmadik napon szaktanári figyelmeztetéssel megy haza, akkor az aktuális magatartására kapott visszajelzés és ennek folyamatos ismételése negatív, torz képet alakíthat ki a gyermekben. Értéktelennek, tehetségtelennek fogja gondolni magát és ez a címkézés addig fog fajulni, amíg az önmagáról kialakított kép teljesen meg fog egyezni azzal a képpel, amelyet a környezete alkotott róla.

Az identitásnak lehetnek bizonyos rendellenességei: az identitás hiánya, a meghasadt identitás és a negatív identitás (Csepeli 2003). Később ebből adódóan problémák is felmerülhetnek. Ha minden optimálisan működik, akkor az egyén biztonságban érzi magát, képes kapcsolatokat kialakítani, intim kapcsolata van a környezetével, reálisan látja önmagát és a környezetét, illetve képes a fejlődésre. Ha nincs meg a kellő optimalitás, akkor egyre több probléma jelentkezhet, illetve egy torz kép alakulhat ki az egyénben (Vajda 2001).

Az identitás hiánya súlyos személyiségzavarnak minősül, hisz a személy nincs tisztában önmagával. A reménytelenség és az elidegenedés jellemzi az élet minden területén, objektívan és passzívan tekint önmagára és a világra is (Döme 1996).

Ennek legfőbb oka az ontológiai bizonyosságérzet. Optimális helyzetben nem kell a bizonytalanságról beszélni, azonban ha a rendszerben zavar keletkezik, ontológiai bizonytalanság lép fel, amely Erős (1993) szerint abban nyilvánul meg, hogy nem látja valósan önmagát, értékeit, ami azt eredményezi, hogy mind a saját belső világa, mind a külvilág torzzá alakul, nem ismeri fel a valós, reális elemeket. Ez vezethet odáig, hogy szorongás, beilleszkedési nehézségek lépnek fel, amely által elszigetelődik a személy, kiábrándulttá és magányossá válik. (Csepeli 2003)

2.6 A NEMZETI IDENTITÁS, A ROMA/CIGÁNY IDENTITÁS

Spencer és Markstrom - Adams (1990) szerzőpáros kutatása azt bizonyítja, hogy egy kisebb csoportban másabb tényezők alakítják az egyén identitás fejlődését, mint egy nagyobb társadalmi csoporttét. A korai zárás jellemzi ezeket a kis csoportokat (Cole 2002). A korai zárás jelentése az, hogy az egyén elfogadja a környezete által ráruházott szerepeket és ezzel azonosul

is, amely azt vonja magával, hogy az egyén egyéni döntései nem lesznek mérvadóak, így az életben is nehezebben hoz majd döntéseket, mint a többségi társadalom csoportjába tartozók valamelyike. (Vajda 2011) Ennek legfőbb oka az előítélet, amely kialakul az egyes nemzetiségek csoportjaival szemben (Spencer - Markstrom - Adams 1990). Ettől függetlenül az egyén úgy alakítja ki az identitását, hogy figyelembe veszi a környezete reakcióit és visszajelzéseit (Vajda 2011).

Az identitásválság szintén egy olyan jelenség, amely szerves részét képezi a különböző társadalmi csoportok tagjainak identitásfejlődésében. „Ez a krízis gyakran egy olyan konfliktus eredménye, amelyben etnikai származásuk miatt visszautasítást vagy megaláztatást élnek át.” (Cross 1991 idézi Cole 2002, 661).

A nemzeti identitás egyik eleme az etnicitás. „A nyugati világban, Európában és az Egyesült Államokban az etnikum kifejezése az etnikai kisebbségekre vonatkozik, és ez a fogalom együtt kezeli az identitás és a társadalmi struktúrában elfoglalt hely bonyolult összefüggésrendszerét.” (Smaje 1996 idézi. Néményi 2000, 45). Jenkins (1996) szerint az etnicitást a többségi társadalom oldaláról vizsgálják. A kisebbséget és a különbözőségeket vizsgálja ez a fogalmi rendszer. Egy más megközelítés szerint az etnicitás az adott csoport identitását határozza meg. Ez azonban függ az etnikum kulturális viszonyától és jellemzőitől is (Néményi 2000). Tóth (2004) szerint a nemzetiségi identitás függ attól, hogy az adott nemzetiséget, etnikumot a többség milyennek ítéli meg. Ha a társadalom negatívan tekint az adott csoportra, akkor a személy megpróbál a többségi társadalomhoz alkalmazkodni.

Ugyanakkor létezik kettős identitás is. Tehát a többségi társadalomból és az adott csoportból átvész elemeket. Ilyen legfőbb elem például az anyanyelv (Bindorffer 2001). A nemzeti, jelen esetben roma identitás befolyásolásában nagy szerepet kap a média és a különböző roma lapok. Ezek azt mutatják be, hogy milyen képet közvetít a média az adott csoportról (Bernáth 2000).

Az egységes cigány identitás kérdése a 20. századig kevésbé merült fel. Ami a többségben megfogalmazódott, az az, hogy más kultúrával és hagyományokkal rendelkeznek a romák, viszont a roma értelmiség, akik ezzel kapcsolatban gondolatokat kezdtek megfogalmazni, csak a 20. század második felében jelent meg. 1971-ben rendezték meg az Első Roma Világkongresszust, amely nagyon meghatározó volt a roma hagyományok és kulturális értékek ápolása szempontjából. E Kongresszuson fogadták el a zászlót, mint szimbólumot és a Himnusz, felmerült a nyelv egységesítésének kérdése is (Fábiánné 2015). Továbbá a roma identitás egy fontos momentuma, hogy az 1980-as évek végén a roma értelmiség és a politika körében elterjedt az a gondolkozásmód, miszerint a cigány szó sértő, inkább a roma szót

használják önmaguk definiálására. A roma definíció tulajdonképpen a többségi és kisebbségi társadalom közötti gátat és szakadékot tompítja, az integráció erősítésére irányuló definíció. Ennek ellenére a cigányság nem minden csoportja fogadja el a roma megszólítást (Szuhay 2000). Az idők során a 21. századra már kialakult egy olyan rétege a cigányságnak, akik képviselik a hagyományokat, a kultúrát, az értékrendet és az identitást. Ők a festők, a művészek, az írók és a költők (Fábiánné 2015).

Összegezve elmondható, hogy az identitás egy komplex dolog, amelyet nagyon kis részekből kell az egyénnek felépítenie, csak akkor tud egy optimális identitást felállítani, ha a külvilág felől érkező reakciókat is próbálja valósan felmérni. Ha erre nem képes, akkor a saját identitása, vagyis a „ki vagyok én?” kérdés megválaszolása nehézségekbe fog ütközni, torzzá válik.

Véleményem szerint az adott kisebbség tagjaira többnyire torzult identitás jellemző. Ennek oka a saját környezete által ráruházott szerep és a külvilágtól kapott visszajelzések összessége. A kérdés tehát az, hogy ebben a torz képben hol is helyezkedik el valójában az egyén.

2.7 Család fogalmak és a családi szerepek a románál

A család egy olyan intézmény, amely már évezredek óta létezik. Az egyént és a társadalmat köti össze. Itt tanulja meg az ember a szabályokat, a szokásokat, a kultúrát és azokat a normákat, amelyek segítik a társadalomba való beilleszkedést. Ezért is nevezik a családot az elsődleges szocializációs színtérnek (Bagdy, 1977).

Az egyénnek nem csak a saját elvárásainak, a családja, tanárai és a közvetlen környezetének is meg kell felelnie, hanem a társadalom által előírt szabályoknak és normáknak is. Ez nem egy olyan dolog, ami az egyénnel együtt születik, ezt tanulni kell. A generációk egymásnak tanítják meg az aktuális kor szabályait és normáit.

A szocializáció olyan tanulási folyamat, amely a születéstől a halálig tart. A szocializáció nem más, mint a „társadalomba való beilleszkedés folyamata, amely során az egyén megtanulja megismerni önmagát és a környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat.” (Bagdy 1977,11).

A család rendszerben vannak alrendszerek, az első alrendszer a házastársi alrendszer, amelyben a partnerek legfőbb feladata a családi élet megszervezése, irányítása. A jól működő

párkapcsolat az egész család erőforrása, a párnak intimitást, támaszt és fejlődési lehetőséget nyújt, míg a gyerekeknek a férfi-női kapcsolat mintáját adja. A gyermeki alrendszert a gyermekek alkotják, fő feladatuk a koruknak megfelelő fejlődés. A testvércapcsolat az egyenrangú viszonyokat mutatja meg (Goldenberg, 2008).

Egy családban akkor van meg az egység, ha a család belső és külső határai rugalmasak, ha a családi szabályok egyértelműek és jól kommunikálhatók, ha az érzelmek kifejezése megengedett, érzelmi támogatás jellemző, és ha a családtagok önértékelése megfelelő, a kapcsolatokra nyitottság és bizalom jellemző, illetve egyéni választásokon alapul. (Bagdy 1977)

Egy tipikus magyar család két szülőből és egy vagy két gyermekből áll. A nem roma családokban még ma is befolyásoló tényező a férj társadalmi státusza. Többnyire mindkét fél rendelkezik munkahellyel. Nagyon erős a törekvés arra, hogy a gyermekek a házasság után önállósodjanak. Többnyire a 20-as éveik elején kötnek házasságot, a közepén pedig megtörténik az első gyermek megszületése. Ez természetesen a környezettől is függ, hiszen a vidéki területeken a gyermekek nemzése korábbra tehető, mint a fővárosban. Fontos, hogy a családban a gyermekek nevelése teljesen más, mint a roma családokban, hiszen a legtöbb család életében van egy rutin, van egy szabályrendszer, amihez a gyermekeknek is alkalmazkodniuk kell.

A roma közösségekben a nőknek, lányoknak alávetett szerepe van, főként a férfiak, gyermekek kiszolgálása.

A roma nők háromféle szerepet töltenek be:

- Az első az az alávetett szerep, a férje iránti feltétlen hűség, teljeskörű ellátása szexuális téren is, ugyanakkor a romnyi (feleség) nem mutathat szexuális érdeklődést senki, még a férje iránt sem.
- A második szerep, amiben feltűnhet az a gádzsi szerepe, amely épp az első szerep ellentéte, de ez a szerep csak akkor vállalható fel, ha nem a saját roma közösségében van. Ez többnyire nem roma társaságban alkalmazzák, ez egy fajta védelem, másrésről pedig így könnyebb az akaratukat érvényesíteni.
- A harmadik szerep a mamo, az anya szerep, ami a feltétlen szeretetet és egy anya tiszteletét foglalja magában.

A többségi társadalom legtöbbször a második szerepet tartja evidensnek. Ez az a szerep, amelyet legtöbbször láthatnak, akár hivatalos helyeken is.

A roma férfiak szerepe: a munkát követően (ha dolgozik) kezdődik a család, rokonok látogatása, a bizniszelés, kártyázás, ivászat és a társasági élet.

Összegezve bár egy látszólagos alárendeltségről beszélünk, mégis a nők szerepe a legfontosabb a roma családokban, hisz teljesen egyedül kell ellátniuk a családjukat, attól függetlenül, hogy a férjük mit dolgozik vagy mit tud üzletelni. A későbbiekben természetesen a nők kötöttségei is változnak, amikor már megöregednek, jobban elfogadják őket, akár férfi mulatságokon is részt vehetnek.

Megállapítható, hogy a cigány családok szerkezete eltér a nem cigányétól. Általában több generáció él együtt, éppen ezért erős kötődések alakulnak ki egymás között. A legszembetűnőbb a mély, bensőséges anya-gyermek közötti kapcsolat. Az egész család gondozza, neveli a gyereket. Szükségeit azonnal kielégítik, nálunk a „gyermek az úr”, hangoztatják sokszor. A hagyományos roma családban mindenki mindenben részt vehet, amihez kedve van, semmire sem kényszerítik. A kisgyermek teljes szabadságot élvez, esti lefekvését nem korlátozzák, gyakran késő este még a többiekkel TV-t néz.

2.8 Individualizmus-kollektívizmus

Csepeli szerint „A kollektivistikus kultúrák az emberi szándékokat tehetetlennek mutatják az isteni szándékokkal szemben. Az individualizációra épülő nyugati kultúra egyfelől maximalizálja a cselekvő ember szabadságát, másfelől a felelősség és a sors képében nagy hatású belső és külső erőket telepít az ember cselekvési terébe.” (Csepeli 2003,314).

A fenti idézetben Csepeli a kollektívizmust, mint jelenséget nemcsak a közösségre vetíti ki, hanem arra a hitvilágra is, amely befolyásolja a közösséget. Ennek természetesen több eleme van.

Hofstede (1980) szerint az individualizmus-kollektívizmus dimenziója az egyén és a közösség kapcsolatait írja le egy adott társadalomban. Vannak olyan kultúrák, ahol az individualizmust nagyon jó dolognak tartják, a jólétet kapcsolják ezzel össze. Megvizsgálta a társadalmi háttérét is. Ez alapján kétféle kultúrát különített el, megkülönböztetve individualista és kollektivistá kultúrákat. Úgy találta, hogy a keleti társadalmakat (mint pl. Japán) a kollektívizmus

fogalmával írhatjuk le, míg a nyugati társadalmakra (mint pl. az Egyesült Államok) az individualizmus jelensége a jellemző.

A kollektívizmus szó jelentésében rejlik a közösségi gondolkozás, az egyén és a társadalom kölcsönös előnyökön és kötelességeken alapuló összhangja. A kollektívista ember értékrendjében első helyen áll a közösség, egy csoporthoz való tartozás. A kollektívista társadalmakban az önmeghatározásban első helyen valamely csoporthoz való tartozás áll, a személyes céljaikat feláldozzák a csoportcélok érdekében.

Ez azt mutatja, hogy az ebbe a csoportba tartozó emberek feladják a szabadságuk egy részét annak érdekében, hogy a közösség érdekei érvényesülhessenek. Ezt értékelheti az embere pozitívan és negatívan egyaránt, azonban ennek a helyzetnek vannak pozitív vonzatai is, mint például a közösség tagjai számíthatnak egymásra, kérhetik egymás segítségét.

Hui és Triandis (1986) szerint is ez figyelhető meg. A kollektívista csoportok tagjai megosztják egymással a javaikat, erőforrásaikat, jobban elfogadják, és tiszteletben tartják mások véleményét, figyelnek arra, hogy saját bevételük a csoportéval azonos arányú legyen, és felelősnek érzik magukat mások sorsának alakulásában.

Ezzel szemben az individualista társadalmakban a csoporttól való érzelmi elkülönülésen van a hangsúly, a személyes célok a legfontosabbak a csoport céljaihoz képest, az emberek viselkedését a nyereség-befektetés elve irányítja, az egyén és a csoport közötti érdekellentét elfogadott. Az individualista társadalmak függetlenségre és önbizalomra, új csoportokhoz való rugalmas csatlakozásra nevelnek.

Triandis (1990, 1994) különféle individualizmus és kollektívizmus létezését feltételezte. Szerinte ez a társadalmi hierarchiára vezethető vissza. A két kategória, amit elkülönít, a vertikális és horizontális individualizmus és kollektívizmus. A feltételezés azt mutatja, hogy vannak horizontális individualisták, horizontális kollektívisták, vertikális individualisták és vertikális kollektívisták. A horizontális beállítottságú emberek úgy gondolják, hogy alapjáraton olyanok, mint mások. A vertikális beállítottságú emberek értékrendje azonban általában a hierarchián alapszik, nagy az eltérés az emberek között (Gelfand, Triandis és Chan, 1996). A vertikális kollektívizmus jelentése, hogy az egyén önmagára egy csoporttagként gondol, elfogadja a csoporton belül fellépő egyenlőtlenségeket. A horizontális kollektívizmus szintén egy csoport részeként tekint az egyénre, viszont a csoport tagjait egyenlőként és egyformaként kezeli. Vertikális individualizmusról akkor van szó, ha független egyénről és az egyenlőtlenség, különbözőség elfogadásáról beszélünk. A horizontális individualizmus ellenben bár autonóm

egyénekről beszél, azonban az egyenlőséget, egyformaságot hangsúlyozza. A horizontális individualisták egyediek, ők mindenkitől különbözőnek tartják önmagukat. Nem a státusz a legfőbb számukra. A vertikális individualisták magas pozícióra vágnak. Ennek érdekében versengést folytatnak másokkal. A horizontális kollektivisták önmagukat másokhoz hasonlóknak látják, kiemelik a másokkal közös célokat. A vertikális kollektivisták a saját csoportjuk egységességét hangsúlyozzák. Hajlamosak egyéni céljaikat a saját csoportjuk céljainak érdekében feláldozni, és támogatni saját csoportjukat a külső személyekkel szemben.

Összességében fontos, hogy egy társadalomban milyen a megoszlási arány, továbbá a társadalmon belüli csoportokban milyen számban jelenik meg a kollektívizmus, illetve az individualizmus. Meghatározó, hogy mennyire számíthatnak egymásra az emberek, mennyire kapcsolható ez össze az identitás alakulásával.

3. A kutatás bemutatása

3.1 KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK

Kutatásom előzményeként három olyan kutatást mutatok be, amelyek a saját kutatásom egyes részeinek alapjául szolgáltak.

Pálos (2010) kutatásában 25 félig strukturált mélyinterjút készített beás cigányokkal. Az interjúalanyok átlagéletkora 38 év volt, 17 évestől 56 éves korig kérdezett meg embereket. Számomra két dolog miatt fontos ez a kutatás: egyrészt azokat a cigányokat kérdezte meg, akik magukat cigánynak vallva nyilatkoztak, másrészt pedig az identitás szempontjából, az akkulturáció fogalma szerint „magában foglalja mind a saját etnikus kultúra iránti, mind a többségi társadalomra irányuló orientációkat, és lehetséges, hogy más kultúrákkal kapcsolatos irányultságokat is.” (Phinney 1996 id. Pálos 2010,15) Vizsgálatait Berry (2002) dimenziója alapján végezte.

A saját vizsgálatomnak azért lehet ez a kutatás az egyik alapköve, mert összefügg az elméleti háttere, illetve én is a cigányság egy olyan részét kérdeztem meg, akik felvállalják cigányságukat. Ami az identitás kérdését illeti, ez a kutatás szintén kitér rá. Pontosan arra keres választ, hogy az etnikai identitás hogyan fejlődik az interjúalanyoknál, mik azok a tényezők, amelyek befolyásolják a megkérdezettek identitását, illetve hogyan képesek megküzdenni azokkal a negatív reflektálásokkal, reakciókkal, amelyek a mindennapokban érik őket. Erre próbál stratégiákat felállítani.

Összességében ez a kutatás a cigány/roma identitást pszichológiai szempontból vizsgálja, felmérve az esetleges nehézségeket is, amelyek a szociokulturális háttérre is visszavezethetők.

Keresztes-Takács (2017) Roma fiatalok etnikai identitása című tanulmányában 1038 fő pubertás korút vizsgált, amelyből 327 fő volt cigány származású, vagyis olyan cigány fiatal, aki vállalja cigányságát. 15 olyan általános és középiskolában készített vizsgálatot, ahol többségében roma tanulók vannak jelen. A diákok nagy része 12-18 évesek volt, de akadtak olyanok is, akik 18 év felettiek voltak és kitöltötték a kérdőívet. A kitöltők 50%-a olyan romáknak vallotta magát, aki büszke származására. 9,2% volt azok aránya, akik olyan kettős identitásúnak érezték magukat, ahol a magyar identitás dominált, 32,1% azoké, akiknél a kettős identitás dominált, ebből következtethetően ugyanannyira érezték magyarnak magukat, mint

romának, 5,2% pedig nem tudta meghatározni azt, hogy roma-e, és 2,8% szégyellte származását.

Ez szintén egy olyan kutatás, ahol az identitás alakulását és a romaság felvállalására helyezik a hangsúlyt. Ebben a kutatásban a szerző Pálos kutatására is hivatkozik.

A harmadik kutatással azt szeretném igazán érzékeltetni, hogy valódi társadalmi távolságot a Bogardus skálával lehetne mérni, azonban az én kutatásomban egyelőre ez nem mérhető le teljes körűen. A Bogardus-skála egy olyan mérőeszköz, amely a társadalmi távolság mérésére készült. A '20-as években készítették, ismert és gyakran alkalmazott módszer. Nevét a kidolgozójáról, Bogardusról kapta. A vizsgált személynek arra kell választ adnia, milyen interakciós-kommunikációs közösséget vállalna egy más nemzetiségű, etnikumú, bőrszínű személlyel. A felsorolt lehetőségek a családi kapcsolatot, szomszédságot, közös munkahelyet, turista „szerepet”, illetve a teljes elutasítást mérik fel.

Egy 1997-es kutatás azonban csak három kérdést tesz fel a társadalmi távolság mérésének vizsgálatához. Öt különböző etnikum közül lehet választani: az első az arab volt, a második a zsidó, a harmadik cigány, a negyedik kínai, az ötödik pedig ukrán volt. A válaszadók többsége szívesebben látna egy arab származású személyt a családjában, mint egy cigányt. Egy zsidó származásút sokkal inkább elfogadnának munkatársként, valamint egy kínait szomszédként, mint egy cigány származású személyt.

Véleményem szerint itt nem feltétlenül a cigány-elleneségről van szó, hanem a többségi társadalomban jelen lévő befolyásolás terméke, melyet a politika és a média szolgáltatók.

A három kutatásban közösnek találtam azt, hogy a többség és kisebbség kapcsolatára helyezi a hangsúlyt. Két kutatás az identitás fejlődésével foglalkozik, míg a harmadikban konkrétan a sztereotípiák megnyilvánulása mutatkozik meg. Ha időbeni sorrendbe állítanánk a kutatásokat, akkor azt figyelhetnénk meg, hogy a Bogardus-skálát felhasználó kutatás és Keresztes - Takács-féle kutatás között körülbelül 20 év telt.

3.2 A SAJÁT KUTATÁS CÉLJA

Kutatásom céljaként fogalmaztam meg, hogy szeretnék betekintést nyerni a cigány népcsoport gondolkodásmódjába. Úgy gondolom, ezáltal teljesebb képet kaphatunk mind az identitásukról, mind pedig a többséghez való viszonyukról. További célként fogalmaztam meg, hogy az egyén

saját közösségéhez és a többséghez való kapcsolatának megismerése épp olyan fontos, mint a saját identitásuk megismerése. Kutatásom során a megkérdezettek véleményét elemezem és összegezem azzal a céllal, hogy a távolság leküzdéséhez szükséges ismereteket feltárjam, bővítsem.

3.3 HIPOTÉZISEK

Dolgozatomban három hipotézist fogalmaztam meg:

1. A kisebbségi társadalom szerint a többségi társadalom nem elfogadó.
2. A megkérdezettek jövőképe sokkal pozitívabb, mint amit arról gondolnak, hogy a többségi társadalom, hogy látja a jövőjüket.
3. Az egyén saját (roma) közösségéhez való viszonya pozitív.

3.4 A KUTATÁS KONCEPCIÓJA

Az elemzési egységem egy etnikai csoport, a romák/cigányok.

Orientációt vizsgáltam, tehát a válaszadó véleményére voltam kíváncsi.

A módszer félig strukturált interjú volt, amelyet olyan roma származású emberekkel készítettem, akik önmagukat romának vallották. Ezen interjúkat tartalomelemeztem.

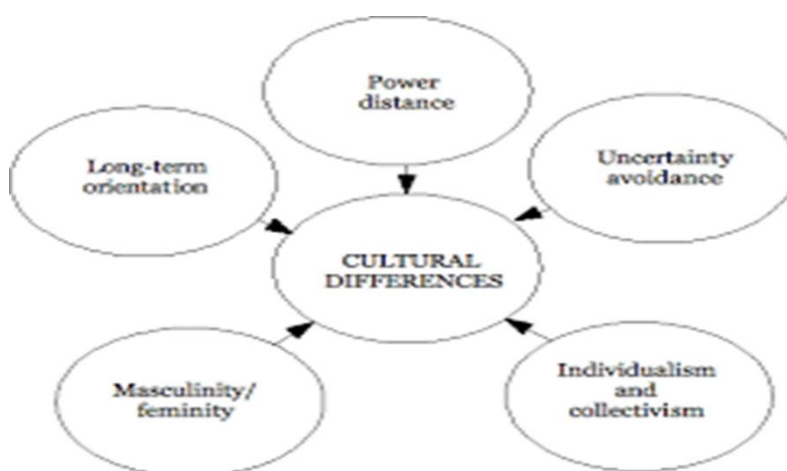
Kutatásom keresztmetszeti vizsgálat volt, ugyanis időbeli változást nem vizsgáltam. Kvótás mintavétellel dolgoztam.

3.5 OPERACIONALIZÁLÁS, A TARTALOMELEMZÉS DIMENZIÓI

Geert Hofstede dimenzióinak felhasználásával készítettem el a tartalomelemzésemet.

Hofstede (1980) legismertebb vállalkozása a Culture's Consequences, amelyet 50 országban 117000 fővel kérdezett le 1967 és 1973 között. Szerinte az értékek és kultúrák szoros kötődése magyarázza az értékvizsgálatok felhasználását kulturális összehasonlításra.

1. ábra: A kulturális távolság mérésének dimenziói

Forrás: Hofstede (1980)

Az általam készített interjúk tartalomelemzése során az alábbi négy dimenziót tudom felhasználni. Hofstede szerint ezzel a négy dimenzióval minden kultúra és társadalom leírható.

A dimenziók:

1. Hatalomtól való függőség – hatalomtól való függetlenség, azaz az egyenlőtlenségekhez fűződő viszony dimenziója.
2. Bizonytalanság keresése – a bizonytalanság elkerülésére tett erőfeszítéseket vizsgálja.
3. Individualizmus - kollektívizmus dimenziója – milyen a viszony az egyén és csoport, csoportok között.
4. Dinamikus jövőorientáltság – jövőre vonatkozó befektetések, újszerű megoldásokat felhasználva vagy a múlt hagyományaihoz ragaszkodva a stabilitás megőrzése a cél.

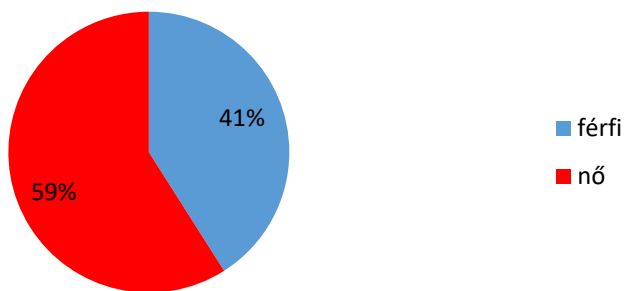
4. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

4.1 AZ INTERJÚALANYOK HÁTTÉRVÁLTOZÓI

30 félig strukturált interjú készült, amelyből tizenhetet használtam fel. Ennek két oka van, egyrészt törekedtem arra, hogy körülbelül azonos arányú legyen a harminc év alatti és harminc év feletti megkérdezettek száma; másrészt pedig az interjúalanyok egy része nem fejtette ki elég alaposan a véleményét egy-egy kérdéssel kapcsolatban (azon interjúkat használtam fel, amelyek bővebb, alaposabb választ adtak).

A 2. ábrán az interjúalanyok nemek szerinti megoszlása látható. A válaszadók között a nők vannak jelen magasabb arányban, ennek az egyik oka, hogy ők voltak elérhetőbbek és nyitottabbak a megkereséseimre, miszerint interjút szeretnék velük készíteni.

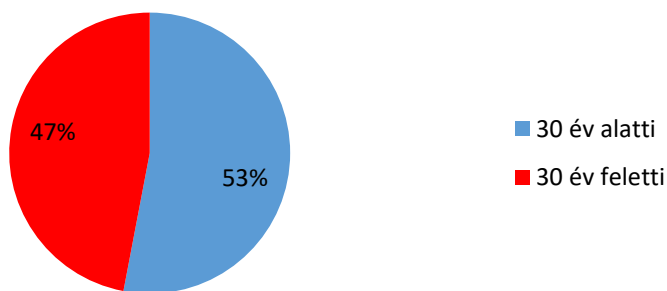
2. ábra: Az interjúalanyok nemek szerinti megoszlása %-os arányban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

A 3. ábrán az interjúalanyok életkor szerinti megoszlása látható százalékos arányban. A 30 év alatti válaszadók a minta 53%-át tették ki, míg a 30 év felettiak 47%-ot. A legfiatalabb válaszadó 20 éves volt, a legidősebb 70 éves.

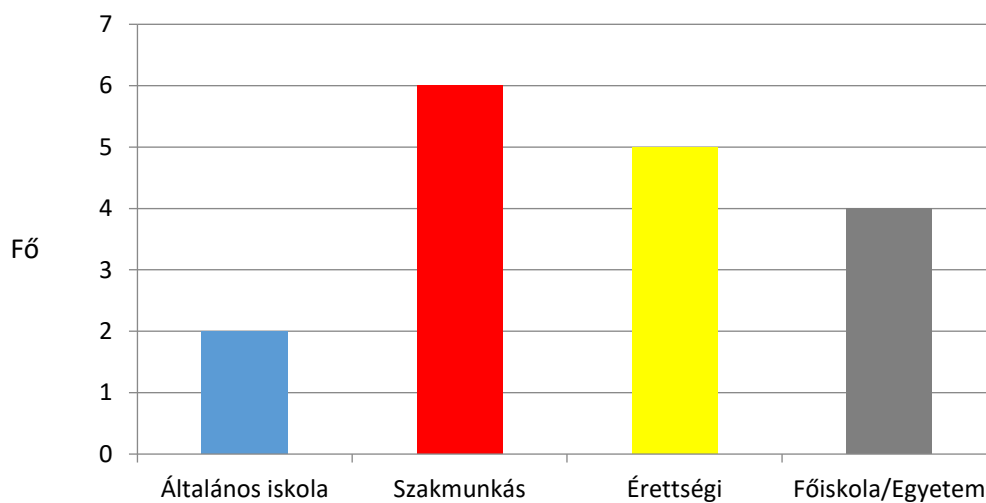
3. ábra: Az interjúalanyok életkor szerinti megoszlása %-os arányban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

A 4. ábrán az interjúalanyaim iskolai végzettségét mutatom be.

4. ábra: Az interjúalanyok iskolai végzettség szerinti megoszlása %-os arányban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

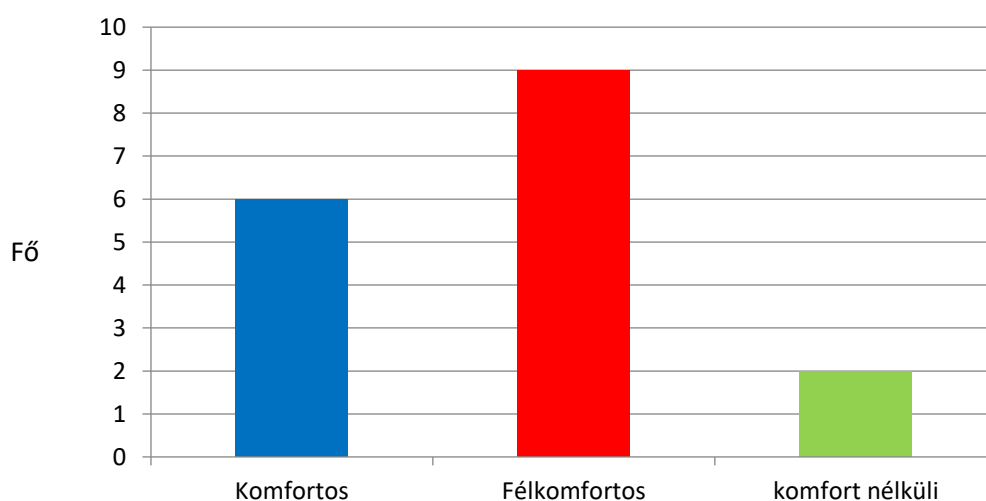
A három ábrát (2-3-4. ábrák) együttes elemzésével olyan összefüggéseket szeretnék bemutatni, melynek egy részét a szakirodalmi feldolgozásban foglaltak is megerősítik, illetve a válaszadók válasza is alátámasztanak.

A 30 év feletti válaszadók nagy része általános iskolai, illetve szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezik. A 30 év alattiak többsége vagy már megszerezte az érettségit és főiskolára/ egyetemre jár, vagy pedig a szakma megszerzése után fontosnak tartotta az érettségi

megszerzését. Ami még egy érdekes információ, hogy a 30 év feletti megkérdezettek között a nők többsége nyolc osztállyal rendelkezik, míg a 30 év alatti nők többsége egyetemre/főiskolára jár.

Ha a lakáskörülményeket is figyelembe vesszük, akkor összefüggés mutatkozik abban, hogy a harminc év feletti, akik nyolc osztállyal rendelkeznek, többnyire félkomfortos lakásban élnek. Közülük kettő válaszadó jelezte azt, hogy komfortnélküli lakásban él. Akik szakmunkás bizonyítvánnyal, érettségivel és szakmával vagy diplomával rendelkeznek, azoknak a lakáskörülményeik is jobbak. A félkomfortos lakásokban élő interjúalanyok egy része a két, komfortnélküli lakásban élő válaszadóval együtt szegregált településen él, vagy a városnak egy olyan részén, amely el van szeparálva a város többi részétől.

5. ábra: Az interjúalanyok lakáskörülmények szerinti megoszlása %-os arányban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

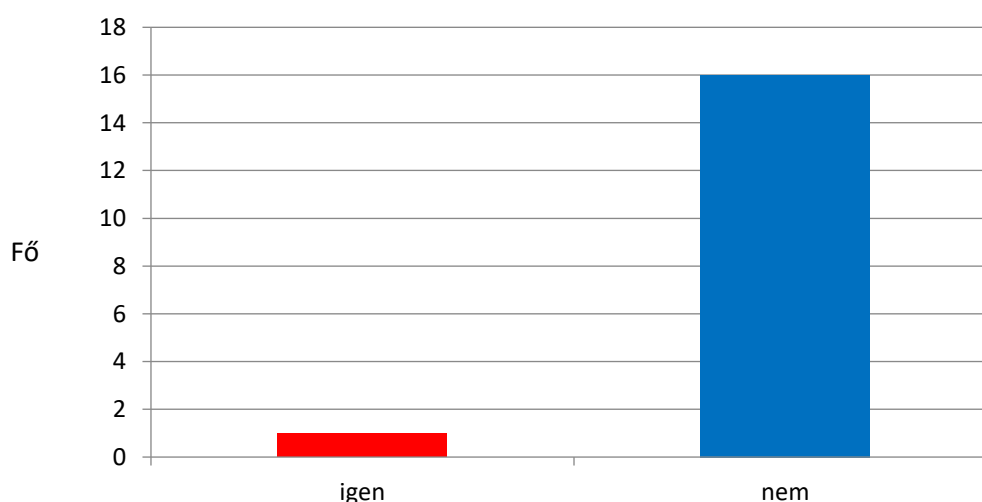
Összességében a lakáskörülmények, a nem, az életkor, illetve az iskolai végzettség mind fontos tényezője, háttérváltozója annak, hogy a válaszadók hogyan válaszolták meg a további kérdéseket.

4.2 AZ ELSŐ HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

Az első hipotézisemben azt feltételezem, hogy a kisebbségi társadalom szerint a többségi társadalom nem elfogadó.

A 17 interjúalany közül csak egy mondta azt, hogy a többségi társadalom elfogadó. Arra hivatkozott, hogy a törvények biztosítják az egyenlőséget, ezért mindenkit el kell fogadni, hiszen mindenkire ugyanaz vonatkozik. 16 interjúalany azt válaszolta, hogy nem elfogadó a többségi társadalom. Ezeket az okokat három kategóriába lehetne sorolni. Az első ok a politikai hatásokra vezethető vissza (5 fő említette), ami a második okkal teljes összefüggésben van, ez pedig a média negatív hatása (4 fő említette). A kettő együtt egy olyan formáló erő, amely a többségi társadalomban élőkben negatív képet képes kialakítani. Természetesen nemcsak e miatt a két tényező miatt van negatív vélemény, hanem a származás is alapvető eleme annak, amely miatt sok roma származású ember részesül visszautasításban (szintén 4 fő említette). A többségi társadalom valamennyi tagjának feltételezhetően vannak rossz élményei, amelyek szintén befolyásolják a véleményüket.

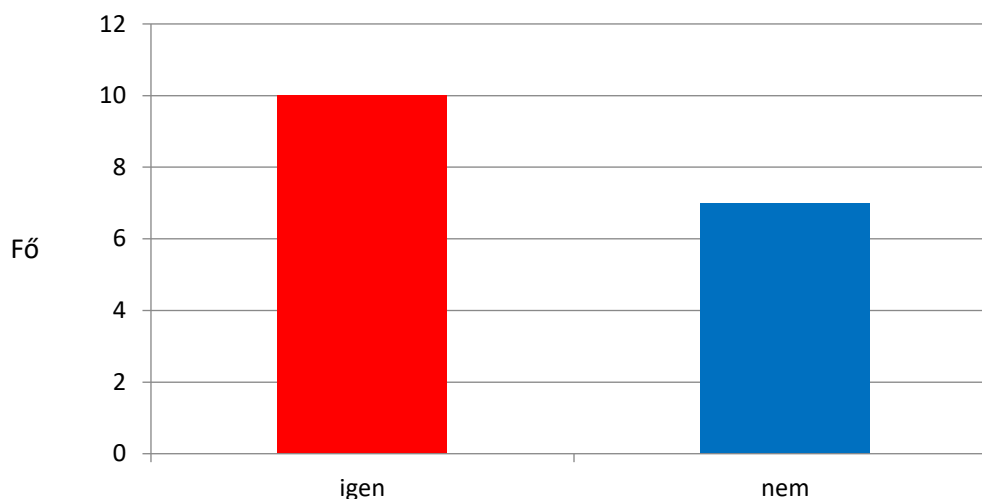
6. ábra: Az interjúalanyok véleménye arról, hogy a többségi magyar társadalom elfogadó-e

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

Mindez szorosan összefügg a hatalomtól függés dimenziójával, hisz a többségi társadalom valamennyi tagja a politikai megnyilvánulásból, a médiából vagy a szülői nevelés következményeképp gondolkodik negatívan a roma társadalomról. Az interjúalanyok többsége szerint beszélhetünk hatalmi függésről (7. ábra).

7. ábra: A hatalomtól való függőség

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

Az interjúalanyok, akik azt válaszolták, hogy van hatalmi függőség, két kategóriába sorolhatóak: egyikük azt nyilatkozta, hogy ez lehet pozitív is, a többi válaszadó szerint viszont csak negatív lehet. Előbbi a törvényre hivatkozott, utóbbiak pedig a saját tapasztalataik alapján válaszolták meg a kérdést.

„Hát az azért jó, mert ugyanazok a kötelezettségeim és ugyanazok a pozitív dolgok érnek, mint a többi magyart.” (24 éves nő)

Ezzel szemben egy másik válaszadó ezt nyilatkozta: *„Elsősorban, ami szerintem megjelenik, az a munka, hogy nem akarnak dolgozni. Segélyből élnek, a gyerekeket csak azért szülik, hogy megéljenek, tehát egyfajta megélhetési forrásként... Hát igen, sok van amúgy. Aztán az, hogy az erőszak, bűnöznek, lopnak, csálnak, hazudnak.” (22 éves férfi)*

„Hogy ők is emberek, nekik is kijárna az, ami egyébként, és ők is magyar állampolgárok, nem idegenek az országtól és a cigány kultúra, amit azok teremtettek az országnak, azért

felmérhetetlen és ezt meg kéne becsülni. És nem csak a népzenet vagy a cigányzenét sorolnám én ide, hanem olyan ügyes fafaragók vannak például.” (70 éves férfi)

Az interjúalanyaim véleményének elemzése és összegzése alapján az első hipotézisem igazolásra került, tehát a többségi társadalom nem elfogadó a kisebbségi társadalom megkérdezett tagjai szerint.

4.3 A MÁSODIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

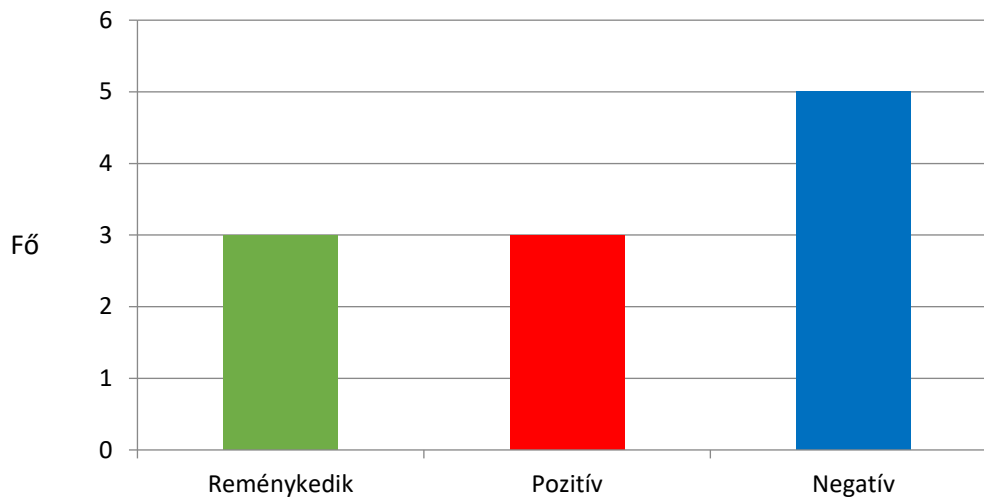
Második hipotézisem szerint a megkérdezettek jövőképe sokkal pozitívabb, mint amit arról gondolnak, hogy a többségi társadalom, hogy látja a jövőjüket.

A bizonytalanság kerülése és a dinamikus jövőorientáltság az a dimenzió, amely a hipotézishez szorosan kapcsolódik. Elsősorban azt veszem számba, hogy ki hogyan gondolkodik a jövővel kapcsolatban, bizonytalannak érzi-e vagy sem, illetve hogy az elkövetkezendő 10 évben mire számítanak: arra, hogy pozitív változás következik be vagy negatív irányba fog fordulni a jelenlegi helyzet.

Az interjúalanyok többsége bizonytalan a jövővel kapcsolatban, azonban vannak, akik úgy gondolják, biztosan látják, mi lesz a közösségükkel 10 év múlva.

A 8. ábrán azoknak a válaszadóknak a véleménye látható, akik bizonytalanok a jövővel és az elkövetkezendő 10 évvel kapcsolatba.

8. ábra: Azok vélekedése a jövőről, akik bizonytalanságot éreznek

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

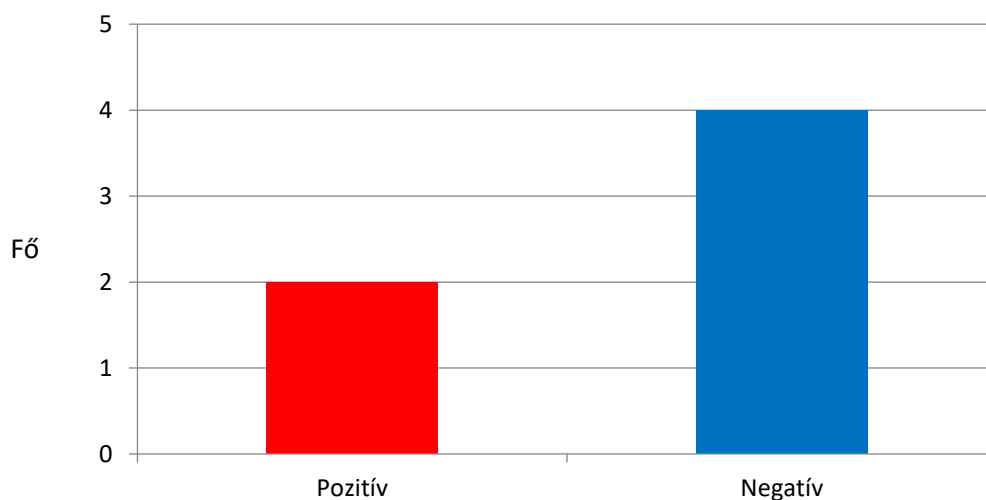
Az ábrán három kategóriába soroltam az interjúalanyokat. Az első kategória a „reménykedik”, ami azt jelenti, hogy a jelenlegi helyzetet teljesen bizonytalannak látja, egyaránt lát benne pozitívumokat is és negatívumokat is. Ha változásra kerülne sor, akkor ők reménykednek abban, hogy az pozitív változás lesz.

A második kategória a „pozitív”. Ezek a válaszadók is bizonytalanok, de ők teljes mértékben azt gondolják, hogy a jövőben, ha változik valamennyire a jelenlegi helyzet, akkor az csak pozitív irányba változhat.

A harmadik kategóriába tartoznak azok, akik szerint, ha lesz is változás, akkor az negatív lesz.

A 9. ábra válaszadói teljes mértékben biztosak mind a jelenlegi, mind a jövőbeni helyzettel kapcsolatban, ők vagy pozitívan, vagy teljesen negatívan látják a jelen és a jövőt egyaránt. Összességében hatan gondolják interjúalanyaim közül teljesen biztosnak a jövőt, amelyből kettő pozitívnak, négy pedig negatívnak tartja.

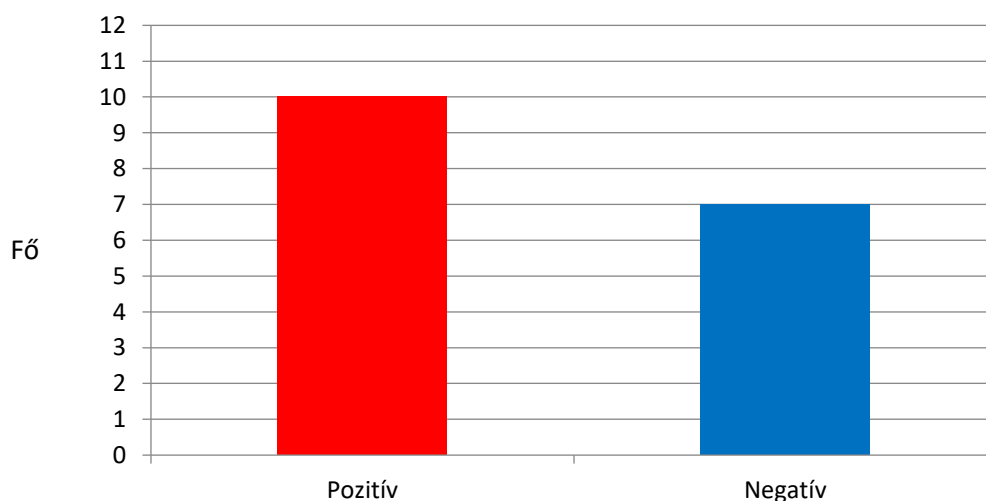
9. ábra: Azok vélekedése a jövőről, akik nem érznek bizonytalanságot

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

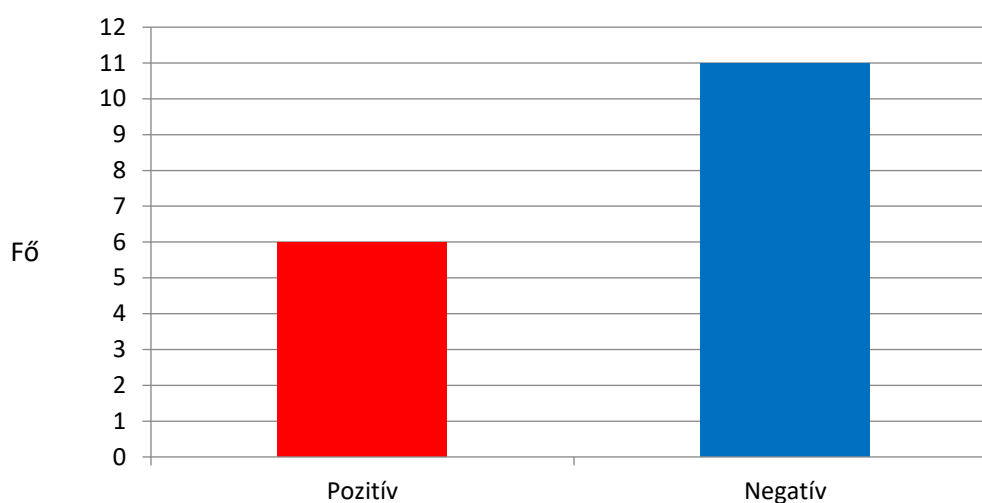
Fontosnak tartottam azt is, hogy – a kisebbségi társadalomhoz tartozó – interjúalanyaimat megkérdezzem arról, hogy mi a véleményük a jövőjükkel kapcsolatban (10. ábra), illetve szerintük a többségi társadalom mit gondol a roma társadalom jövőjéről (11. ábra).

10. ábra: Kisebbségi társadalom véleménye a jövővel kapcsolatban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

11. ábra: Többségi társadalom feltételezett véleménye a jövővel kapcsolatban

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

A 10. és 11. ábrákat azért szükséges összehasonlítani, hogy a második hipotézist igazolni vagy cáfolni tudjam. Megállapítható, hogy a kisebbségi társadalom saját véleménye a jövővel kapcsolatosan sokkal pozitívabb, mint amit arról gondol, hogy a többségi társadalom, mit gondol a roma társadalom jövőjéről.

A 11. ábrán a többségi társadalom interjúalanyaim által feltételezett véleményére voltam kíváncsi. A kisebbségi társadalom válaszadói közül hat fő vélekedik úgy, hogy ha megkérdeznénk a többségi magyar társadalom tagjait arról, hogy miként látják a romák jövőjét 10 év múlva, akkor az pozitív lenne, ezzel szemben 11 fő úgy gondolja, hogy a roma helyzet Magyarországon negatív lesz. Ha a 10. ábrával összehasonlítjuk, akkor fordított arányosságot kapunk. Hisz a roma kisebbség tagjainak többsége (10 fő) sokkal pozitívabban látja a saját jövőjét, a további hét fő válaszadó pedig negatívan látja.

Összességében a 10. és a 11. ábra igazolja a második hipotézist, miszerint a megkérdezettek jövőképe sokkal pozitívabb, mint amit arról gondolnak, hogy a többségi társadalom, hogy látja a jövőjüket.

4.4 A HARMADIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

Harmadik hipotézisemben feltételeztem, hogy az egyén saját (roma) közösséghez való viszonya pozitív.

A harmadik hipotézisem a megkérdezettek saját és közösségük viszonyára vonatkozik. A kérdés, hogy beszélhetünk-e roma közösségről, illetve az egyén viszonyának vizsgálata a közösséggel kapcsolatban. Ez azt foglalja magában, hogy az egyén milyennek látja a közösséget, van-e egyáltalán szó közösségről, segíti-e a közösség az egyént.

Ezeket a kérdéseket a válaszadóktól idézve szeretném megválaszolni.

„Hát szerintem jó. Vagyishogy én büszke vagyok rá, hogy cigány vagyok. Annyi a jó benne, hogy megismerheti az ember belülről ezt az életközösséget. A kultúrát, azt nem ápolja már szerintem egyik cigány se a környezetemben. De viszont hallottuk, hogy még a régi öregek, azok még úgy viselkednek. Hát, büszkék vagyunk rájuk én szerintem.” (30 éves férfi)

„Összetartónak. Hát szerintem eléggé segítőkészek. Hát szerintem egy új közösségnek a tagjának lenni mindig jó, mert új dolgokat lehet tanulni. Mivel én is roma vagyok, ezért idetartozom.” (21 éves férfi)

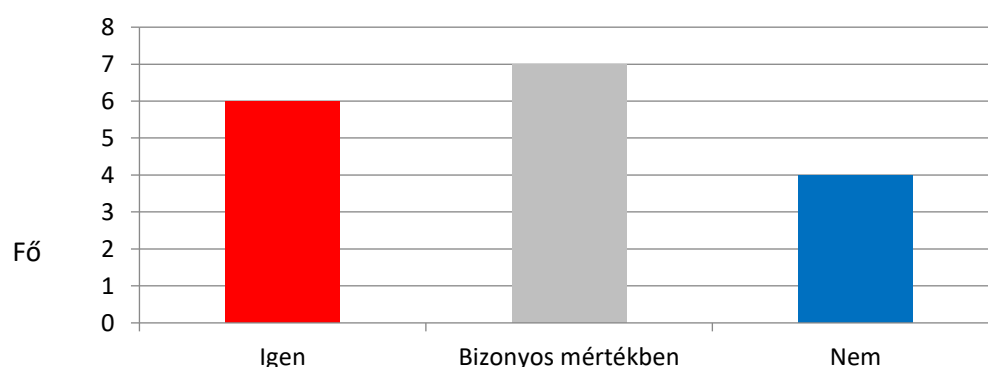
„Hát, én is romának tartom magam, úgyhogy szeretek ebben a közösségben élni. És segítőkészek vagyunk egymással.” (40 éves nő)

A fenti idézetekben összességében megjelenik a közösségben való életre való utalás. Vannak emberek, akik pozitívan értékelik, viszont fontosnak tartom olyan idézetek beemelését is a dolgozatomba, ahol az interjúalanyok nem gondolják úgy, hogy a közösség tagjai.

„Én nem tudom, hogy... Én nem hiszem, hogy... Én csak lakos vagyok, tehát úgy, mint tag a romák között, én nem gondolnám. Tehát én csak itt egy lakos vagyok, én nem...” (45 éves nő)

„Nem igazán tartom magam oda tartozónak, nem a telepen élek. Úgy általánosságban... van egy része, aki segítőkész, de többnyire nem.” (27 éves férfi)

12. ábra: Az interjúalanyok vélekedése arról, mennyire jellemzi őket a kollektívizmus

Forrás: az interjúk alapján saját szerkesztés

A válaszadók egy része azt mondta, jellemzi őt a kollektívizmus, amit pozitívan értékelhetünk, hisz az egyénben fel sem merül az, hogy nem egy közösség tagja.

Voltak azonban olyan interjúalanyaim, akik inkább az egyéni érdekeiket tartják meghatározónak, őket az individualizmus jellemzi.

A válaszadók többsége viszont pont e kettő között található, ez abból ered, hogy a rokonaikat, családjukat tekintik közösségnek, ezért egy bizonyos mértékig a kollektívizmus jellemzi őket, viszont ha nem a családjukat tekintjük közösségnek, akkor inkább individualisták.

A „bizonyos mértékben” kategória válaszadóinak véleményét is idézeteken keresztül mutatom be:

„Hát eddig nekünk, hogy ha a családomat veszem, akkor mondhatni, semmit nem segítettek ezek a roma közösségek nekünk.” (24 éves férfi)

„Igazából azt látom, hogy a rokon segít a rokonnak általában inkább. Mert vagy a félelem miatt vagy valamilyen ok folytán az van, hogy nem bízunk meg a másokban, ezért inkább meg se kérem, vagy eszembe nem jut, hogy én segítek neki.” (28 éves nő)

Összességében úgy gondolom, hogy a harmadik hipotézisemet nem sikerült igazolnom. Ez abban mutatkozik meg, hogy a válaszadók nem ugyanazt gondolják közösségnek. Tehát a fogalombeli eltérések miatt, a hipotézisem – miszerint az egyén saját (roma) közösséghez való viszonya pozitív – nem tekintem igazoltnak.

5. Összegzés

A kutatás során célom volt, hogy az általam készített interjúk révén betekintést adjak egy etnikai csoport, a romák/cigányok gondolkodásmódjába, így vizsgálva a kisebbségi és többségi kultúra (vélt) távolságát. A szakdolgozati kutatásom elsősorban az olyan roma származású embereket érintette, akik vállalják cigányságukat. Ez azért volt fontos, hogy a kisebbségi társadalom véleményét összegezni tudjam. (Sem a törvényi meghatározás, sem a többségi társadalom tagjainak véleménye nem lett volna a vizsgálat mostani szakaszában mérvadó.)

Dolgozatomban a kisebbségi társadalomhoz tartozó interjúalanyaim véleményét mutattam be: eredményeim a kisebbség gondolkodásmódjába nyújtanak betekintést, hogy mit gondolnak a saját közösségükről, a többségi társadalomról és a többségi társadalom kisebbségi közösségről feltételezett véleményéről. További kutatási irányként mutatkozott meg a többségi társadalom bevonása, megkérdezése, mert úgy kapnánk reális képet két kultúra távolságáról.

Összesen tizenhét félig strukturált interjút készítettem a hipotéziseim vizsgálatához. Az interjúkat Hofstede dimenziói alapján tartalomelemeztem, a dimenziók közül négyet alkalmazva: a hatalomtól való függőséget, a bizonytalanság kerülését, a dinamikus jövőorientáltságot, illetve az individualizmus-kollektívizmus dimenzióját.

Az általam végzett kutatás keresztmetszeti vizsgálat volt, tehát a válaszadók aktuális véleményét mértem fel. A kutatási előzmények alapján láthatóvá vált, hogy az elmúlt körülbelül 20 évben nem sok változás történt, sem a romák/cigányok ügyében, sem a többségi társadalom véleményében. Dolgozatomban kitértem arra, hogy ennek több oka van, de az első három ok között a politika, a média és a származás általi kirekesztés szerepel, azonban az egyén is hozzájárul.

Az első hipotézisem arra vonatkozott, hogy a kisebbséghez tartozó interjúalanyaim szerint a többségi társadalom elfogadó-e. Kutatási eredményeim szerint a többségi társadalom nem igazán elfogadó. 17 főből mindössze egy válaszolta azt, hogy elfogadó. Ennél a kérdésnél a hatalomtól való függőségnek is szerepe van, hisz a többségi társadalom tagjai nemcsak saját tapasztalataik alapján nyilatkoznak a romákkal kapcsolatban, hanem a többségi média, a szélsőséges politika és az emberekben kialakuló sztereotípa is hozzájárul ahhoz, hogy elfogadóak vagy sem. Mindezek alapján első hipotézisemet – miszerint a kisebbségi társadalom szerint a többségi társadalom nem elfogadó – igazoltnak tekintem.

A második hipotézisem a saját, illetve a többségi magyar társadalom feltételezhető jövőképéről szólt a romák véleménye alapján vizsgálva. Itt két kategóriát alakítottam ki, amely a bizonytalansággal kapcsolatos. 11 fő úgy érezte, hogy a jövővel kapcsolatban bizonytalan elképzelései vannak, hat fő azonban teljesen biztosnak látta a jövőt. Tízen negatívnak képzei a jövőt, míg heten pozitív jövőben reménykednek. Hipotézisem úgy is megvizsgáltam, hogy a többségi társadalom feltételezhetően – a kisebbséghez tartozó interjúalanyaim szerint – milyennek látja a kisebbség jövőjét. 11 fő negatívként értékelte azt, amit a többségi társadalom gondolhat a kisebbség jövőjével kapcsolatban, hat fő pedig pozitívként értékelte. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a kisebbség pozitívabban látja saját maga jövőjét, hiszen 10 válaszadó gondolkodik pozitívan a cigányság jövőjével kapcsolatban hét fő pedig negatívan. Tehát a hipotézis, mely szerint a megkérdezettek jövőképe sokkal pozitívabb, mint amit arról gondolnak, hogy a többségi társadalom, hogy látja a jövőjüket, igazoltnak tekinthető.

A harmadik hipotézisem az egyén és a közösséghez kapcsolatát mutatja be, hogy beszélhetünk-e egyáltalán közösségről. Voltak az interjúalanyaim között, akik pozitívan értékelték, hat fő, úgy gondolta, hogy beszélhetünk közösségről és jó a kapcsolatuk a közösség tagjaival, számíthatnak egymásra. Azonban voltak, akik negatívan látják a helyzetet, szerintük nem lehet közösségről beszélni és ők nem gondolják magukat a közösség tagjainak. Négy interjúalanyom az egyéni érdekeit előrébb valónak gondolja, mint a valahová való tartozást. A kérdés elemzése során megalkotott harmadik kategória egy köztes kategória, ide azok tartoznak, akik a közvetlen környezetüket, rokonaikat gondolják egy közösségnek. Mindez mutatja, hogy ezzel a hipotézissel kapcsolatban fogalmi nehézségekbe ütköztem, hisz a válaszadók számára mást jelent a közösség szó. Ha a közösséget a szakirodalomban foglaltak szerint értelmeznénk, akkor a harmadik hipotézist megcáfolnánk, azonban ha a szakirodalmi fogalomhasználatot fenntartásokkal kezeljük, és a közösséget úgy értelmezzük, ahogy interjúalanyaim tették, akkor ez a hipotézis is igazoltnak tekinthető, vagyis az egyén saját (roma) közösségéhez való viszonya pozitív.

Irodalomjegyzék

- Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába Budapest. Osiris Kiadó
- Bagdi E. (1977): Családi szocializáció és személyiségzavarok Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Bernáth G. (2000): A magyarországi cigány média. In: Kemény I. (szerk.): A magyarországi romák. Győr. Útmutató
- Berry, J. W. – Poortinga, Y. H. – Segall M. H. – Dasen, P. R. (2002): Acculturation and intercultural relations. In: Pálos D.: „Cigány” identitások nehézségei. In: Esély 2010/2. szám
- Bindorffer Gy. (2003): Határon innen – határon túl. Forrás: Internet: <http://www.kisebbsegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/archive/493.pdf> 2018.04.07.
- Cole M. – Cole S. R. (2002): Fejlődéslélektan. Budapest. Osiris.
- Csepeli Gy. (2003:314): Szociálpszichológia. Budapest. Osiris.
- Döme L.- (1996): Személyiségzavarok. In: Csepeli Gy.: Szociálpszichológia. Budapest. Osiris.
- Erdős K. (1958): A magyarországi cigányság. In: Fábiánné Andrányi Katalin: Romológia. Budapest. L'Harmattan.
- Erikson E. H. (1950): Childhood and Society. In: Csepeli György: Szociálpszichológia. Budapest. Osiris.
- Erikson, E. H. (1968): Az emberi életciklus. In: Bernáth L. – Solymosi K. (szerk., 1997): Fejlődéslélektani olvasókönyv. Tertia Kiadó, Budapest, 27–43.
- Erős F. (szerk.) (1996): Azonosság és különbözőség: Tanulmányok az identitásról és az előítéletekről. Budapest. Scientia Humana.
- Fábiánné A. K.-Balogh Z. (2012): Romológiai ismeretek Budapest, Magyarország: Szent István Társulat
- Fábiánné A. K. (2015): Romológia. Budapest. L'Harmattan.
- Forray R. K.– Hegedűs T. A.(1998): Cigány gyermekek szocializációja. Család és iskola. Budapest. Aula Kiadó Kft.,

- Gelfand, M. J. -Triandis, H. C.-Chan, D. K.-S. (1996): Individualism versus collectivism or versus authoritarianism? *European Journal of Social Psychology*
- Gelsei G. - Gergely V.- Horváth V. - Rácz M.(Szerk.) (2004): A láthatatlanság vége: társadalomismereti szöveggyűjtemény. Budapest. Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért.
- Giddens, A. (2008): Szociológia. Budapest. Osiris Kiadó.
- Goldenberg I. (2008): Áttekintés a családról. Budapest. Animula kiadó
- Hofstede, G. (1980): Culture 's Consequences: International Differences in Work-related Values. Beverly Hills, CA., Sage
- Hui C. G.-Triandis H. C. (1986): Individualism-Collektivism: A study of Cross Cultural Researchers. *Journal of Cross Psychology*
- Jenkins R. (1996): 'Us' and 'Them': Ethnicity, racism and ideology. In: Forray R. Katalin (szerk.): Romológia - ciganológia. Pécs. Dialóg Campus.
- Kállai E. (szerk.) (2003): A magyarországi cigány népesség helyzete a 21. század elején. Kutatási gyorsjelentés. Budapest: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet
- Keresztes- Takács O. (2017): Roma fiatalok etnikai identitása és önértékelése egy kérdőíves kutatás tükrében. In: Esély, 2017/3. szám 56-72 pp. http://www.esely.org/kiadvanyok/2017_3/esely_2017-3_2-2_keresztes_roma_fiatalok.pdf 2018.10.05.
- Marcia J. (1991): Identity and Self Development. In: Vajda Zs. (2001): A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest. Helikon.
- Néményi M. (2000): Az egészségre ható tényezők strukturális, etnikai és kulturális összefüggései. In: Forray R. K. (szerk.): Romológia - ciganológia. Pécs. Dialóg Campus. 43-52. pp.
- Bokor J. (1893): Pallas Nagy Lexikona. Budapest. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.
- Pálos D. (2010): „Cigány” identitások nehézségei. In: Esély 210/2. szám 41–63 pp.
- Pataki F. (1982): Az én és a társadalmi azonosságtudat. In: Csepeli Gy.: Szociálpszichológia. Budapest. Osiris.
- Phinney J. S. (1996): When We Talk About American Ethnic Groups, What Do We Mean? In: Pálos D.: „Cigány” identitások nehézségei. In: Esély 210/2. szám

- Smaje C. (1996): The ethnic patterning of health: new directions for theory and research. In: Néményi M.: Az egészségre ható tényezők strukturális, etnikai és kulturális összefüggései. Pécs. Dialóg Campus.
- Spencer, M. B. – Markstrom-Adams, C. (1990): Identity processes among racial and ethnic minority children in America. In: Cole M. – Cole S. R.: Fejlődéslélektan. Budapest. Osiris.
- Triandis H. C. (1994): Culture and social behavior. New York. McGraw-Hill
- Szuhay P. (2000): Értékrend és szokások. In: Kemény I. (szerk.): A magyarországi romák. Győr. Útmutató
- Vajda Zsuzsanna (2001): A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest. Helikon 80-90 pp.
- Vámos Á. (2004): Kisebbségpedagógia, nyelv és kultúra. In: Nahalka I. - Torgyik J.: Megközelítések. Budapest. Eötvös József Könyvkiadó
- Váriné Sz. I.- Niedermüller P.(szerk.)(1989): Az identitáskettős tükrében. Budapest, TIT.

Egyéb felhasznált források

1993. évi LXXVII. törvény a nemzetiségek jogairól
2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól

Melléklet

1. MELLÉKLET: INTERJÚVÁZLAT - ROMA IDENTITÁS

Szocio-demográfiai jellemzők

Életkor

Iskolai végzettsége

Lakóhelye

Lakáskörülmények – laksűrűség, mennyien és milyen komfort-fokozatú lakásban élnek.

Lakóhely szegregáltságának foka – Az egész település szegregált, vagy a település egy része – esetleg nincs erről szó. – (Ezt a lekérdező ítéli meg!)

Foglalkozása

Anyagi helyzete – általánosságban jellemezni.

Saját közösségéről alkotott kép

Milyennek látja saját közösségét?

Mennyire látja segítőkésznek a roma közösségeket?

Mit jelent az Ön számára egy roma közösség tagjának lenni?

Mi a jó abban, hogy roma közösséghez tartozik?

Mi a rossz abban, hogy roma közösséghez tartozik?

Ha Önön múlna, min változtatna saját közössége életében?

Ha Önön múlna, hogyan változtatna a közössége életén? (Ha nem változtatna semmin, NE TEGYÜK FEL A KÉRDÉST!)

Milyennek véli saját közössége hozzáállását ezekben a változásokban?

Milyennek képzei el 10 év múlva a roma közösségeket?

A többségi társadalomról alkotott kép

Milyennek látja a többségi, magyar közösséget?

Mennyire látja segítőkésznek a többségi, magyar közösségeket?

Mit jelent az Ön számára egy a többségi, magyar közösség tagjának lenni?

Mi lehet a jó abban, ha a többségi, magyar közösséghez tartozik?

Mi lehet a rossz abban, hogy a többségi, magyar közösséghez tartozik?

Ha Önön múlna, min változtatna a többségi, magyar közösség életében?

Ha Önön múlna, hogyan változtatna a többségi, magyar társadalom életén? (Ha nem változtatna semmin, NE TEGYÜK FEL A KÉRDÉST!)

Milyennek véli a többségi, magyar közösség hozzáállását ezekben a változásokban?

Milyennek képzei el 10 év múlva a többségi, magyar közösséget?

A többségi társadalom kisebbségi társadalomról alkotott képe

Ön szerint milyennek látja a többségi, magyar társadalom a roma közösséget?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom mennyire látja segítőkésznek a roma közösségeket?

Ön szerint mit gondol a többségi, magyar társadalom, milyen lehet egy roma közösség tagjának lenni?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom szerint mi a jó abban, hogy roma közösséghez tartozik valaki?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom szerint mi a rossz abban, hogy roma közösséghez tartozik valaki?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom min változtatna a roma közösségek életében?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom hogyan változtatna a roma közösség életén?

Ön szerint a többségi, magyar társadalom milyennek képzei el 10 év múlva a roma közösségeket?